

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ

CUMHURİYETİN 70. YILINA ARMAĞAN

ALİ ÇETİNKAYA'NIN
MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ
HATIRALARI

ANKARA, 1993

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ

CUMHURİYETİN 70. YILINA ARMAĞAN

ALİ ÇETİNKAYA'NIN
MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ
H A T İ R A L A R I

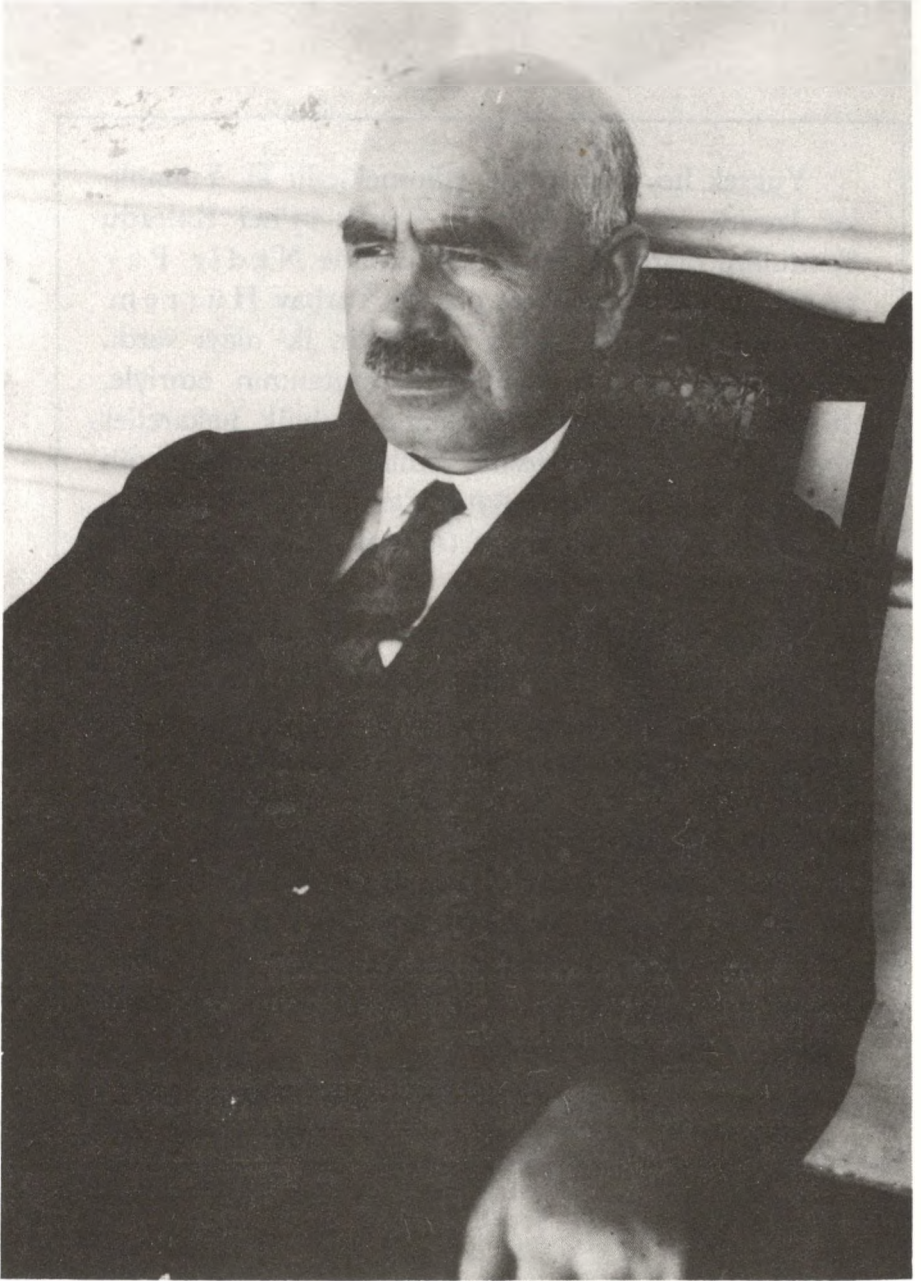
Ankara, 1993

ISBN 975-16-0561-X

Yüksek hey'etinizce de bilinmektedir ki, Yunanlılar İzmir'e çıktıkları zaman, orada 17'nci Kolordu Komutanı olarak karargâhıyla birlikte N a d i r P a ş a bulunuyordu. Kuvvet olarak, Yarbay H u r r e m B e y komutasında 56'ncı Tümen'in iki alayı vardı. Bu kuvvet, özellikle kolordu komutanının emriyle, düşmana karşı koydurulmaksızın, büyük hakaretler altında, Yunanlılara teslim edilmiştir. Bu tümenin bir alayı (172'nci alay) Ayvalık'ta bulunuyordu. Komutanı Yarbay A l i B e y (Afyonkarahisar Milletvekili Albay A l i B e y) idi.

Yunan ordusu işgal alanını genişletirken, Ayvalık'a da asker çıkardı. A l i B e y , bu Yunan kuvvetine karşı 28 Mayıs 1919'da savaşa girdi. Bu tarihe kadar, Yunan birlikleri hiç bir yerde ateşle karşılık görmemişti. Aksine, bazı şehir ve kasabalar halkı korkutulmuş, İstanbul Hükûmeti'nin emirlerine uyarak idare âmirleri başta olmak üzere, Yunan birliklerini özel hey'etlerle karşılamışlardı. A l i B e y 'in Ayvalık bölgesinde muharebe cephesi kurması üzerine, yavaş yavaş Soma'da, Akhisar'da, Salihli'de millî cepheler oluşmaya başlamıştı.

Kemal ATATÜRK, Nutuk, 1927

ALİ ÇETİNKAYA (1878-1949)

GİRİŞ

30 Ekim 1918'de Mondros'da İngiliz Deniz Kuvvetleri Başkumandanı Amiral Calthorpe ile Osmanlı Murahhas Heyeti arasında harp haline nihayet veren Mondros Mütarekenamesi'nin imza edildiği malûmdur.

Mondros Mütarekenamesi'nin ihtiva ettiği esaslar, memleketin sükûnunu, emniyetini ve selâmetini temin edecek yerde, milletimizi yeniden hayat ve me-mat mücadelesine ve tahammül edilmez fedakârlıklar icrasına sevk ve icbar etmiştir.

Mütarekename hükümlerinin tatbiki amacıyla, imzadan sonra mütareke ve sulh çehresi altında girmeye başlamış olan İtilâf Devletlerinin mümessilleri, memurları, kara ve deniz kuvvetleri, her şeyden evvel ordumuzun esliha ve mühimmatını ve deniz vasıtalarını, şimendifer müesseselerini ve mühim mevkileri zapt ve işgal ettikten sonra vatanımızın taksim ve inhilâlîne yönelik her türlü tecavüzleri ve zalimane muameleleri reva görmüşlerdir. Bunun zarurî neticesi olarak her namuslu vatan evlâdının vicdanında ve ruhunda bir asabiyet husûle gelmeye başladı ve millî cidalimizin başlamasına sebep oldu.

Bu suretle kalplerimizin pek ziyade müteessir bulunduğu zamanlarda, Mart başlarına doğru, İzmir'de bulunan 17. Kolordu'nun emrine tayin edilmiş bulunuyordum. Hareketimden evvel namus ve hamiyet-i vataniyelerine emin olduğum bazı kimselerle temasa gelerek bir hareket ve faaliyet fikir ve istidadını anlamak istediğim gibi en son bir gün dahi hususî ve sınıf arkadaşlarımdan iki zat ile Sarayburnu parkında تنها bir köşeye çekilerek vaziyeti ve ihtimalleri mütâlâa ettik.

Bir defa İstanbul'u terk ettikten sonra hususi çalışmaktan başka vatanın selâmeti için yapılacak bir çare olmadığı kanaatine vâsıl olduk.

İzmir muhitinde siyasî isnatlarla tevkif edilmek istenilen bazı zevat firar ve gaybubet etmişlerdi. Bunlar evvel ve ahir bir teşkilât ve tahrikât sebebi olabilirlerdi.

Ahvalin umumî ve hususî istikameti ve mahiyeti itibarıyla İzmir muhiti dahi herhangi bir teşkilât ve müdafaa hareketlerine kolaylıkla sevk olunabilirdi.

İzmir Kolordu zâbitleri dahi esas itibarıyla millî selâmeti hedef alan herhangi bir teklif ve faaliyeti tasvip ve kabul edecekleri şüphesizdi.

İşte bu gibi birtakım ruhî infiallerle dolu olduğum halde ertesi günü Bandırma tarikiyle İzmir'e vâsıl oldum ve trende Bandırma'dan tanıdığım sivil bir

zat ile arkadaş oldum. Bu zat bana İzmir'de bir Mûdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Kongresi toplanacağını ve kendisiyle diğer bir iki arkadaşının Bandırma'dan âzâ intihap olunduklarını söylemişti. Kongrenin hedefini ve niçin toplanacağını bilmiyordu. Hakikaten İzmir'de böyle bir kongrenin toplanmak üzere olduğunu ve toplandığını işittim.

Son günlerde İzmir'in Yunanlılar ve İtalyanlar tarafından işgal edileceği etrafında sızan haberler dolayısıyla bazı İzmir ileri gelenleri tarafından Vali ve Kolordu Kumandanı Nurettin Paşa'nın tensibi ile İzmir, Aydın, Manisa, Men-teşe, Karesi sancaklarından celp ve davet edilecek olan halk mümessili azalarla bir kongrenin toplanması ve bazı tedbirlerin görüşülmesi esası kabul edilmiş ve o suretle yapılmıştır. Fakat muhtelif mevkilerden gelen ve İzmir'de içtima eden âzânın ekserisi yekdiğerini tanımıyor ve fikir ve içtihatlarını bilmiyorlardı; ve yekdiğerlerine lâzım olduğu veçhile emniyet edemiyorlardı. Ve belki aralarında iradesi zayıf ve basit birçok kimseler de bulunuyordu. Bunları sevk ve idare ve salim bazı esaslara bağlayacak bir kimse de yoktu.

Kongre nihayet açıldı ve İzmir Belediye Reisi Hasan Paşa siyasete seçildi ve üzgün devam etti. Neticede idare ve faal heyete eski mebuslardan Cami Bey, mütekait Miralay Erkân-ı Harp Selâhattin Bey, Muğlalızade Nail Bey, Doktor İbrahim Bey ve sair zevat seçildiler. Kongrenin kabul ettiği kararlar şunlardı :

1 — Avrupaya bir heyetin gönderilmesi ile nüfuz, emlâk ve arazinin ve ticaretin ve herşeyin Türk ve Müslümanlarda olduğunu ispata çalışarak ve aynı esasları müdafaa etmek üzere bir hey'et de İstanbul'da bulundurmak;

2 — Dahil ve hariçte matbuatı Türk ve Müslümanların lehine tespite çalışmak;

3 — Yüzbin küsur liralık bir para toplayarak bu uğurda sarfetmekten ibaret. Para kısmen toplanmışsa da hayırlı ve esaslı hiçbir faaliyet yapılamadığını zannederim. İdare heyetinin nüfuzlu âzâsından olan Cami Bey, İtalyanlar tarafından İzmir'in işgal edilebilmesini temin için Kont Sforza tarafından tertip ve İzmir'e sevk edilmiş olup, arzedilmiş olan heyetin de bir uzv-u mühimmi idi. Hülâsa, kongre İzmir'in felâketini tâcil etti. Kongre şüphesiz İtilaf Devletleri mümessillerinin ve İstanbul idaresinin ehemmiyetle dikkat nazarını celbetmişti. Neticede, Nurettin Paşa infisal ve istifa ettirildi, yerine sâbık Evkaf Nazırı Kambur İzzet Bey'in Vali ve mütekait Miraliva Nadir Paşa'nın Kolordu Kumandanı intihap ve tayin olunmasına sebebiyet verildiği gibi dahil ve hariçte İzmir'in tahsisizliğine olarak aleyhinde başlamış olan faaliyetlere yeniden kuvvet verildi.

İtalyanlarla Yunanlılar müsabakaya girişti. Umumî harbin başlangıcından beri Düvel-i İtilâfiye aleyhine çalışmış olan Yunan Başvekili Venizelos harbin son neticelerinden istifade emeline düşerek Lloyd George, Clemanceau, Wilson ve Orlando'dan mürekkep ve mukadderat-ı cihanı tayine memur Dörtler Meclis-

si'ne şu muhtırayı takdim etti ve İzmir ve Karesi livalarının Yunan idaresine ilhakını temin etmek istedi:

“İzmir vilâyetiyle Karesi sancağında mevcut Hristiyan ahalinin Türk mezalimine terki eskisi gibi anasır-ı mezkûrenin mahv ve izmihlâlini badi olacağı ve bu hale Avrupa vicdan-ı millisi razı olamayacağı cihetle İzmir Sancağı ile Karesi Sancağı idare-i mülkiyesinin mader-i vatanları olan Yunanistan'a itası halinde hem mezalim ve tahakküm altında mahvolmalarından tahlis edilmelerini ve hem de refah ve ümran u saadete nailiyetlerini mucip olacağından bir an evvel işgal ve idare-i mülkiyenin Yunanistan'a tevdiî...”

Bundan maada Türk ve İslâm düşmanlığı ile şöhrat bulmuş olan Metropolit Hristostomos mütarekenin akabinde İzmir'e naklolunmuş ve bu faaliyetin idaresine memur edilmişti. Bir taraftan dahi icabat-ı harbiyeden olarak gerilere nakledilmiş olup mütarekeden sonra yerlerine büyük bir fıkır-ı intikam ile avdet etmiş olan Rumların islâm-ı ahvali bahanesi ile İzmir havalisinin muhtelif mahallerine ikame edilmiş olan Yunan Kızılhaç heyetleri hiçbir kayd-ı kanuniye tâbi olmayarak mütemadiyen malzeme-i seferiye celp ve müstakbel işgal için Rum gençlerini adeta ahz-ı asker halinde kayıt ve ihzar ediyorlar ve bir taraftan da Ayvalık, Urla, Sivrihisar ve diğer mevkilerde sevk ve tertip ettikleri çetelerle asayiş ve huzur-u ammeyi ihlâl ve devletlerin dikkat nazarını celbe çalışıyorlardı. İtalyanlar dahi büyük bir iştiyak ve ihtirasla faaliyete geçmişlerdi.

1915 senesi Londra Misakiyle Asya-yı şuranın taksimi esasında İtilâf Devletleri İtalyanlara Antalya ve Konya havalisini tefrik etmişlerdi. İtalyanların harbe girişinden sonra 1917'de Sen Jan dö Moryan İtilâfnamesiyle İzmir havalisinin dahi İtalyanlara terk ve tevdiine muvafakat etmişlerdi.

Rusların tasdikine talik edilmiş olan bu itilâfname bilâhare İngilizler tarafından red ve İngiliz menafine daha muvafık olarak İzmir havalisinin Yunanlılara terk edilmesi isteniyordu. Bunun asar-ı fiiliyesinden olarak Yunan Başvekili Venizelos'un 4'ler Meclisine verdiği mezkûr muhtırayı görmüş ve anlamış olan İtalya bir emr-i vâki halinde İzmir'in işgali için sarf-i mesai etmeye başlamıştır.

Yunan Başvekili Venizelos'un teşebbüsünden haberdar edilmiş olan İstanbul'daki İtalyan Mümessili Kont Sforza, İtalyanların taht-ı işgalinde olan güney Arnavutluk'ta İtalya memuru sıfatıyla vazife gören Ahmet Dino adında birisini İzmir'e bir heyetle sevk ve Yunanlılara bedel İtalyanların istenilmesini temin için hususî faaliyette bulunmağa memur etti. Ahmet Dino Cami Bey'le anlaştı ve bu iş için bir heyet tertip ve tedarik olundu ve şu mealde İzmir'den devletlere telgrafla müracaat edilmesi esası kararlaştırıldı.

Eğer İzmir ve Karesi havalisinin mutlaka bir devlet-i ecnebiyeye muvakkaten teslimi lâzım geliyorsa Yunanistan'ın Türklerden daha medenî olmadığı Balkan Harbi neticesinde Yunanlılara verilen havalideki Müslümanların katliam edilmiş olmaları hasebiyle İzmir ve Karesi havalisinde dahi aynı ahvali teşebbüs

edecekleri ve İslâmlarla Rumlar arasında mütemadiyen düşmanlık cereyan edeceği ve binlerce İslâm nüfusunun mahvolacağı ve hiçbir vakit asayişin takarrür edemeyeceği ve bu sebeple Yunanistan'a tevdiinden ise İtalyanlara terkini istiyorlardı.

Ahmet Dino, bir arkadaşıyla Sadrazam Ferit Paşa'ya ve Hariciye Nazırı'na müracaat ederek Venizelos'un muhtırasını haber verdiği gibi Dahiliye Nazırı Vekili Kambur İzzet Bey'e de müracaat ederek keyfiyeti izah ve hey'etin mesaisine yardım edilmesi zımında İzmir Valisi'ne iş'ar olunmasını talep etti. İzzet Bey böyle bir işgalin Wilson Prensiplerine mugayir olacağını ve İngilizlerin buna muvafakat etmeyeceğini ve İtalyanların sözüne itimat olunmayacağını ve isterse Mr. Ryan'la kendilerini görüştüreceğini söylemek suretiyle mukabele etmiştir. İzzet Bey'in Ahmet Dino tarafından izhar edilen şu arzu ve merama göre İzmir Valisine bir şifre yazması başka bir mesele olmakla beraber bu talebin İngilizlerden ve ailehusus siyasi hüviyeti müphem olan Mr. Ryan'la ve bundan alacağı teminatla red ve tezkib etmesi elbette calib-i nazardı. Ahmet Dino heyeti bir İtalyan kruvazörü ile İzmir'e gitmiş ve gizli olarak karaya çıkmıştır; ve fırsat ve münasebet bulabildikleri ile suret-i haktan görüşmüş ve birtakım protestonameler yaparak İtalyan telsiziyle devletlere çekmişlerse de İtalya işgali için dahi taraftar olabilecek kimseyi bulamadıkları halde İstanbul'a avdet etmişlerdir.

Kont Sforza, çekilen bu protestonameleri kâfi bulmayarak aynı heyete maruf bir gazeteciye daha ilâve ederek yeniden faaliyette bulunmak üzere kruvazörle tekrar İzmir'e göndermiştir. Bu ikinci heyet dahi, Yunanlıların aleyhinde ve İtalyanların lehinde olmak üzere bazı mazbatalar tedarik etmiş iseler de, Hürriyet ve İtilâfı temsil eden bir gazetenin İtalyanlar hesabına propaganda yaptığını iş'a ve neşretmesi üzerine bu heyet de acele olarak İstanbul'a avdete mecbur olmuştur. Bu hadise dahi, Kambur İzzet'in İzmir'e vali tayin olunmasının âmillerinden birisi olmuştur.

Yunan Başvekili Venizelos, bir cihetten Dörtler Meclisi'ne bilinen muhtırayı verdiği gibi, diğer cihetten de taleb-i vakiin is'afına doğru Avrupa efkâr-ı umumiyesini celbe çalışıyordu. Tam bu sırada Dörtler Meclisi'nde hasıl olan bir vaziyet, Yunanlılar tarafından İzmir'in işgali hakkında acele olarak bir karar itti-hazına sebep oldu. Aynı günde, Dörtler Meclisinde Fiyoma ve Adriyatik meselesi vardı. Fiyoma hakkındaki İtalya nokta-i nazarı reddedildi. Bundan muğber olan İtalya Başvekili Orlanda dahi, 24 Nisan 1918'de Konferansı terk etti. Bunu fırsat sayan Lloyd George, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali kararını istihsal etti. Bu bapta kabul edilen karar hakkında 22 Temmuz 1921 tarihli New York Times Gazetesi, Wilson'un hayat-ı hususiyesine ait tefrikada aynen şu malûmatı vermiştir:

“İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali 1919 senesi ilkbaharında bizim müsaademiz üzerine olmuştur. Yunanlıların İzmir'e asker ihraç etmelerine İn-

giltire, Fransa ve Amerika tarafından müştereken müsaade edildi. Bu aralık Mister Wilson, İtalya Başvekili olan Orlando ve Hariciye Nazırı Sonito'nun Fiyoma meselesi hakkındaki iddialarını kabul etmediği için İtalyan mümessil heyeti, konferanstan çekilmişlerdir. İtalyan mümessillerinin çekilmesi üzerine Mr. Wilson'un veyahut Mr. Lloyd George'un veya Mösyö Clemenceau'nun İtalyan Başvekili'nin Fiyoma meselesindeki mağlubiyetini başka bir sahada bir muzaffariyetle bastıracağını düşünmüşlerdi. İtalya'nın düvel-i muazzamayı emrivakî karşısında bulunduracağından korkuyorlardı. İtalya'nın İzmir'de menafîi olduğu malûm idi. İşte Lloyd George, Clemenceau, Wilson bu ihtimali nazar-ı dikkate alarak İzmir'in hemen işgali için Venizelos'a lâzım gelen emir verildi.

İzmir esasen Atina'dan beş saat mesafede idi. Aynı zamanda Akdenizdeki İngiltere, Fransa, Amerika donanmaları amirallerine lâzım gelen talimat verildi. Bu talimata uyarak Amerika bayrağını taşıyan bir filo, İtalya askeri yüklü bir çok vapurları geri çevirdi. Bu mesele hakkında o zaman hiçbir şey söylenmemişti. Çünkü İtalya'nın tekrar Paris Konferansı'na gelmesi ümit ediliyordu. Filhakika, Orlando ve Sonito, Meclis-i Mebusan'da mağlub olarak çekilmişlerdi ve Mayıs nihayetlerinde veyahut Haziran başlarında Başvekil Paris'e gelmişti. Yunanistan'a İzmir mandasının verildiği zaman Venizelos Yunan Başvekili bulunuyordu. Paris'te bütün başvekillerin bilhassa Lloyd George ile Wilson'un itimat ve teveccühünü haizdi. Venizelos'un mevkiinin pek sağlam olduğuna kani idiler ve hiçbir zaman görevden alınmasına ihtimal veremezlerdi."

İşte bu suretle hariçte medenî devletlerin büyük mümessillerinin prensipleri ve mütarekenameleri hükümleri hilâfına olarak Türkiye'nin parçalanma ve inhi-lâline doğru, İzmir'in serencam-ı felâketi tayin ve tesbit edilirken milletin şu elim günlerde mukadderatını uhde-i mesuliyetine almış olan İstanbul Ferit Paşa Hükümeti de İzmir'in gösterdiği eser-i hareket ve faaliyeti gelecekte görüleceği veçhile İttihatçıların ve Bolşeviklerin faaliyeti suretinde göstermeğe çalışarak buna çaresiz olmak üzere İzzet Bey'i vali tayin etti ve Nurettin Paşa'yı da derhal İzmir'den uzaklaştırdı.

Kambur İzzet'in vali tayin olunduğundan haberdar olan halk, müessir telgraflarla İstanbul'a müracaat ederek İzmir'in nazik vaziyetinden dolayı Nurettin Paşa'nın yerinde kalmasını veya bir diğerinin tayinini istiyordu. İzzet Bey pervasız olarak tayin olundu ve İzmir'e geldi.

Nurettin Paşa'nın gerekirse kendilerini idare etmek üzere İzmir civarında bir yerde kalmasını rica edenler oldu ise de, kalmadı, vali vekâletini defterdara ve kolordu kumandan vekâletini de İzmir işgal-i meşumunun muazzaz şehirdi olan ahz-ı asker reisi Miralay Süleyman Fethi Bey'e tevdi ederek ayrıldı.

İzzet Bey'in nasıl bir fikr-i intikam ve husumet ile İzmir'e geldiğine delil olan şu vesikayı görelim:

Dahiliye Nezaret-i Celilesine

Devletlü efendim hazretleri,

Aydın Vali-i sabıkı ve kumandanı Nurettin Paşa'nın vелеv birkaç gün olsun vekâleten makam-ı vilâyette ve kumandanlıkta kalması bazı mahsusat-ı kaviyyeye binaen kat'iyen münasip olmadığından ve âcizleri ise müheyya-yı azimet bulunduğumdan vilâyet vekâletini defterdarlığa ve kumandanlığı da Harbiye Nazırı Paşa hazretlerinin göstereceği zata tevdi ederek hemen İzmir'den ayrılımları esbabının temini ve dünkü zahre-i alileri üzerine Kemal Bey'in kumandanlığa tayini için Harbiye Nazırı Paşaya dün akşam tezkerе yazılmış olduğundan, adı geçenin tayinine ait muamelenin tesri-i muktezası menut-u inayetpenahileridir.

10 Mart 1919

Ahmet İzzet

İZZET BEY İZMİR VALİSİ — 1,5 AY SONRA İŞGAL FELÂKETİ

Nurettin Paşa kuva-yı mülkiye ve askeriye bir elde tutarak ve haysiyet-i hükümeti muhafaza ve Düvel-i İtilâfiye mümessillerinin müdahalesine ve gayrı müslimlerin taşkınlıklarına karşı koyuyordu.

Nurettin Paşa'nın değiştirilmesi İzmir'in mühim vaziyeti ve emniyeti nokta-i nazarından doğru bir hareket değildi. Buna mukabil İzzet Bey'in tayini malûm-u enam olan meslek-i muhalefetkâranesi dolayısıyla daha ziyade calib-i nazardı. Aslen Kürt olan eski hariciye nazırlarından Kürt Sait Paşa'nın oğlu olup büyük Kabine zamanında Van Valiliği'ne tayin ve İttihad-ı Terakki'nin tekrar mevki-i iktidara gelmesi ile azledilen İzzet Bey, Mondros Mütarekenamesi'nden sonra bir daha meydana çıkmış ve Evkaf Nazırı ve Dahiliye Nazır Vekili olmuştu. İngiliz Baştercümanı Mr. Ryan'la pek ziyade hususî münasebete girişmişti. İzmir'e tayinini İngilizler nokta-i nazarından tavsiye edilmek suretinde kabul etmeye zaruret vardı.

İzzet Bey İzmir'e geldi ve umur-u vilâyeti deruhte etmesiyle beraber ilk iş sırasında İzmir inzibat ve teşkilâtını bozmak oldu. Namuslu ve vatanperver tanınan memurları azl ve tebdil etti. Bazı mühim şahsiyetler aleyhine siyasî isnadlarla dava icat ve firara icbar ve tertip etmek istedi. Metropolit Hristostomos ve Ermeni murahhası ve İngiliz Mümessili hergün kendisiyle beraber olduğu halde yapılacak işleri tayin ve tesbit ediyordu.

Vilâyet dahilinde Bolşevik teşkilâtının mevcudiyeti iddia ve farz olunuyordu. Açık telgraflarla bazı kaymakamlara, icra-yı faaliyete başladıklarını istihbar ettiği Bolşevik teşkilâtının kazaları dahilindeki derece-i faaliyetini soruyordu. İngiliz

Mümessili vasıtasıyla Aydın, Denizli ve diğer sancaklardaki memurların dahi ahval ve hareketini takip ediyordu. İzzet Bey'in İzmir'e gelişinden sonra artık Rumların sevincine payan yoktu. Metropolit Hristostomos, Ayafotni Kilisesinde Yunan zabitlerinin huzuru ile icra edilen bir ayin-i ruhanîde 15 güne kadar millî emellerinin tahakkuk edeceğini açıkça söylüyordu.

Vali İzzet Bey'i takiben bir İngiliz torpidosu ile ordudan tard olup bilahare İstanbul'a polis müdüriyetine kadar yükseltilmiş olan Kalkandelenli Tahsin adındaki mel'un dahi İzmir'e gelerek Hürriyet ve İtilaf ve Taavün kulüpleri teşkil ediyordu ve bir taraftan Kolordu heyet-i zabitanını tetkik ederek ihtiyaca göre herhangi bir hal ve hadise karşısında hareket ve faaliyetleri muhtemel olan zabitlerin defterini tanzim ve ordudan irtibatlarını kestirmek üzere iştigale başlamıştı.

Tahsin'in işbu tetkikat ve işgalâtının kolaylıkla mevkii tatbika konabilmesi için kendileriyle fıkren ve ruhen beraber olabilecek ve hareket edecek bir koldu kumandanının vücuduna lüzum-u kati vardı. Bunun için dahi, bundan evvel yazdığımız vesikada görüldüğü veçhile daha İstanbul'da iken muhalefetin mühim bir âmili sırasında jandarma kumandanlığı makamına yükseltilmiş olan Miralay Kemal Bey'in seçilmesi ve tayinine teşebbüs edilmişti.

Kemal Bey dahi Vali İzzet ve Tahsin'i takiben İzmir'e geldi ve bir hafta kadar İzmir'de kalarak diğerleri ile beraber faaliyette bulundu. Kuvvetli ihtimale göre İstanbul'da dahi mühim vezaifin hululu ile keyfiyet-i tayini kuvveden fiile çıkamadı. Buna bedel Vali İzzet Bey'in seçme ve talebi ile Balkan Muharebesindeki liyakatsızlık ve ataletinden dolayı tekaüde sevk edilmiş olan Ostroma Kolordusu Kumandanı Mirliya Ali Nadir Paşa tayin kılınarak İzmir'e geldiği ve emr-i kumandayı deruhte ettiği görüldü.

Ali Nadir Paşa âcz ve ataleti itibariyle Vali İzzet Bey'in kayıtsız şartsız kuvve-i askeriye hakim kalmasına bir mani teşkil edemeyeceği şüphesizdi. Filhakika Nadir Paşa'nın bu vazifeyi kabulünden tahminen 25 gün sonra Vali İzzet Bey ve hempalarının mel'unane hileleri önünde ve zelilâne bir surette 17. Kolordunun kumandanı mevkiinde bulunduğu halde 15 Mayıs 1919'da emrivaki haline getirilen İzmir'in işgali felâketinin sahne-i fecayiinde namus-u askerinin icabatını ifaya kudret-yab olamayarak bedbahtane bir surette İzmir'i müdafaasız kendisiyle beraber Yunanlılara teslim meskenetini göstermiş ve bu surette tarihe mâl olmuştur.

İzmir'in Yunanlılar tarafından suret-i işgali ve beklenen musibetleri hakkındaki malûmat ilerideki fasl-ı mahsusumuzda zikredilecektir.

Kolordu zabitanı hakkında Kalkandelenli Tahsin'in mevzubahs tetkikatının neticesi olduğu anlaşılan ve Vali İzzet'le Dahiliye Nazırı Mehmed Ali arasında cereyan eden mahrem işaretli şu iki vesika, İzmir işgal felâketine tekaddüm

eden günlerde devlet idaresinin mahiyetini izah etmeye kâfi olduğu cihetle ay-
nen aşağıya yazıyorum:

— Gayet Mahremdir —

Dahiliye Nezaret-i Celilesine

Devletlü efendim hazretleri,

Kısmen tebdil-i hava ve esbab-ı saire dolayısıyla mezun ve kısmen de açıkta olmak üzere muhtelif kıtaata mensup muhtelif rütbelerden halen İzmir'de isimleri zarftaki cetvel-lerde yer aldığı üzere 102 zabıt vardır. En adı bir hareketin birer kargaşalık halini alabilmesine pek müsait olduğu emniyet ve asayişin muhafazası fevkalâde ehemmiyet ve nezaket kesbettiği şu sırada ekserisi Hükümet-i sabıkaya mütemayil ve müncezib gibi görünen bu kadar zabitin buradan kaldırılarak mahall-i muhtelifeye nakl-i izamları sebebinin mahremane ve hususî bir surette Harbiye Nazırı Paşa Hazretleri'nden istihsal ve neticeden malûmat iletisi mercudur.

30 Mart 1919
Aydın Valisi
Ahmet İzzet

— Pek Mahremdir —

Aydın Vilayetine

Bazı İttihatçıların Bolşeviklik namı altında tezahür eden tertibat-ı hafiyelerinden diğ-
er telgrafımda hafiyen bahs etmiştim. Bunların saha-yı faaliyetini İzmir ve Bursa vila-
yetlerinin teşkil ettiğini muhtelif mahallerden haber aldım. Bursa'ya dair bazı esami elde
edilmiş ise de İzmir'de bunların vasıtaları kim olduğundan henüz haberdar değilim. Or-
duyu âlet ittihaz ederek bazı alçakça maksatlarını desteklemeye çalışan ve hiçbir hissiyat-ı
vataniye ile alâkadar olmayan bu adamların teşebbüsât-ı tahripkâranelerinin önüne dur-
mak menafi-i aliye-i vataniye iktizasındandır. Onun için bugünkü telgrafımla izah etti-
ğim veçhile Kafkasya'ya gidip avdet eden ihtiyat zabıtlarının hareketini ehemmiyetle takip
etmeniz lâzım geldiğinden orada bulunan ve menfaatları dolayısıyla İttihat hükümetinin
devamını arzu eden Kaymakam Ali ¹ ve Harp Miralayı Köprülülü Kâzım ², İzmir Ha-
pishane Müdürü Mülâzım Abbas ve Kolordu Sertabibi Miralay Şükrü haklarında Ku-
mandan Nadir Paşa ile birleşerek tahkikat-ı lâzime yapılarak bunların biran evvel irtibat-
larının kesilmesi esbabını temin buyurunuz. Mülâzım Abbas'ın burada tevkiifinden çekine-
rek oraya savuştığı ve nasılsa hapishane müdürü olup Bolşeviklik efkârını neşr ve tamime
çalıştığı mevsuken müstahberdir. Şu sırada İzmir'e giden yabancı ve şüpheli kimseleri da-
hi tarassudatta bulundurunuz.

10 Mayıs 1919
Dahiliye Nazırı Mehmed Ali

¹ Ayvalık Müdafii ve halen Afyonkarahisar mebusu Ali.

² Halen Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım.

— İZMİR İŞGAL FACIASI —

13 Mayıs 1919 öğleden sonra Mondros Mütarekesi'ni ve Düvel-i Mütelif namına deruhte ve imza eden Akdeniz İngiliz Başkumandanı Amiral Calthorpe, bir İngiliz yatına binerek İzmir limanına dahil oldu. İcap eden İngiliz memurları ile görüşükten sonra saat 4 sıralarında Vali İzzet Bey'in nezdine geldi. Valinin nezdinde Umur-u Ecnebiye Müdürü Dimitraki bulunduğu halde Amiral Calthorpe ciddi bir vaz-ı tavırla aşağıdaki mealde bir nota tevdi etti.

“Paris Sulh Konferansından telsizle aldığım emir mucibince aşağıdaki notayı İzmir Valisi İzzet Bey'e vermekle kesb-i şeref eylerim. Mütarekenin 7. maddesine tevfi kan İzmir Kal'a ve istihkâmâtı 14 Mayıs 1919'da alafranga saat 10.00'da Düvel-i Müttefika askerleri tarafından işgal edilecektir.”

İzzet Bey vaziyetin ciddiyetini ve tarz-ı idare ve ihanetinin fiile yaklaşma anının gelmek üzere olduğunu hissederek işgale hangi devlet askerlerinin iştirak edeceğini anlamak istedi ise de müsbet bir cevap alamadı ve notayı Babıalî'ye bildireceğini söylemekle iktifa etti. Bunun üzerine Amiral Calthorpe dahi geri gitti.

Şayan-ı dikkattir ki, gerek Amiral Calthorpe gerekse İzzet Bey tarafından işgale karşı hiçbir hareket ve mukavemetin imkân-ı vukuu mevzubahs olmamıştı. Müteakiben İzzet Bey dahi beraberine Umur-u Ecnebiye Müdürü Dimitraki'yi alarak yatında bulunan Amiral Calthorpe'a mukabil ziyarete gitti ve münasebet getirerek işgalin yalnız Yunan askerleri tarafından icra kılınacağına dair bir şayia mevcut olduğunu Calthorpe'dan sormak istedi ve mümkündür cevabını aldı ve avdetinde Babıalî'ye yalnız Amiral Calthorpe'un notasını bildirmekte iktifa etti.

13/14 Mayıs 1919 gecesi hal-i tabiide geçti 14 Mayıs 1919 günü geldi. Amiral Calthorpe İzmir limanından uzaklaştı. İzzet Bey'in hal ve hareketinde hiçbir değişme yoktu ve hiçbir tedbir ve teşebbüse lüzum hissetmiyordu. İnzibat ve asayişe memur olan dairelerde vukua gelecek olan bir ihraç ve işgal hareketine karşı yalnız dahilen asayiş muhafaza edebilmek imkânını düşünüyordu. Kolordu dahi bu nokta-i nazardan polisi ve jandarmayı biraz takviye edebileceğini söylüyordu. Bedbaht İzmir ve heyecana kapılmış olan Müslüman halk ise yaklaşmakta olan ölüm felâketine karşı Yahudi maşatlığında toplanarak bazı vatanperverlerin delâletiyle miting akdi ve protestolarla ızhar-ı teessür ve mukavemet etmek istiyordu. Öğleden sonra saat 2 sıralarında idi. Konsoloshaneleri ve müesseseleri muhafaza etmek üzere birer kısım ecnebî askerleri şehre çıkarıldığı gibi bu meyanda bir Yunan Müfrezesi de yeni kaleyi işgal etmek üzere çıkmıştı ve bugün, bu kadar bir değişme ile geçti.

14/15 Mayıs 1919 gecesi dahi geldi. Gecenin sükûnetini heyecan ve teessür içinde maşatlıkta henüz mütekâsif ve toplu bir halde olan İslâmların elim hali biraz ihlâl ediyordu.

15 Mayıs 1919 Perşembe günü saat 8 sıralarında Yunan bayraklarını taşıyan birkaç vapurun yaklaşmakta olduğu görüldü ve bunlardan birisi Toprakale'ye diğer birisi Pasaport dairesine ve diğerleri de Ponta'ya doğru sahillere tekarrüb ile Yunan askerlerini ihraca başladı. Pasaport dairesi önüne ihraç olunan bir efzun müfrezesi idi. Ponta'ya ihraç olunanlar da Kuva-yı işgaliyenin kısm-ı küllisinden ibaret olup tahminen bir fırka kuvvetinde idi.

Efsun müfrezesi önünde bir Yunan bayrağı olduğu halde birisi Rumların delâletiyle büyük bir insan kalabalığının Zito'ları arasında hükümet ve kışlaya doğru yürüyüşe başladı ve hükümet meydanını geçerek Kokaryalı istikametine müvecceh olan hükümet kapısını biraz geçti. Tam bu sırada hükümete gelmekte olan Komiser Şükrü Efendi ile 446 numaralı polis Ziya Efendi bunlarla karşılaştı. Yunan askerlerinin kılavuzlarından Karşıyakalı bir Rum, evvelce geçmiş olan Komiser Şükrü Efendi üzerine ateş ederek şehit ve Ziya Efendi'yi yaraladı. Bunun üzerine seyirci olan halk karmakarışık oldu ve etraftan bazı silâhlar da patlamağa başladı. Yunan efzunları ve bir iki Rum haşaratı da yerlere yatarak silâhsız ve müdafaasız olan halk üzerine ateş ederek birçoklarını şehit etti ve her tarafta katl ve yağmaya başlandı.

İslâma husumette Gladstone'un kötü ruhunu temsil eden Boxton Biraderleri, Bükreş'te bir fedai olarak yaralayan Selânikli Tahsin bu ilk şüheda kafilesi meyanında idi. Bu esnada Yunan efzunları hükümet meydanına çekilerek bilâ mucip etrafa hükümet ve kışla binasına da ateş ediyorlardı. Bu ateş hemen bir saat kadar devam etti. Müteakiben sakın bir halde bulunan hükümet binasına girdiler.

Vali ve rüesa-yı memurin vilayetin büyük salonunda şu beklenilmeyen hadiseden ürkmüş oldukları halde oturuyorlardı. Silâhlarına süngü takılmış olduğu halde tehditkâr bir vaz-ı tavırla bunların yanına girmiş olan birkaç efzun askeri cümlesini dışarı çıkardı ve feslerini atarak üzerlerindeki saat, para ve saire gibi her ne buldu ise soymağa başladı ve diğer odalarda bulunan memurlar da hi toplanarak bir grup halinde kordona doğru bir kısım asker ve başıbozuk Rumların darp ve hakaretleri arasında sevk edildi. Bunlar "Zito Venizelos" diye bağırmağa icbar ve bağırmayanlar katl ve şehit olundu ve bir bankanın ambarına dolduruldu ve Mayısın 16. günü akşamına kadar aç, susuz olarak burada tevkif edildi ve akşamına birer vesika verilerek evlerine bırakıldı.

Sevk olunan maznunlar kafilesi arasında her nasılsa Vali İzzet Bey'in bulunduğunu görmüş ve tanımış olan Rum Metropolitanesi erkânından bir şahıs, İzzet Bey'le oğlunu kafileden ayırarak doğruca emin bir vapura götürüldü ve bu vapurda bulunup ilk saatte Yunanlılar tarafından derdest olunmuş bulunan bahriye erkânından bir zatın yanına konuldu. İzzet Bey şaşkın ve perişan kıyafetiyle oturmakta iken Yunan vapuru kaptanı geldi ve bir saat sonra işgal Kumandanı Miralay Zafiriu'nun kendisini görmeğe geleceğini haber verdi.

Bir saat sonra İşgal Kumandanı gelmiş olup henüz heyecanı üzerinde olup dürüst Fransızca ifade-i merama muktedir olamayan İzzet Bey, oğlunun tercümanlığı delâletiyle aşağıda olduğu gibi mükâlemede bulundu:

Miralay — Vazifenizi yapamayarak karışıklığa sebep olduğunuzdan dolayı mes'ulsünüz.

İzzet Bey — Benim İzmir'in Yunanlılarca işgalini temin etmek için ne de-recelerde çalıştığımı Metropolit Hrisostomos Efendi'den sorabilirsiniz. Babîâlî ile geçen muhabereLERimizi de görebilirsiniz.

Miralay — Şu halde sizi yanlışlıkla tevkif etmişlerdir. Bir saat sonra tahliye ve makamınıza iade olunursunuz. Müsterih olunuz.

İzzet Bey — Teşekkür ederim.

Bu garip mükâlemeden sonra bir vaz-ı küstahane ile vapura gelmiş olan İşgal Kumandanı daha sakin ve emin bir surette ayrılmış ve bir saat sonra İzzet Bey de vapurdan alınarak İngiliz Konsoloshanesi'ne naklolunmuştur.

İzzet Bey, Mayıs 15 ve 16 günlerini İngiliz Konsoloshanesi'nde geçirmiş ve 17. günü yine makamına giderek memurin-i hükümeti toplaması ve icra-yı hükümete başlaması İngilizler tarafından emrolunmuştur. Öğleden sonra bütün vilâyet büyük memurları hükümete toplandı ve Metropolit Hrisostomos ve Ermeni murahhası da geldi.

Metropolit, hazır bulunanlara bir nutuk irad ederek ahvalden dolayı teessüf ettiğini ve Osmanlı memurlarının ve kanunlarının hükümet edeceğini ve Yunan ordusunun hükümete yardımda bulunacağını söyledi ve Yunan divan-ı harbinin dahi icra-yı faaliyette bulunacağını ilâve etti. Bu surette Vali İzzet Bey makamına iade olunmuş olduğu gibi Babîâlî'ye yazdığı bir telgrafla da İzmir'in Yunan kuvvetleri tarafından hadisesiz olarak işgal olunduğunu ve kuvve-i işgaliyenin kendi emrinde bulunduğunu bildirdi. Mülhakata dahi o suretle telgrafname çekti. Halbuki 15. ve 16. günleri bedbaht İzmir her türlü zulüm ve hıyanet ve yağma ve çapulculuğa maruz kaldığı gibi, yüzlerce bi-günah İslâmlar da katl ve şehit edilmişlerdi. Birçok cenazeler dahi henüz şurada burada yatıyor ve öldürülenlerin denize atılan şüheda cesetleri dahi rıhtımlara çarpmakta bulunuyordu.

Bundan başka Ponta'da ihraç ameliyesi yapmış olan Yunan işgal kıtaatından birer müfreze Aydın ve Manisa istikametlerinde ve bir müfreze de Ayvalığa ihraç edilmek üzere hazır ve hareket halinde bulunduğu gibi Urla ve Menemen kazaları da işgal olunmak üzere idi.

Vali İzzet Bey, namusu ve hukuk-u mukaddesey-i milleti düşünmediği gibi her nasılsa düçar-ı hakaret olan haysiyet ve izzetinefsini dahi bir tarafa bırakarak hadisat-ı elîmenin tamamen hilâfına olarak mülhakata olan mahut tamimi

ile İzmir işgal faciasını ve mahiyetini anlamaya başlayan mülhakatın efkârını dahi karıştırma ve meyl-i müdafaasını tereddüte sevk ile, işgalin sonrasına matûf vazife-i ihaneti ifa etmekte devam etmek istiyordu.

Şu ahval-i elime içerisinde bir de kolordunun akıbetini görelim:

Amiral Calthorpe'un Vali İzzet Bey'e tebliğ ettiği nota sureti ile haberdar edilmiş olan Kolordu Kumandanı Nadir Paşa, kemal-i tevekkül ve teslimiyetle istihkâmatın Düvel-i İtilâfiye müfrezelerine teslimini emrettiği gibi 14 Mayıs 1919 akşamı bir emr-i yevmî ile de 15 Mayıs 1919 sabahı saat 8'de Yunan askerlerinin İzmir'i işgal edeceğini ve bir hadiseye meydan vermemek için zabitan ve efradın kışlada toplu bulundurulmasını ve nöbetçi zabitlerinin her vakitten ziyade dikkat etmelerini emir ve tebliğ etmişti.

Vatanın mukadderatı ile beraber kolordunun şeref ve namusunu karanlık bir akıbetle sevk ve imale etmek kaabiliyetinde olan bu emr-i tebliğe karşı vaziyetin vahametini müdrik olan namuskâr ve fedakâr birçok zabitler biraraya gelerek İzmir dahilinde ve civarında bulunan piyade ve topçu kıtaatını heyet-i umumiyesiyle beraber alıp şehir haricine çekilmeyi ve ahvale göre hareket etmeyi tezekkür ve tesbit etmişlerse de keyfiyetten haberdar olan kolordu erkân-ı harbiyesi bu içtimai tertip eden zabitlerden bazılarını celp ve vukua gelecek olan Yunan işgalini Antalya'da İtalyanların işgali mahiyetinde olacağını, terk-i mevki, müdafaa ve firar gibi hareketlerin memleketin felâketini davet edeceğini beyan ile zabitan arasına herhangi yanlış hareketleri ile vatana zarar vermek endişesini ileri sürerek aldatıyorlardı.

Şu endişe ile Mayısın 15. günü sabahı kışlada toplu ve cereyan-ı hadisata muntazır olan zabitan heyeti ve efradı, Yunan efzuları ve yerli Rumların hükümet meydanında ihdas ettikleri hercümerc ve karışıklık ve memurlar kafilisinin sevkini müteakip bizzat Kolordu Kumandanı Nadir Paşa'nın öncülüğü ile teslime zorlanmış ve daha elim darp ve hakaret ve zulüm ve hıyanetlerle Yunan vapurlarına sevk olunmuşlardır. Sevk esnasında keza "Zito Venizelos" diye bağırarmış olan Ahz-ı Asker Reisi Miralay Süleyman Fethi Bey ve Kolordu Ser-tabibi Miralay Şükrü Beyler gibi birçok kıymetli ve fedakâr zabitlerimiz katl ve şehit edilmişlerdi.

Şu elim hadiseler medenî Avrupa ve Amerikalıların gözleri önünde cereyan etmiştir. Hattâ bu mazlumlar kafilisinden birisi zulüm ve hakaretler altında gayrikabil-i tasvir olarak sevk olunmakta iken Amerika ve Fransız mümessilleri tesadüf etmiş ve hiçbir surette ilgilenmeyerek geçmiştir. Katl yağma günlerce devam etmiştir. 17 Mayıs 1919'dan itibaren Yunan sansürü başlamış ve 15 gün hiçbir tarafa telgraf, mektup ve evrak-ı resmîyenin verilmesine müsaade edilmemiştir. Gelenler de zaptolunmuştur ve aynı zamanda İzmir haricinde dahi tecavüz ve istilâ başlamıştır.

Bedbaht İzmir'in duçar-ı işgal ve esaret olan sergüzeşt-i elîmini bu kadar yazmakla iktifa ediyorum ve yalnız irtikâb edilmiş olan zulüm ve vahşetin birer izahnamesi olup İşgal Kumandanı Zafiriu tarafından yayınlanan beyannameler ile suret-i işgal ve işareti bildiren raporu bir mahiyet-i mahsusayı haiz olduğuna göre bunların da aynen ve sırası ile yazılması ve ilâvesini münasip gördüm.

Yunan Kuvve-i İşgaliyesi Kumandanı'nın Ahalîye Tebligatıdır.

Müttefiklerin inzimam-ı muvafakatiyle hareket eden hükümetimden telâkki eylediğim emir mucibince İzmir ve civarının işgal-i askerisine mubaşeret ediyorum. İşgalden maksat, kavanin-i mevcudenin hüsn-ü muhafazası ve himayesi suretiyle ahalinin refahını temindir. Mahaza üçbin seneden beri Yunanistan'la gûna gûn esbab ile merbut bulunan işbu arazi hakkında müzekkere-i düveliyeye ittihazına intizar olunan karardan evvel isticâl etmek fikir ve maksadı külliyyen mevcut değildir. Bersabık vezâifini ifada devam edecek olan deva-ir-i mülkiye ve diniye memurları vazifelerinin icra ve teshili ve asayişin temini hususunda her an kuvve-i askeriyenin yardımını talep edebilirler. Askerin kendisiyle temasta bulunacakların itikadat-ı diniye, ananat-ı kavmiye ve adab ve adatına hürmetkâr bulunacağına herkes emin olsun.

Kumandanlığın kapısı arzedilecek müracaat ve şikayâtı kemal-i şefkatle istima için daima açıktır. Herkesin iş ve gücüyle meşgul olarak güzel vatanları hakkında müzakere-i düveliyeye ittihaz edilecek karara itimad ile beklenmesini bilâ tefrik-ü cins ü mezhep seke-ne-i memlekete tavsiye eylerim.

İzmir, 15 Mayıs 1919

Kuvve-i İşgaliye Kumandanı Miralay Zafiriu

İzmir - Emr-i yevmî:

İşgal münasebetiyle vukua gelen vekayîden sonra asayiş-i umumiye-i memleket tama-miyle iade olunduğu cihetle bilcümle memurin-i mülkiye, ruhaniye ve ahalî-i memleketi vazifeleri başına davet ederim. Memleketin işgalinden itibaren ilân edilmiş olan idare-i örfiye ahkâmına tevfikan hareket etmelerini ve muhil-i asayiş her türlü harekât-ı te-cavüzkâraneden katıyyen kaçınmalarını ahalîye tavsiye ederim. Bilâ tefrik-i cins ü mezhep ufak bir cebr maruz kalacak olan her şahıs, mütecavizin derhal tecziyesi hususunda za-man kaybetmeksizin müracaat etmelidir. Her kimin kusuru görülürse bilâ merhamet ada-let dairesinde tecziye olunacağından silâh taşımamalarını dahi bilhassa ahalî-i muhteremi-yeye rica ve tavsiye ederem.

16 Mayıs 1919

Kuva-yı İşgaliye Kumandanı Miralay Zafiriu

Beyanname

Her taraftan alınan malûmata göre dahil ve haric-i vilâyatta Rum ahalisi tarafından Türklere karşı silâh istimal edilmekte ve emval-i menkuleleri yağma olunmaktadır. Söz konusu hadiselerin Rum ahalisinin erbab-ı iffet ve namusu tarafından olmayıp birtakım ahlâksız ve düşüncesiz kimselerden vukua geldiği muhakkak addolunuyorsa da her fedakârlığı ve bilcümle teşebbüsât-ı inzibatiyeyi göze alarak asayişin iade ve takririne azmettiğim bir dakikada bu misillü hadisat ve vukuatın yapılması asla tecvîz olunamayacağından tekerrürünü suret-i katiyede men ederim ve asayişin temini hususunda son derecede sert hareket edeceğimi ihtar eylerim.

Yukarıda beyan hadisat ve vukuatın faillerini tecziye etmek cihet-i askeriyenin vazife-i usliyesidir. Rum ahalisi tarafından vukua gelmekte olduğu ihbar olunan hadisat, şehrin iâşesini temin ve bilcümle mevad-ı gıdaiye ve eşyanın nakline hizmet eden demiryollarına dahi tesir icra edip muattal kalmasına sebebiyet vereceği cihetle asayişin surat-i mümkün ile iadesini talep ederim. Şehir ve mülhakatta ikamet etmekte olanlarınız emin olunuz; evlerinizde rahat oturunuz, işlerinizle iştigal ediniz ve memleketin idare-i askeriye ve mülkiyesinin inzibat ve adaletinden emin olunuz ve devairin icraat-ı hakimanesine itimad ediniz ve kanuna itaat ediniz. Kardeş ve vatandaşımız edyan-ı saire-i muhtelifeye mensup olan ahalinin itikadat ve ananat-ı diniyelerine riayet ediniz. Efzun askerlerimizin serpuşu ne mahiyette ise, nasılsa, her zaman şayan-ı hürmet ve tebcil ise, Müslümanların fesi dahi öylece şayan-ı hürmettir. Bu sebeple ona bir ihtiram besleyiniz. Daha fazla sözü uzatmaya lüzum görmüyorum. Cihet-i askeriye her türlü intizam ve asayiş-i memleketin temini ile bilcümle anasrın refah ve saadetini herşeyden evvel arzu ve talep eder.

18 Mayıs 1919

Kuva-yı İşgaliye Kumandanı Miralay Zafiriu

Suret

1 — Düvel-i mütelif tarafından mütarekenin 7. maddesi ahkâmına tevfikan İzmir ve civarındaki istihkâmat, mütelifin kıtaatı tarafından işgal edilecektir.

2 — İşgal bugün öğleden sonra icra edilecek ve bu maksatla düvel-i mütelif istihkâmat-ı mezkûreye birer müfreze gönderecektir.

3 — Bugün verilecek olan müfrezeler hin-i muvassalatlarında istihkâmat dahilindeki topları, kama ve nişangâhları ve sair bilcümle ahkâm-ı istihkâmiyeyi mezkûr müfreze kumandanlarına tamamen teslim edecek ve istihkâmat dahilinde bulunan ümera ve zabitan ve efrad istihkâmat civarında toplanacak badehu kolordudan verilecek emir üzerine hareket edeceklerdir. Yenikale'de bulunanlar dahi sözü edilen kalede toplanacaklardır.

4 — İstihkâmatın işgali esnasında kesinlikle engel olunmayacaktır ve kendilerine teshilât-ı lâzime gösterilecektir.

5 — *İşbu emir kolordu erkân-ı harbiyesi birinci şubesinden Yüzbaşı Halit, Heyet-i Tahkikiye Reisi Yüzbaşı Rasim, Kolordu Topçu Taveri Mülazım-ı evvel Mustafa Rüştü ve 56. Fırka'dan Şükrü Efendi'lerle tebliğ edilmiştir.*

14 Mayıs 1919

17. Kolordu Kumandanı Mirliwa Ali Nadir

1675 No.

Ayvalık Mıntika Kumandanlığı'na

1 — *Mütarekenamenin 7. maddesi mucibince düvel-i mütelifi tarafından İzmir ve civarındaki istihkâmatın suret-i işgali hakkında gelen emirname sureti yukarıya şifre edildi. Keyfiyetten malûmat husulü ve atiyen vukuu melhuz bir vaka-yı müessifeye meydan verilmek üzere perakende efradın toplattırılarak kıtaatın toplu bulundurulması lâzımdır.*

2 — *Merkezde bulunan kıtaat bugün şifahen verdiğim emir üzerine hareket edeceklerdir.*

14 Mayıs 1919

56. Fırka Kumandanı Kaymakam Hurrem

Şu şifreli telgrafnamenin ifadesi ne derece fena bir akıbeti bildirmekte olduğuna kolaylıkla takdir etmek mümkündür. İzmir kal'a ve istihkâmatının işgalinden sonra nefs-i İzmir ve havalisinin dahi işgal edileceği pek aşikâr idi. Kolor-dunun ve fırka kumandanının ruhî temayülâtı dahi tahmin edilebilirdi. Tarz-ı ifadeye göre artık işgal şüphesiz olarak kabul olunuyordu. Başlamış olan fenalığın seyrini adım adım takip etmek benim mıntıkam ve vazifem için çok mühimdi. Bugünün akşamına kadar ve geceleyin başka bir malûmat elde olunamadı. Bununla beraber İstanbul telgraf hattının Ayvalık, Çanakkale ve Tekirdağ vasıtasıyla geçtiğini hatırladım ve kendilerinden emin olduğum Posta ve Telgraf Müdürü Sırrı ve Muhabere Memuru Ali Efendi'leri davet ederek aldığım şifrenin mealini bir derece ihsas ile İstanbul'a geçecek telgraflara dikkat etmelerini ve İzmir'den malûmat almağa çalışmalarını söyledim.

Hakikaten bu efendiler, Kolordu Kumandanı Nadir Paşa'nın Harbiye Nazırı Müşir Şakir Paşa'ya İzmir kale ve istihkâmatının işgalini müteakip İzmir şehrinin dahi Yunan kuvvetleri tarafından işgal edileceğini mevsuken haber aldığına dair bir telgrafına mukabil, İstanbul'dan devletlerin buna müsaade etmeyeceklerine dair bir cevap geçtiğini ve ikinci bir telgrafla Nadir Paşa'nın malûmatını tekrar eylediğini ve İstanbul'un buna henüz cevap vermediğini öğrenmişlerdi.

Mayısın 14. günü ve 14/15 gecesi bu kadar bir malûmatla geçti. İstiklâl tarihimizde azim ve emsalsiz bir hadiseye başlangıç olan 15 Mayıs 1919 günü sabahı oldu. Şu telgrafname geldi; doğruca mıntıkaya getirildi:

İzmir

14 Mayıs 1919

Ayvalık Belediye Riyaseti'ne

Mazlum Türk!

Memleketini Yunana veriyorlar. Bütün vatan evlâtları Yahudi maşatlığında toplanacaklardır. Çoluğunuz çocuğunuzla geliniz. Son gündür, ihmal etmeyiniz.

Redd-i İlhak Heyet-i Milliyesi

Bu telgrafın nasıl bir heyecan ve teessürle yazılmış olduğu meydandadır. Telgraf, Rum olan Ayvalık Belediye Reisi'ne verilmişti ve fakat haberdar edilmemişti. Ondan sonra, mahreci Menemen olmak üzere şu ikinci telgraf Ayvalık Posta Telgraf Müdüriyeti'ne geldi.

Menemen

15 Mayıs 1919

Mülhakata

Merkez, 5,5'ta İngiliz efradı tarafından işgal edildi. 12'de muhabere olunabileceği ifadesi ile memurlarımız makine odasından çıkarılıp muhafaza altına alındıkları maruzdur.

Başmüdür Vekili Naşit

Mahreci Aydın olmak üzere aynı günde şu üçüncü bir telgraf daha geldi :

Aydın

15 Mayıs 1919

Bilumum Müdafa-yı Milliye Cemiyetleri'ne

İzmir'in işgâli malûmunuzdur. İzmir'le irtibatınız dahi kesilmiştir. Suhun ve itidali muhafazaya fevkalâde itina ile beraber umumî içtima akdederek güzel yurdumuz, öz memleketimiz olan İzmir'in işgalinin hiçbir vakit mümkün olamayacağını ve bunu zamanın ispat edeceğini ve ekseriyet-i kahireyi ihmal etmenin ve masum insanların kanını akıtmanın hak ve adalete isyandan başka bir şey olamayacağını ifade eder yollu Konya tarihiyle İtilaf mümessillerine ve her yere telgrafla bildiriniz ve hukuk-u Osmaniyeyi temin eden teşkilâta vakit kaybetmeyerek himmet ve gayret ediniz. Cenab-ı Hak bizimledir. Mağdur ve mazlumuz. Ümidinizi kesmeyiniz.

Redd-i İlhak Heyet-i Milliyesi

Yukarıda yazılan şu üç telgrafın mealine göre daha sonra İzmir işgal faciasının dahi gerçekleşmiş olduğu anlaşıyordu. İşgalin gerçekleştiğine dair ikinci

resmî malûmatın gelmemesi İzmir'in fevkalâde vak'alara sahne olduğunu ve kolordu ve fırka kumanda heyetinin düşman eline geçmiş olmasını zarurî kılıyordu. Esefle söylemek lâzımdır ki, bu zan ve tahminimiz 15 Mayıs akşamına doğru tahakkuk etti. O gün akşamına doğru Midilli'den gelmiş olan Rum kayıkçıları, İzmir'in Yunan askerleri tarafından işgal olunduğunu ve Türk asker ve zabitlerinin esir ve birçok İslâmların katledildiğini ifşa etmişlerdi. Bundan başka işgalin mahiyetini ve Ayvalığın yakın mukadderatını izah eden şu malûmat elde edilmişti.

İzmir kal'a ve istihkâmatının akıbetini bildiren 14 Mayıs 1919 tarihli telgraf öğle vaktine doğru gelmişti. Şifreyi halledip mealini okuduğum vakit sabahleyin haberdar olduğum şu vaziyet dimağımda canlandı: Ayvalık Kaymakamı Osman Nuri ile İngiliz Mümessili olarak Ayvalık'ta oturmakta olan Çarl Hadkinson adındaki bir İngiliz dahi bu sabah mutad hilâfına olarak Bergama kazası köyle-rine doğru gitmişlerdi. Bunun üzerine şu iki unsur-u ihanetin hareket maksatla-rını anlamak lüzumunu hissettim ve semt-i hareketlerini bir zabitle takip ettir-dim. Zabit, bunların izi üzerinde yürüyecek ve nerelerde kimlerle temas edip neler görüştüklerini anlamaya çalışacaktı. Bunlar evvelâ Bergama'nın nahiye merkezi olan Ayazmend'e vasil olmuşlardı ve birkaç bey ve ağayı çağırarak Na-hiye Müdürü'nün yanında evvelâ umumî daha sonra hususî temaslarla Bol-şeviklikten ve İttihatçılıktan ve Bolşevikliğin halka getirebileceği fenalıklardan bahsederek bu cereyana mani olmak üzere yakın bir zamanda vukua gelecek olan bir işgale karşı sakin kaldıkları ve silâhlarını teslim ettikleri halde İngiliz hükûmetinin himayesine mazhar olacaklarını beyan etmişler ve buradan Arap-lar ve Muratili köyüne uğrayarak Muratili köyünde Dalkıran Mehmet Ağa'nın evinde yatıp ertesi gün Ayvalığa avdet etmişlerdir.

Şu telkinat ve işaatın devletin kudret ve salâhiyetini temsil eden bir kayma-kamın ve müdürünün huzuru ile vaki olduğuna göre hükûmet idaresinin ve va-ziyetinin ne derece vahim bir şekil aldığı ve halkın ne derece manevî müşkülata maruz kalmış olduğu kolaylıkla takdir edilebilir. Bununla beraber Dalkıran Mehmet Ağa derhal bana muntaka karargâhına geldi. Şu telkinatı ve izahatı ver-di ve vatanî vazifesini yaptı. Ayazmend Belediye Reisi Ömer Bey dahi nahiye-nin büyük ekseriyeti namına vatanın namus ve hamiyet icabını icraya azmetmiş olduklarına delil ve vaki telkinatı red mahiyetinde olmak üzere şu telgrafla müracaat etti:

15 Mayıs 1919

Ayvalık Muntaka Kumandanlığı'na

İzmir'de teşekkül eden Redd-i İlhak Heyet-i Milliyesi'nden şimdi aldığımız haberde İzmir ve havalisinin Yunanlılar tarafından işgal edileceği anlaşılıyor. Mevkiimizin husu-siyeti malûm-u kumandanileridir. Namus ve hayat ve selâmet-i vatan için bu bir avuç halk size istinad eder ve emr-i talimatınıza acele intizar eyler.

Ayazmend Belediye Reisi Ömer

Bundan başka aynı günde İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalini Redd-i İlhak Heyeti Milliyesi telgrafiyle karşılamış olan Bergamalıların ileri gelenlerinden bir heyet dahi telgraf başına gelerek İzmir'le kazalarının irtibatı kesildiğini ve Yunanlıların derhal Bergama'ya gelmek ihtimali olduğunu ve kazalarından binlerce halkın muntaka tarafından verilecek emir ve işarete amade bulunduğunu ve Bergama'daki esliha teslim ve tesellüm komisyonunun ambarında mevcut silâh ve cephanelerin şimdiden ahaliye tevzi edilmesini talep ediyorlardı. Bu hal karşısında en mühim vazife halka rehber olmak ve dikkat ve basiretle hareket ederek kuvvetle ihtimal dahilinde olan bir işgal ve istilâ felâketine karşı Ayvalık'taki hainlerin, bedhahların kurmuş oldukları ihanet şebekesi içinde bulunmayarak bir defa emniyetle, şuurla ilk teşkilât ve hazırlıkları yapmak ve müdafaa silâhını patlatmaktı. Patlayacak olan ilk silâhın aks-i sedası, millete ve milletvekillerine millî tehlike ve musibetin fiilî sahaya intikalini ve din ve namus ve hamiiyetin fiilen gösterilmesi zamanının hulûl ve iptida ettiğini ihbar etmiş olacaktı ve bundan da ahit ve insaniyet hilâfına hakkımızda tecviz edilmeye başlanılan muamelelât ve zalim tecavüzler karşısında parlama ve feverana müsteid olan millî gayret harekete gelerek millî bir müdafaa ve mücadelenin doğuşu imkânı hasıl olacağı şüphesizdi.

Dikkatli bir elin tutacağı bir kibritle bir yangın çıkarmak mümkündü. Parlayıp tutuşma suretiyle başlayacak olan millî cidal ve ihtilâlin devamı ve gayesinin husulü emr-i zarurî idi. Milletlerin kalp ve vicdanının elemlerine istinad eden hangi cidal ve ihtilâl vardır ki, gayesinin husulünü görmemiştir?

Ayvalığın işgaline gelecek olan düşmanlara teslim olmağa ve elimdeki kuvveti dağıtıp naçar bir halde seyirci kalmaya veya fırar etmeye benim için imkân yoktu. Vatanımın tarihî mukadderatında şahsî taliime teveccüh etmiş olan bir rolü yapmakla yükümlü bir vaziyette bulunuyordum.

Ayvalık muntakasını müdafaa etmeliydim ve müdafaayı yaşatmak için her vasıtaya müracaat etmeliydim. Bu manevî zaruretin zoru iledir ki vaziyetin müsaade ettiği ilk teşebbüsât ve teşkilâtı, büyük bir dikkatle ve ihanet nazarlarından masun kalacak bir tarzda mahremiyetle bugünden itibaren yapmaya başladım.

İLK HAZIRLIKLAR VE HADİSELER

Ergeç hareket kabiliyetimizin arzedeceği oldukça mühim miktardaki kadrodan fazla esliha, cephan ve yedek makineli tüfekte teçhizat ve diğer eşyayı bir an evvel arkamızdaki bir istinatgâhımız olan Muratili köyüne, ondan sonra buradan Bergama ile Ayvalık, Burhaniye kazaları arasındaki arazinin sarplığı ve ahalisinin mertliği ve vatanseverliği ile maruf olan Kozak nahiyesine naklettirmeğe başladım. Aynı zamanda emrim altında olup işe kuvveti zabitlerle beraber 550 raddesinde olan 172. Alay'ın istifadesi kabil bir hale konulması ve fedakârlığa hazırlanması için hadisatın hakikî mahiyetini açık ve samimi olarak za-

bitlere ve efrada izah etmeyi düşündüm ve bu düşünce ile merkezde mevcut olan alay zabitlerini ve alay efradını Mayısın 16. günü sabahı biraraya topladım.

Vatanımızı, namus ve istiklâlimizi ve son sığınacağımız yer olan Anadolu-muzu ve şahsen her birimizin ırz ve namus ve çoluk çocuğumuzu ve bütün mukaddesat ve mevcudiyetimizi tehdid eden elîm ve vahim vaziyetin gereklerini, muhtemel neticelerini müteessirane bütün açıklığı ile söyledim ve neticede Ayvalığın mevki ve vaziyeti itibariyle vaki olacak bir işgal ve istilâ hareketine karşı üzerimize düşen mukaddes vazifemizi ifa edeceğimize dair yüz yüze, kalp kalbe Cenab-ı Hak'a karşı yemin etmeliğimizi ifade ettim.

İçtimada mevcut bulunan bütün zabitler ve neferler büyük bir samimiyet ve hamiyet galeyanı ile Ayvalığı işgale gelecek olan Yunanlılara karşı müdafaa ve her türlü fedakârlığı ifa ve feda-yı can edeceklerini bir ağızdan Cenab-ı Hakkın ulu adına karşı yemin ettik. Şu ulvî içtimâda bulunmuş olan 172. Alay'ın zabitleri ve efradı bir zaman sonra hakikat ve fiiliyat sahasına intikal etmiş olan müdafaa kararını vicdan ve azim ve imanlarının mukaddes ilk zaferi olmak üzere hatıralarında ebediyyen muhafaza edecekler ve haklı olarak bir gurur ve iftiharla yadedeceklerdir. Vazife ve zapt u rapt-u askerinin esasen mütekeffil olduğu şu ulvî karar üzerine alay zabitleri ve efradında yeni bir ruh ve gayret ile hareket başladı. Herkes vazifesini büyük bir aşk ve alâka ile yapmak istiyordu.

İtiraf etmeye mecburum ki, alayda beliren şu ruhî halet, Ayvalığın müdafası hususundaki azim ve irademe can verdi. Daha emin ve daha kuvvetli bir destek teşkil etmiş oldu.

Belediye Reisi Ömer Bey'in müracaatını tatminen alay zabitlerinden Mülâzım-ı evvel Sabri Efendi ismindeki kabiliyetli bir zabiti bir takım askerlerle Ayazmend nahiyesi merkezine gönderdim ve yapacağı teşkilâtla ahaliye tevzi edilmek üzere miktar-ı kâfi silâh ve cephaneye de verdim. Dikili nahiyesinde alaydan ayrılmış Mülâzım-ı Evvel Rasim Efendi ismindeki kıymetli bir zabitin emri altında bir bölük askerle fazla esliha ve cephanemiz vardı. Vaziyet ve maksatla adı geçeni tenvir ve nazarı dikkatini yapacağı teşkilâta imale eyledim. (Bu zabıt Balıkesir'in düşman eline geçişinde aldığı yaranın tesiriyle şehiden vefat etmiştir.)

Bu suretle hazırlık ve teşkilâta devam etmek isterken şayan-ı dikkat olarak şu telgraf suretini aldım:

Bergama Kaymakamlığı'na

Mahreci Deraliyye

C-16 Mayıs 1919

Kuvve-i galibeye mukavemet imkânı olmadığından iş'arınızın tahakkuku halinde mültareke ahkâmından bahs ile Yunanlıları protesto ediniz ve vahim sonuçlar doğuracak

duruma ve asayişsizlik ve intizamsızlığa manî olarak hakkın itilâ edeceği an-ı mesuda intizar ediniz.

Dahiliye Nazırı Mehmet Ali

Dahiliye Nazırı Beyefendiye,

İzmir'den mutemet bir şahıs Bergama'nın Reşadiye nahiyesine geldi ve dün sabah İzmir hükümetinde Yunan bayrağının dalgalandığını ve Karşıyaka Rumlarının da Yunan askerini bayraklarla istikbale hazırladıklarını söylüyorlar. Jandarma Kumandanı Mene-men'e gelmiş ise de Vali'nin nerede olduğunu anlayamadım; mamafih buradan Mene-men'e süvari-yi mahsus gönderdik. Şimdi avdetleri beklenmektedir. İzahatı oradan bekliyoruz efendim.

Bergama Kaymakamı Rasim

Ayvalık Mıntıkâ Kumandanlığı'na

Dahiliye Nazırı'nın makine başına gelip Bergama'yı isticvab ederek aldığı ifadeyi ve telgraf emrini yukarıda takdim ediyorum.

16 Mayıs 1919

Bergama Posta Telgraf Müdür Âlim

Bu telgraf suretini mıntıkaya veren Bergama Posta ve Telgraf Müdürü Âlim Efendi, bir gün evvel mıntıkaya müracaat eden Bergamalılarla vaki olan muhabereimize aracılık etmiş bulunan hiç tanımadığım bir zat idi.

Bergama Kaymakamı ile Dahiliye Nazırı arasında telgraf başında geçen şu muhabere ve alınan cevabın özü adı geçen Âlim Efendi'nin kanına ve gayret-i milliyesine dokunmuş olacak ki, derhal suretini mıntıkaya bildirmekte gecikmedi. Filhakika, Bergama Kaymakamı İzmir'le muhaberenin kesilmiş olmasını fırsat sayarak Bergama'lıların mıntıkaya olan müracaatını doğrudan doğruya Dahiliye Nazırı'na arz ve Yunanlıların Bergama'ya gelmesi halinde ahalinin galeyanına karşı ne yapacağını sormuş ve anılan emr-i cevabiyi almıştır. Dahiliye Nazırı Mehmed Ali'nin bu emri, Bergama'nın ilk hamlede parlayan gayret-i vataniyesine karşı maalesef kaymakamın elinde bir itfa ve ihanet aleti olarak teşebbüs ettiğimiz bütün işleri ve teşkilâtı men etmekte hainane bir surette kullanılmış ve diğer bir fasılda ayrıca görüleceği üzere Bergama'da muhalif geçinen bazı cühelâdan mürekkep bir hizb-i sefilin aracılığı ile bir zaman sonra ihzar ve imza ettirilmiş olan mazbata ile İzmir'deki Yunan Kumandanı'na müracaat edilerek Bergama'ya bir Yunan müfrezesinin celp ve davetine kadar varılmış ve bir çok kan dökülmesine sebebiyet verilmiştir.

Dahiliye Nazırı Mehmed Ali'nin mensub olduğu Meclis-i Vükelâ'da olsun bir karar alınmasına lüzum görmeden telgraf başında çekinmeksizin vatanın bir

kısmını düşmanın istilâ ve işgaline terkedilmesine dair olan bu emri, İzmir ve havalisinin düşmana terkinde bir ihanet örneği idi.

Dahiliye Nazırı Mehmed Ali'nin söylediği an-ı mesudun gelişini bekleme tavsiyesi ise müthiş felâket karşısında inleyen mader-i vatanla en acı bir istihza idi. İfade ettiği an-ı mesudun doğuşunu bekleme tavsiyesi ise müthiş felâket karşısında Mehmed Ali ve emsalinin ihanet ve velileri olan İngilizler'in siyasi emellerini imkân sahasına ulaştırdıktan sonra bedbaht vatanın talihsizliğine olarak hükümran olacağını zannettikleri bir himaye-i sefilenin gölgesinde yaşamak hayal ve tasavvuru olmuş olabilirdi.

5 Mayıs 1919'da teşekkül eden Ferit Paşa Hükümeti'nde Dahiliye Nazırı olması ile İzmir'e Vali tayin ettiği İzzet Bey'le hedef ve hareketlerinde müttehit ve müşterek olması lâzım gelen Dahiliye Nazırı Mehmed Ali şüphesiz işgalin vukuuna muntazır ve malûmattar idi. Evvelce yazılmış olan 10 Mayıs 1919 tarihli bir vesikada görüleceği veçhile ittihatçılıkla malûl ve muhayyel Bolşeviklik cereyanına maruz ve musap addettikleri bir takım zabitleri her ihtimale karşı diye tevkif ve tebid etmek istemeleri işgalin yaklaştığına bariz bir delil idi.

Dahiliye Nazırı Mehmed Ali, ancak facianın şekli vukuunu ve ihanet rolünü yapacak olan Vali İzzet'in akıbetini anlamak için Bergama Kaymakamı'nı sorguluyordu. Milli facianın kahramanı olan sözü edilen Vali İzzet niha-yet işgalin 3. günü, yani 17 Mayıs 1919'da yeniden sahneye çıktı ve aşağıdaki garip bir tarz-ı ifade ile işgal faciasının sonrasını icra mahiyetinde olmak üzere şu telgrafi mıntıkaya yazdı:

İzmir, Numara 588

Ayvâlık Mıntıkâ Kumandanlığı'na

İzmir'deki hadisenin mülhakat-ı vilâyete mübalâğalı bir suretle aksettiği anlaşılmıştır. Bu hal, düvel-i müttefikaca vakî olan tensip üzerine İzmir'in Yunan işgâl-i askerîsi altına alınmasından ibarettir.

Emniyet ve asayiş taht-ı temindedir. Burada herkes iş ve gücüyle meşguldür. İslâm ve Hristiyan arasında bir hadisenin vukua gelmemesine bilâ tefrik-i cins ü mezhep hukuk-u umumiyenin, emniyet ve asayişin muhafaza ve istikrarına kemal derecede dikkat ve tebliğat-ı vakıaya karşı hareketlerde bulunmağa kalkışanlar olursa derhal derdest ve tedip etmeniz ve memuriyetten her kim olursa olsun kusur eylediği takdirde derecelerine göre mesul tutmanız lâzımdır. Pek mühim ve nazik bir an içinde bulunduğumuzun takdiri ile ona göre hareket ve aksi halden sakınılmasına ve muhafaza-i asayiş için ittihaz edilen tedabirin ve vukuat-ı cariye'nin haber verilmesini bekliyorum.

17 Mayıs 1919

Aydın Valisi Ahmed İzzet

İzmir telgrafhanesinin düşman işgali ve sansürü altında olduğunu evvelce bahsetmiştim. İzmir Valisi ile muntukanın emir ve kumanda ve idare cihetinden hiçbir irtibatı olmadığı halde şu tebliğ tarzının bir maksad-ı mahsusla, düşman tasavvur ve tertibi ile icra edildiğine şüphe yoktu. Aynı zamanda telgrafın ifadesi cereyan-ı vekayiye mutabık değildi ve belki İzmir muhitinde ortaya çıkacağını tahmin ettikleri millî heyecan ve müdafaa meylini tereddüte sevk etmek için Vali İzzet tarafından veyahut Dahiliye Nazırı Mehmed Ali'nin bir gün evvelki Bergama ile olan muhaberesi ve halkın muntuka ile olan münasebetini ve hareket istidadının herhangi bir ecnebî vesaitle İzmir'e bildirilmesinin neticesi olduğuna hükmedilebilirdi.

Hiçbir suretle hayra matuf olmadığını katiyetle zan ve mütalâa ettiğim Vali İzzet'in telgrafını takiben Ayvalık Kaymakamı Osman Nuri'den dahi şu şayan-ı dikkat tezkereyi aldım:

Numara 67

Ayvalık Muntika Kumandanlığı'na

Ahvalin son derece kesb-i nezaket etmekte olduğu asar-ı fiiliyesiyle anlaşılmakta bulundugundan civar köy ve kaza Müslümanlarıyla Ayvalık Rumları arasında hilâf-ı menfaat-ı vatan bir mücadele zuhuru ihtimalinin önü alınmak üzere tedabir-i âtiyenin ittiha-zına mecburiyet hasıl olmuştur.

1 — *Kasaba içerisinde kuvvetli devriyeler dolaştırmak için 20 kişilik lâakal bir kuvvetin her akşam ve her sabah jandarma dairesine tevdi edilmesi;*

2 — *Kışlada 50 kişilik bir kuvvetin ikamesi ile harîsten dahile, dahilden harice müsellâh bir takım eşhasın girip çıkmalarının ve bu suretle feci bir vukuatın cereyanının men'i zımında kasaba etrafında gece ve gündüz ifa-yı vazife edecek bir kordonun vaz'ı;*

3 — *Askerin daimi surette zabitanın nezareti altında bulundurulması suretiyle bir fe-nalık hususuna meydan bırakılmaması.*

Bu üç nokta üzerinde İngiliz Mümessil-i Askerisi Hadkinson Efendi ile tevafuk-u efkâr husule geldiğinden icabının icrası ve evamirin hemen itâsı ehemmiyetle maruzdur efendim hazretleri.

17 Mayıs 1919

Ayvalık Kaymakamı Osman Nuri

Yukarıda arz olunan tezkereden evvel Kaymakam Osman Nuri'nin aynı günde mercii olan Karesi Mutasarrıfı ile telgraf başında daha şayan-ı dikkat olan ve aynen aşağıya yazılan bir muhaberede bulunduğunu anladım.

İzmir'in işgali ve vaziyet-i mahalliye hakkında malûmat isteyen Mutasarrıf Hilmi Bey'e Kaymakam Osman Nuri Bey şu cevabı vermiştir:

Kaymakam-İzmir hakkında iş'ar-ı âlilerinden başka mevsuk bir malumatımız yoktur. Bu sabah İzmir'den Dersaadet'e gitmek üzere limanımıza uğramış olan Jan namındaki İngiliz vapuruna kadar gittim. Vapur İzmir'den yolcu almamıştı. Bir tek kadın bu surette gelebilmiş; onunla görüşen bir Ayvalıklı'dan aldığım malûmata göre Yunan askerinin hin-i hurucunda başta bir hoca elinde siyah bir Hilâiahmer bayrağı olduğu halde Redd-i İlhak Heyeti namına ahaliyi silâha davet ederek üzerine ateş açmışlar ve bir hayli müddet mukabele devam etmişse de daha o akşam sükûn teessüs etmiş ve bu hareketin menbâi Köylü Gazetesi idarehanesi olduğu anlaşılmış ve önayak olanlar yakalanmıştır. İki be-yinsiz adamın yüzünden ahaliden de bir hayli mecruh ve maktul vukua gelmiştir. Bir müddet inkitaa uğramış olan telgraf muhaberatı dünkü gün öğleden sonra İzmir'le İstanbul arasında doğru hat üzerinde tekrar cereyana başlamış, ta gece yarısına yakın bir zamanda hat serbest kalarak muhabere memurlarından haber almağa çalışmışlarsa da mezun olmadıkları cevabı alınmıştır.

Bergama'ya gelmiş olan Zeybek Gazetesi Müdürü'ne gece servisi tarikiyle de vaziyet sorulmuş, yalnız buhranlar zail ve İzmir'in bizim olduğu hakkında bir cevap alınabilmiştir.

Hükûmet-i mülkiye'nin şu anda İzmir'de mevcut olup olmadığı asıl calib-i dikkat bir nokta ise de buna dair bir malûmat alamadık, yalnız Bergama'nın resmî telgraflarının dün akşam üzeri çekildiği ve fakat mukabeleden devair-i resmîye namına cevap alınamadığı vaki olan sual üzerine Bergama'dan anlaşılmıştır. Bergama'nın heyecanı dahi ziyade olduğu ve orada dahi mukavemet olunacağı hiss olunuyor. Edremit'i dahi iyi görmüyorum. Bugün zeytinlik köyünden Pomak muhacirleri hemşehrlik dolayısıyla bana adam göndermişler, ne yapacaklarını soruyorlar. Bittabi selâmetin sükûn ve itidalde ve itaatte olduğu nasayihinde bulundum. Lâkin Edremit'te ve belki Burhaniye'de bazı tahrikât olduğu anlaşıyor. Şu sırada bu iki mühim kazanın iyi idare memurlarından mahrumiyeti daimî tehlikedir. Bizim Rumlarda şimdilik her vakitkinden ziyade bir sükûnet görülüyor; Hükûmete riayet ve itaatte kusur etmiyorlar. Bu hususta kazamızda yalnız yüzelli kadar Kolaşin'li Boşnak muhacirlerini hâvi olan Küçükköy ahvalinden korkuluyor. Akşam o civardaki kışladan gelmekte olan askerî mekkâre efradının hayvanları mezkûr köye kaçmış ve asker tarafından takip edilmiş oldukları esnada jandarma devriyesi tarafından asker üzerine ateş edilmişse de yanlışlık derhal anlaşılarak Allaha şükür bir kaza olmamıştır.

Geçen gün bu köye İngiliz mümessiliyle gittik ve her iki tarafa bir hayli nasihatla bulunduksa da Rumlardan, Boşnaklardan şikayette bulunduklarından yarın da gideceğim. Evvelki gün kazamıza hemcivar olan Ayazmend köylerinde dolaştık. Bunlar tarafından da bir tehlike muhtemel değildir. Gömeç köylerinde bir hayli Boşnak ve adalı Müslümanlar olduğundan o taraflarda bir parça korku vardır, lâkin mahallî hükûmeti tedabir-i ciddî ile teskin-i eshane kudretiyab olabilir. Çünkü yerli ahaliyi bu gibi tahrikâta müsait görmüyorum.

Mutasarrıf — İzahatınıza teşekkür ederim. Memleket pek nazik dakikalar geçiyor. Kabine istifa etti. Resmen de teblig edilecektir. Vekâleten idare-i umur ediyorlar. Her vesileyle sükûn ve verilen göreve sıkı şekilde bağlılık tavsiye ederim. Müslümanların korku hasebiyle hicretlerine ve birbirleriyle oynamalarına mani tedabir ittihazı lâzımdır; Rumlar sukûnetle hareket ederlerse Müslümanlar için dahi korku kalmaz. Müslüman ekseriyetine karşı memlekette ufak bir hâdise maazallah büyük zararlar doğurabileceğinden sükûn ve itidale davet ve vaziyetin inkişafına ve hükûmetin tebligatına intizar eylemeleri tavsiye edilirse muvafık olur. Civarda asayiş bozan hiçbir vak'amız yoktur. Hadkinson Efendi'nin İzmir mukadderatı hakkında malûmatı yok mudur; ne haber alıyorlar efendim?

Kaymakam — İşgal meselesini telgrafname-i devletleri üzerine bendeniz kendisine söyledim, hayretle telâkki etti; hattâ inanmak istemedi ve bizim hane-de idi; hemen Dersaadet'e bir şifre yazdı ve cevabını almadığı için akşam dahi bir şifre yazıp izahat istedi. Bugün ayak üzeri yolda kendisine tesadüf ettim. Cevap geldiğini ve görüşmek üzere gelmemizi söyledi. Şimdi gidip kendisini göreceğim. Onun maiyetindeki emirber çavuşun Sadullah Efendi zimmetindeki parasına çok ehemmiyet veriyor, çünkü vaktiyle cebren ve kahren alındığına kani-dir. Bunun için bu paranın bir an evvel gönderilmesine delâlet buyrulmasına pek ziyade memnun kalacaktır. Kendisi her vakit mutedil ve Osmanlı hükûmeti ile Müslümanlara karşı hüsn-ü nazar sahibi bir zattır.

Burada Müslüman olarak kasabadaki memurlardan başka kimse yoktur. Onlar da ailesini civar Müslüman kazalara gönderdiklerinden müsterih-tirler. Ancak burada yarınki pazar günü bir işgal veya ilhak vukuu söyleniyormuş. Bunun bittabi ne derecelere kadar ciddî olduğu bilinemezse de zaman bunu mümkün kılacak bir kabiliyette ilerliyor. Şayet böyle bir hal vukuunda ne yapacağız? İngiliz Kumandanı'nın, Metropolit'in birçok teminatına rağmen ben vazifemi son dakikaya kadar ifa ettikten sonra şehrin bir kısmı işgal edilirken cesaretine güvenen memurlarla birlikte müdafaa halinde çekilmeye karar verdim. Şifreleri yalnız anahtar kalmak üzere kâmilten imha ederim. Nam-ı aciziye gelmiş olan bin sekizyüz kırksekiz lirayı bugünkü posta ile Edremit'e bu nama gönderdim. Temin-i sekinin Edremit'e temin buyurulmasını ve vusulünün emr ü imbâsını temenni ederim efendim.

Mutasarrıf — İşgal keyfiyeti inşallah tahakkuk etmeyecektir. Hilâf-ı memul eğer tahakkuk ederse suret-i resmîyede müracaatla vukuu hali bilistizan alınacak cevaba göre hareket tabiidir. Âni vukuu takdirinde ise vaziyetin şekline göre hareket muvafık olur. Hadkinson Efendi'nin para meselesini takip ediyorum; postaya verdiğiniz mebalîğ için Edremit'e yazacağım. Son söz olarak yine sükûn, itidal, metanet tavsiye ederim ve selâmet temenni eylerim.

Kaymakam — Soru ve cevaba vakit kalırsa kusur edilmeyeceğinden emin olunuz. Âni bir emrivaki karşısında bulunduğu takdirde dahi bittabi icab-ı

hale göre ya ölür veya esaret zilletinden yakayı kurtarırım. Selâmet-i vatanın sükûn ve itidalde olduğu zaten düstur-u acizanemdir ve her surette emin olmamızı istirham ederim efendimiz.

17 Mayıs 1919

Vali İzzet'in İzmir'den çekmiş olduğu telgraf tamimini müteakip Ayvalık Kaymakamı'nın yukarıda yazılan tezkeresini ve muhaveresini aldığım vakit vaziyetin onlarca arzu ve imale edilmek istenilen istikametini sarahaten tayin ve tespit etmek mümkün değildi.

Mutasarrıf Hilmi Bey'le Ayvalık Kaymakamı arasında teati ve derdest edilen aynı gündeki makine başı muhaveresi vaziyetin hakiki vasıf ve mahiyetini vazıhan gösterdi. Vaziyetin içyüzü, 18 Mayıs 1919 Pazar günü Ayvalık işgalinin kesin olduğu merkezinde idi.

Yunan işgal kuvveti İzmir'i işgal etmekle beraber İzmir ve civarını dahi yerli Rumların yardımıyla işgal etmişti. Büyük bir ihtimalle hazır bir halde olduğunu zannettikleri Ayvalığın dahi deniz yoluyla gelecek olan bir kuvvetle işgal edilmesi kararı alınmıştı. Şüphesiz fikren mücehhez ve bu karardan malûmatlar olmuş olması lâzım gelen Kaymakam Osman Nuri Bey, Mutasarrıf Hilmi Bey'in kendisini telgraf başına davet etmesini ve ahval hakkında sual sormasını fırsat sayarak Ayvalığı işgali zeminini ihzar ve telkin etmek istedi ve yapacağı ihanet rollerini sinema şeridi gibi belirsiz ve şüpheli ifadelerle arzetti ve nihayet pazar günü olacak olan bir işgal manzarasını göstererek perdeyi kapadı. Fakat dikkatli bir göz, sinema makinesini tutan elleri ve akislerini görebilirdi. Kaymakam Osman Nuri, 17 Mayıs sabahı mevzubahs ettiği Jan ismindeki İngiliz vapurunun Ayvalığa geleceğini biliyordu. Vapurun gelişini müteakip bir gün evvel hazırlamış olduğu ailesini İngiliz mümessili de beraber olduğu halde vapura götürmüştü. Vaporda her nasılsa tek bir yolcu olduğunu söylediği bir kadınla değil, vapur mürettebatı ile görüşmüş ve İzmir hâdisesini etrafıyla anlamıştı ve belki İzmir'den bir de emir ve talimat dahi getirmişti.

Vaporda olduğu söylenen bu Rum kadınının, Hilâl-ı ahmer bayrağı, Redd-i İlhak Heyeti, Köylü Gazetesi idarehanesi gibi isimleri telâffuz ve ifade edebilmesi varit değildi; bunların hepsi kaymakamın ruhundan doğan suikast ve ihanet tefsirleriydi. Mukavemet edebileceğini hissettiği kaza, nahiye ve köyleri sırasıyla sayıyordu. Bizim dediği Rumların itidal ve itaatte ve İngiliz mümessilinin dahi Osmanlı hükûmeti ile Müslümanlara karşı hüsn-ü nazar sahibi, mutedil ve âdil olduğunu ilâve ediyordu ve yarınki pazar günü Rumlar arasında bir işgal ve ilhakin vuku bulacağını ve fakat bunun ciddî olduğu bilinmezse de zamanın bunu mümkün kılacak bir kabiliyette ilerlemekte olduğunu ve İngiliz mümessilinin ve Metropolitin teminatına rağmen vazifesini son dakikaya kadar ifa ettikten sonra kasabanın bir kısmı işgal edilirken cesaretine güvendiği memurlarla müdafaaya çekilmeye karar verdiğini söylediği halde Alay'ın, Mıntıka Kumandanlığı'nın mevcudiyetinden hiç de bahse lüzum görmüyordu.

Henüz Balıkesir'e yeni gelmiş ve ahval-i mahalliyyeyi tanımakta bulunmuş olan Mutasarrıf Hilmi Bey'i müphemiyet ve kâbus içinde şaşırttıktan ve bir emrivaki zemini hazırladıktan sonra alay ve mıntıkayı dahi sureti yazılı tezkereyle hükûmet-i mülkiyeye cihet-i askeriye'nin itaat etme zarureti ve vazife his ve fikriyle İzmir'de olduğu gibi şüphe ve tereddüde sevk ederek alçakca tasavvur ve emrivakiyi kabule icbar edebileceğini farzetmişti.

Ahvalin son derecede kesb-i nezaket etmekte olduğunu ileri sürerek dahili âsâyış bahanesiyle hariçten gelecek bir işgal kuvvetine karşı zaten zayıf olan Alay'ın kuvvetini parça parça cihet-i mülkiyenin emrine tabi tutmak ve naçar bırakmak ve belki asker ve zabıtların kısmen teslim ve kısmen dağılmasını temin etmekte. Zaten mıntika kumandanlığı resmen ve resen âsâyışten mesûldür ve âsâyış ve sukûneti taht-ı teminde bulundurması vazife-i asliyesindendir.

Mıntıkaya olan mahut tezkeresinin sonunda bu üç nokta üzerinde İngiliz Mümessil-i Askerîsi Hadkinson Efendi ile de tevafuk-u efkâr husûle geldiğinden icabının icrası ve emirlerin hemen ifası suretiyle bir tehdit dahi yapmak istiyordu.

Acaba İngiliz Mümessil-i Askerîsi Hadkinson Efendi ile fikir uyuşması hasıl olduğunu söyleyen Kaymakam Osman Nuri niçin bir defa da mıntika ile fikir alış verişi yapmak istemiyordu? Mıntika Kumandanlığı, Kaymakam'ın bu tezkere ile olan kasd-ı mahsusunu şüphesiz anlamış ve onun tebliğini yerine getirecek yerde şüpheye düşmüştü ve elinde bulunan fazla cephaneye ve teçhizat ve ne varsa o gecedan itibaren Muratili köyüne kaldırmak üzere tertibat almağa başlamıştı ve gece geriye nakliyat yapmıştı.

17 Mayıs 1919 günü ve gecesi geçti ve 18 Mayıs Pazar günü dahi akşama kadar sükûnet devam etti. Akşamleyin Kaymakam Osman Nuri'nin hükûmet binasından ayrılacağı sırada hükûmet binası dahilindeki hapisane olarak kullanılan bir kısımda alelâde hapsedilmiş olan Rumların tahliyesi için bir kısım Rum ayaktakımının silâhsız olarak hücum ettiklerini ve Kaymakam'ın dahi muhafız jandarma ve gardiyanlara hapsedilenlerin tahliyesini emir verdiğinden haberdar oldum. Bu hadiseden 1-2 saat sonra dahi meçhul bir şahsın ve en kuvvetli ihtimal Kaymakam mensuplarından birisinin haber yayması ile Yunan işgal kuvvetlerinin limana geldiğini, mevcut jandarma efradının firara davet ve icbar olduğunu ve 1-2 Müslüman evlerinin de soyulduğunu jandarma zabiti haber verdi.

Bu gece yani 18/19 gecesi dahi Alay'ın mühimce daha ne gibi malzemesi varsa bir sefer daha yapılarak yine Muratili köyüne sevk edildi. 19 Mayıs sabahı oldu. Kasabanın doğusunda Yenikışla denilen mevkiden Safa denilen mevkideki mıntika karargâhına kısmen kasabayı dolaşarak gelmekte olan müsellâh bir askerimizin metropolithane yakınında birkaç Rum palikaryası tarafından bastırılarak askerin silâh ve cephanesinin alındığı haberi geldi. Ben bu neferi çağırıp bizzat kendisinden anlamaya teşebbüs ettiğim sırada ikinci mühim bir hadise-

nin vukuu haberi geldi. 18/19 gecesi Muratili köyüne sevkedilen mekkârelerin sabahleyin kasaba boyunca hayvanlara binek olarak yekdiğerini takip ile avdet etmekte olan dört mekkâre neferinden en geride olan birisine denizden sahile çıkıp gelmekte olan iki Rum tarafından ateş edilmiş ve gözüaçık olan cesur nefer de mekkâre üzerinden yarı cephesini çevirerek mütecavizlere mukabele ve birisini başından yaralayıp ve katledip karargâha gelmiş, vak'ayı hikâye etmiştir. Bu hadise üzerine harekete hazır olan şımarık Rumlardan bir karışıklık ve isyan tahrik edilmek istenildi.

Yekdiğerini takip eden malumat ve vakayie nazaran vaziyetin ehemmiyeti meydanda idi ve şiddetle hareketi emrediyordu. Derhal bir zabitle bir manga askeri metropolithaneye gönderdim ve 10 dakika zarfında bizzat metropolitin silâh ve cephaneyi bulup iade etmesini ve bulmadığı halde kendisinin mahfuzen mıntukaya getirilmesi emrini verdim. Bu zabıt tamamen vazifesini yaptı ve o suretle silâh ve cephaneyi buldurup getirdi. Buradan başka üç zabıt devriyesi dahi tertip ederek son vakanın vuku bulduğu taraftaki ahalinin dağılmasını ve icap ederse silâh kullanılmasını emrettim ve bir kısım askeri de hazır kuvvet halinde bulundurdum. Devriyeler silâh kullanılmasına vakit kalmadan vazifelerini yaptılar. Aynı zamanda bir zabitle beraber hükümeti ve adliyyeyi yaralama ve katl hadisesine memur ettim.

Vakayı yakından görmüş olan iki Rum dükkâncı ve bir Müslümanın hemen ifadesi alındı. Öldürülen Rum ile firar etmiş olan bir arkadaşının evvelâ sebepsiz olarak mekkâreci nefere silâh kullandığı ve neferin de hayvan üzerinden yan dönerek silâhını kullandığı ve mütecavizlerden birisinin müdafaatan vurulduğu sabit oluyordu. Maamafih şu muhtelif vak'aların bir manası ve bir hususi mahiyeti vardı. Ayvalığın pazar günü işgali için beklenilen Yunan kuvvetlerinin her nasılsa gelmemiş olması üzerine İngiliz mümessilinin ve Kaymakam Osman Nuri'nin tertip ve idaresiyle mahallî bir emrivaki yaratma cihetine gitmek istedikleri anlaşılıyordu ve bunu kabil-i husul görüyorlardı. Yaratılmak istenen vakalar karşısında şu suretle mıntukanın mukabil fiilî hareketinin şahidi olmuş olan Kaymakam Osman Nuri, derhal Karesi Mutasarrıfını telgraf başına davet ederek şu son vak'ayı ve ahalinin hükümete hücum etmekte olduğunu ve bunların teskini için daha mühim hadisenin vukuunu men etmek üzere Yunan haç heyeti efradından veya limanda bulunan Yunan torpidosu mürettebatından bir kısım asker çıkarmağa ve polis ve jandarmaları onların yanına katmaya lüzum hasıl olduğunu ve bu hususta İngiliz mümessilinin de kendisiyle hemfikir bulunduğunu ifade ve teklif etmiştir.

Dünkü telgraf başındaki muhaberelerinde mevcudiyetini hiç mevzubahs etmediği alayın bugün garip bir mahiyette vaziyetin ve hareketin mevzubahs olmasını ve binnetice Ayvalığın işgaline doğru bir teklifin ifade edilmiş olmasının istenilmesini his ve takdir etmiş bulunması lâzım gelen Mutasarrıf Hilmi Bey bir defa da vaziyetin hakiki mahiyetini benden anlamağa lüzum görmüş ve telgraf başına muhabereye davet etmişti.

Telgrafhaneye vardığımda Kaymakam ve Mutasarrıf makine başında muhabere etmekte ve İngiliz Mümessili de yakın bir sandalyede oturmakta idi. Efkâr ve hususî temayüllerini yakinen bildiğim bu iki alçak şahsı orada bu vaziyette gördüğüm vakit tabiidir ki iki engerek yılanı görmüş gibi ürktüm ve zevahiri muhafazaya çalıştım. Bu anda İngiliz Mümessili, “Kumandan Bey, ahali heyecandadır. Asayişin muhafazası için Yunan Kızılhaç’ından birkaç asker alarak polise katalım; devriye gezdirelim” dedi. Ben de “Asayiş emniyet altındadır, mıntika, asayiş muhafazaya muktedirdir, bu dediğiniz hiçbir vakit mümkün değildir. Buna neden lüzum görülüyor, anlıyamıyorum” dedim.

İngiliz Mümessili, benim bu şiddetli tavır ve cevabıma karşı bir an için durdu ve bu sırada telgrafhaneye gelmiş olduğumu haber alan Mutasarrıf Hilmi Bey benimle muhabereyi açtı ve Kaymakamla İngiliz Mümessili de makine başından kalkarak diğer bir odaya çekildi ve yavaşça fiskos başladı.

Mutasarrıf — Telgraf başında hükümet önünde ne oluyor efendim?

Ben — Hükümet önünde bir şey olmuyor ve olmamıştır. Bu sabah kasaba önünden geçmekte olan dört mekkâre efradından birisi tarafından bir Rum üzerine mukabeleten ateş edilmiş ve yaralanmıştır. İcap ederse asker tevkif ve muamele-i kanuniye tatbik olunacaktır. Bu akşam yerli Rum mahpuslar hükümet binasından pek kolaylıkla bırakılmış ve muhafazalarına layık-ı veçhile dikkat edilmemiştir. Akabinde jandarmaların birçoklarının firar ettiği haber verilmiştir. Firar eden jandarmalardan maada halen 6 jandarmanın kaldığı hakkında dahi jandarma zabıtinden rapor gelmiştir. Her türlü zahmet ve fedakârlığa katlanarak askeri her an ve her suretle muhafaza-yı asayişe memur ettim. Şunu da kat’i olarak arz edeyim ki, zelilâne bir suretle emrivakiler yaratılmasına tahammül edemem.

Mutasarrıf — Teşekkür ederim. Vazifenizi hüsn-ü ifaya emniyetim berkemâldir. Bütün ümitlerim sizdedir. Akşama ayrıca görüşürüz. Kaymakam Bey nerede? Muhabereyi Kaymakam Bey yapsın.

Ben — (Kaymakama hitaben) Kaymakam Bey, siz Mutasarrıf Bey’e cevap veriniz.

Mutasarrıf — Demin yazmakta olduğunuz şeyleri ikmal ediniz. Hükümete gidiniz, devam ediniz.

İşte şu suretle Mutasarrıf Hilmi Bey’le muhaberemiz bitmiş oldu. Kaymakamla İngiliz Mümessili dahi bir hilekâr tavır ve hareketi ile birlikte beni selâmlayarak gittiler. Ben Mutasarrıf Hilmi Bey’in ahval ve ahlâkının ne olduğunu ve kim olduğunu bilmiyordum. Özellikle bu sıralarda İstanbul Hükümeti’nin birtakım alçak insanları şuraya buraya tayin etmekte olduğu cihetle Karesi livasına yeni tayin edilmiş olan Hilmi Bey’in benimle yapacağı muhaberenin neticesinden endişe ediyordum. Halbuki Hilmi Bey’le açılmış olan şu muhabere

remiz mahz-ı hayat ve emniyet oldu. Asabımda bir dereceye kadar sükûnet ve emniyet husule geldi. Vaziyeti bir daha kendi kendime düşündüm ve mahall-i hükümete giderek Metropolit ve İngiliz Mümessilini Kaymakam nezdine davet ederek yapılmak istenilen hareketlerine karşı mıntıkanın ittihaz etmeye mecbur kalacağı tedbirleri ihsas etmeye karar verdim ve bu suretle de yaptım. Asayişin teminine doğru değil bizzat asayişsizliğe kendilerinin sebep olmağa doğru olan hareketlerinden, Kızılhaç heyetinin faaliyetlerinden ve 1-2 Müslüman evinin soyulmasından ve saireden sırası ile bahsettikten sonra bugünden ve bu saatten itibaren idare-i örfiyyenin tatbik edileceğini ve herkesin sükûnetle oturmağa ve vazifesi hududunu tanımağa mecbur olduğunu ve Kaymakam Bey de jandarma ve polisleri kayıtsız şartsız mıntıkanın emrinde bulunmasına emir vermesini ve gece mahpusların kimler tarafından ve ne suretle koyuverildiklerinin ve jandarmaların nasıl firar ettiklerinin tahkik edilmesini de Kaymakam'a söyledim ve karargâhıma döndüm.

Numara 606

Karesi Mutasarrıflığı'na

Evvelki akşam hapishanenin açılarak mahpusların bırakıldıklarını ve aynı gece de 10 jandarma erinin firar etmiş olduğunu telgraf başında arz etmiştim. Bu jandarmalardan Gömeç nahiyesinde ele geçirilen ikisinin "başınızın çaresine bakınız" tarzında vakî olan ihtar üzerine kendilerinin çekildiklerini ifade ettiği söylenmektedir. Bu mahpusların tahliyesi tetkike muhtaçtır. Mütebaki jandarma ve polisler de her suretle kifayetsizdir. Kuve-i askeriyenin sabıkı veçhile asayiş ve inzibatla tamamen alâkadar olması emr-ü zaruridir. Bugünden itibaren idare-i örfiyyeyi teşdit ve asayiş ve inzibati mesuliyetimi altında deruhde ediyorum. Maksadım hükümetin hüküm ve nüfuzunu cereyan-ı tabiisine imale ve asayişin istikrarını temin etmektir.

İzmir hadisesi üzerine buradaki her sınıf İslâmlarda hasıl olan ruhî heyecanı hissetten ve Yunan amâlini perverde eden ve bilhassa Yunan Kızılhaç heyetini mevki ve muhitinden bil istifade bazı ayak takımlarını asayiş-i ihlâl edecek vekayie sevk ve bir emrivakî yaratılmasına teşebbüs ve İngiliz Mümessili Hadkinson Efendinin terovî ve iştirakiyle kuvveden fiile çıkarmak istenilmiştir. Hattâ evvelki gün Yunan askerinin Ayvalığa gelmek üzere olduğu güya mahremane bir surette Hadkinson Efendi tarafından söylenildiği yayılmış ve tesir istihsaline çalışılmış ve bu haberlerle beraber ev soyulmuş, mahpuslar bırakılmış ve jandarmalar firara başlamıştır. Bu haberlerin kuve-i askeriye üzerinde lâıyk olduğu tesiri yapmadığını anlayan Hadkinson Efendi dün sabah Kızılhaç zabıtlarının ve efradının asayiş-i muhafazaya müdahalesini temine sarf-ı mesai etmiştir ve maalesef kaza kaymakamı tarafından dahi bu nokta-i nazarlar menfî bir surette dün zat-ı devletlerine arz edilmiştir. Kaymakamın halet-i ruhiyesi ve makam endişesiyle ber veçh-i maruz muzır teşebbüslere temayül ve bilhassa Hadkinson Efendi'ye bütün manâsı ile mümaşaat, hafî ve celi vazifesine müdahale ettirmesi, az kaldı ki memleket için fena bir akıbet hazırlanmış oluyordu. Dün zat-ı akîleri ile muhaberemizden sonra Kaymakam Bey de beraber olduğu

halde gerek Hadkinson ve gerekse Metropolit efendilere lâıyık veçhile ve sıkı bir suretle bil-hassa Kızılhaç zabıtlarının hiçbir suretle vazife-i sıhhiyelerinden başka birşeye müdahale etmemelerini tembih ettim ve mukabeleten Hadkinson Efendi'den kendilerine ihtarat-ı lâzımede bulunacağı cevabını aldım. Bunun üzerine tedabir-i askeriye ittihazına başladım. Kaymakam Bey de mümkün olduğu kadar idare ve mevcut jandarma ve polisleri askerle mezc ederek her suretle asayışı muhafazaya muvaffakiyet hasıl olacaktır. Çünkü muhaberatla anladığım muhafaza-i vatan hususundaki tekayyud ve himmet-i mahsusaları olup vaziyetin hakikî mahiyetini şu suretle vazıhan arz ve tenvire mecbur olduğum maruzdur.

Ayvalık Mıntıka Kumandanı Kaymakam Ali

Bu şifreli telgrafnamem üzerine Mutasarrıf Hilmi Bey'den şu şifreli cevabı telgrafi aldım:

20 Mayıs 1919

Numara 704

Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na

İzahatınıza teşekkür ederim. Esasen makine başındaki muhaberemizden vaziyeti anlamıştım. Emrivaki yaratma arzusunun kemal-i şiddetle imha edileceğine herkes kani olmalıdır. Bütün Liva, gözlerini Ayvalığa çevirmiştir. Ufak bir hadise zuhuruna engel olmaya azmetmiştir. Arkanız emin ve kuvvetlidir. Gömeç'e faal ve dirayetli bir jandarma zabiti gönderdim. Kuva-yı mevcudenin noksanı nazar-ı itibare alınarak ikmalî için tertibat alınmıştır. Kızılhaç heyetinin hiç bir vazife-i resmîyesi yoktur. Hükümet, tasavvur ettikleri bir şekli kabul edemez. Bütün kuva-yı zabitanın taht-ı emrinizde bulunması tensip edilmiştir. Evvelki günkü vak'ada gaspedilen eşyanın iade edilerek faillerinin tecziyesi intizarında bulunulduğunu kazaya tebliğ ettim. Bu hususta haysiyet-i hükümetin iadesi için zat-ı valâların da sarf-ı dirayet ve faaliyet eylemenize muntazırım. Sarmısak yarımada-sı cihetinden tarassudat-ı mütemadiye icra ettirilerek sahillerin dahi taht-ı mazbutiyete alınmasına kâfil tedabirin ittihazını rica ederim.

Mutasarrıf Hilmi

Aynı günde Mutasarrıf Hilmi Bey beni tekrar telgraf başına davet ederek şu muhabereye geçmiştir:

Mutasarrıf — Siz vaktiyle itfaiyede bulunan Ali Bey misiniz?

Ben — Evet efendim.

Mutasarrıf — Hücum Taburu Kumandanı Şükrü Bey ve Binbaşı Ahmet Bey'ler arkadaşlarınız mıdır ve birlikte Gümölcine eski mebusu Arif Bey'in evine gelir, görüşür mü idiniz?

Ben — Evet, arkadaşlarımdır ve kendileriyle görüşürdüm.

Mutasarrıf — Şimdi sizi iyi tanıdım. Ben de Arif Beyin bacanağıyım. Size karşı emir vermek, mütalâa serdetmek haddim değildir. Bu müjdenizden dolayı teşekkürat-ı faikamı takdim ederim. 15 saatten beri müthiş bir buhran geçiriyorduk. Zatâîlilerinin sadakat-ı vatanperveranelerinden emin bulunuyorum ve halen bu emniyetim kemâl-i fevkalâde ile bakîdir. Yalnız efradı az tahmin ettiğim için fevkalâde endişede bulunuyordum. Vaziyetin kesb-i salâh etmesi ve nüfuz-u hükümetin vatandaşlarımıza karşı kemal-i satvetle gösterilmesi zatâîliniz için ne kadar bais-i şân u şeref ise, bizim için de mucip-i iftihar ve sevinç sebebidir. Bendeniz tekrar arz-ı teşekkür ve hürmet eylerim ve emirlerinizin infazını kendim için şeref sebebi telâkkî eylerim. Başka emirleriniz var mıdır efendim?

Ben — Bendeniz de tanıştığımızdan dolayı pek ziyade mütehasıs oldum. Allahausmarladık. Teşekkür ederim.

Mutasarrıf — Hak, selâmet ve muvaffakiyet ihsan buyursun efendim.

Mutasarrıf Hilmi Bey'le başlamış olan muhaveremiz esasen Ayvalık'ta vatan aleyhine tevcih edilmek istenilen hainane bir siyasetin tepkisi idi. Müteakabilen teatî edilmiş olan fikir ve mütalâa, bu tepkiyi ve gayr-ı tabiiliği ortadan kaldırarak her iki tarafın münasebet ve kaabiliyet-i ruhiyesini göstermesine vesile teşkil etti ve sonuçta vatanın menfaatına bir hayır ve emniyet oldu. Son muhaveremiz bu ümidi daha ziyade takviye etti ve maniaları bertaraf ederek müdafaa ve selâmet-i vatana matuf mesai ve teşebbüsâtımızın muvaffakiyette ilerleme ve inkişafına destek teşkil etti.

Gelecekte görüleceği veçhile Mutasarrıf Hilmi Bey'in hükümetin merkezini ve muhitini ve maiyetini idare etmekte ve vatanın müdafaasına sevk ve imale ve her türlü yardımı yapmada büyük bir övünç hissesi vardır. Takdir ve sitayişlere lâyıktır. Mutasarrıf Hilmi Bey'le telgraf başında muhavere ve aynı günde Ayvalık'taki anasır-ı muzır-ı malûmeyi Kaymakamlık makamına davetten sonra, mıntikanın vazifesi şüphesiz daha ziyade ehemmiyet kesbetmişti. Her şeyi daha ziyade sıkı ve dikkat altında tutarak gece ve gündüzümüzü her bir ihtimalle intizar ile tetikte geçiriyorduk. Kaymakamın İngiliz mümessili ile olan telefon muhaveresi telgrafhaneye konulmuş olan askerî santral vasıtası ile oluyordu. Kaymakam'la İngiliz mümessilinin bu telgrafla muhaveresinin tutulması telgrafhaneye ve telefon neferine tembih edilmişti. 21 Mayıs'ta Ayvalık limanına gelmiş olan iki Yunan torpidosuna giderek görüşmüş olan İngiliz mümessili avdetinde Kaymakamla telefonla bir muhavere bulunmuş ve Fransızca bilen muhabere memuru Ali Efendi tarafından bu muhavere alınmıştı. Gerek bu muhabere ve gerekse diğer suretle istihsal edilmiş olan malûmatı içine almak üzere şu şifreli telgrafname Mutasarrıf Hilmi Bey'e yazılmıştır:

20 Mayıs 1919

Numara 609

Karesi Mutasarrıflığı'na

Dün Ayvalığa gelen ve zahiren Kızılbaş heyetinin muhafazasına memur olan iki Yunan torpidosunun kaptanlarını ziyaretle makamına avdet eden İngiliz Mümessili Hadkinson Efendi'nin telefonda Fransızca olarak konuşurken aynen şu "Sizinle mutabık kaldık. Yunan askerinin Burhaniye ve Edremit'e ihracında, yalnız dahilde bir kargaşaya meydan vermemek şartı ile" sözlerinin Kaymakam Bey tarafından söylenmesine mukabil, Hadkinson Efendi tarafından da "Evet dediğiniz gibi olacak, müsterih olunuz" cevabının verildiği telefondan alınmıştır.

İzmir'den itibaren kuzeyden 100, güneyden 40 mil mesafesindeki aksam-ı vatanın Yunanistana terk edilmiş olduğunu Yunan gazete ve ajansları yazmış olduğuna göre Edremit'e kadar olan sahillerin işgalinin kat'î olarak kararlaştırılmış olduğu anlaşılıyor.

Ayvalığın evvelâ işgalinde kuvve-i askeriye ile muhavereye mecbur ve dolayısı ile mütekâsif olan Ayvalık Rumlarının zarar görmesi mülâhazası ile kuvvetsiz olan Burhaniye ve Edremit'in işgalinin tekaddüm etmesi ve bununla Ayvalık üzerinde bir tesir icrası agleb-i ihtimal olabilir. Burhaniye ve Edremit için tedbir-i askeriye'nin bir an evvel icrasını selâmet ve menfaat-ı vataniye icabından görürüm. Gelecek olan takviye kıtaatı ile burada bazı tedbirler ittihazı fikrindeyim. Pek garip görülecek olan şu mükâleme de hâtır nişan-ı mutasarrıf-ı ekremîleri bulunmak üzere maruzdur.

Ayvalık Mıntıkâ Kumandanı Kaymakam Ali

MİLLÎ TEŞKİLATIN GENİŞLETİLMESİ VE GELİŞMESİNE DOĞRU

Mutasarrıf Hilmi Bey'le anlaştıktan sonra başladığım ve tasavvur etmekte olduğum millî teşkilâta daha fazla ehemmiyet atfetmekliğim tabii idi. Düşman emellerinin husulüne doğru bir taraftan sırası ile arz ve izah etmiş olduğum vak'alar yekdiğerini takibederken diğer taraftan bunun husul ve müdafaasına engel olunması zımında her suretle hazırlıklara devam ediliyordu. Bu cümleden olmak üzere daha evvel Bergama kazası ve nahiyyelerinde yapılan teşebbüslerin ve hadiselerin icrasının bu safhalarında nakl ve arz olunmasını münasip gördüm. Şöyle ki, Ayazmend nahiyyesinde icap eden teşkilâta başlamak ve bir müdafa kuvveti vücuda getirebilmek üzere bir takım asker ve miktar-ı kâfi esliha ve cephane ile mintıkadan Mülâzım-ı evvel Sabri Efendi'yi memur etmiş olduğum hatırlardadır. Adı geçen Sabri Efendi bir raporla vazife ve salâhiyeti hakkında izahat istemiş olmakla kendisine şu talimat gönderilmiştir. İşbu talimat millî teşkilât hakkındaki ilk fikir ve hareketi göstermekte olduğu cihetle aynen yazılmıştır.

Gizli

Numara 608

*Ayazmend Müfrezze Kumandanı Mülâzım-ı evvel Sabri Efendi'ye
Tarihsiz ve numarasız 19 Mayıs'ta gelen raporunuza cevaptır:*

Hüsn-ü hizmet ve gayretinize çok teşekkür ederim. Ayazmend'deki vazifeniz şöyledir:

1 — Dahilde huzur ve sükûnu muhafazaya çalışmak ve hariçte gerek şekavet ve gerekse işgal mahiyetinde aniden vaki olacak tecavüzlere mukabeleye hazır bulunmak,

2 — Bunun için şimdilik kuvvetiniz elde mevcut müfrezze ile silâh ve cephanelerdir.

3 — Eslîha ve cephanenin fevkalâde bir anın yaklaştığı hissedildiği vakit tevzi edilebilmek ve bunun için mümkün olursa benden son emri almağa çalışmak üzere icap eden yardımcılarını şimdiden defterinin yapılması çok muvafık olur. Ancak bu gibi yarı resmî bir teşebbüsün gerek Ayvalık Rumlarına ve gerekse İngiliz askeri mümessiline aksi son derecede vatan menfaatına muzır olabilir. Çünkü Rumlar hayatlarının tehlikeye duçar olduğundan bahisle bir an evvel Yunan askerinin gelişini temin için taşkınlığa başlarlar, hatta daha şimdiden zeytinliklerde binlerce silâhlı İslâmların toplanmağa başladığından bahs ile İngiliz mümessilini tazyike başlamışlardır. İngiliz mümessili de bugün bu yalan haberi tahkik için Araplar köyüne gitmiştir. Tarafımızdan sebep teşkiline meydan vermemek için yardım teşkilâtı son derecede sükûnetle ve duyulmasına meydan verilmemek suretinde yapılmaktadır.

4 — Nahiye Müdürü ve jandarma ile ve kıymetli eşraf ve ileri gelenler ile iyi geçinmek ve onlardan istifade edilmek elzemdir.

5 — Bir ihraç hareketini ve işgal için ne gibi bir harekete teşebbüs edebileceğini şimdiden tetkik ile ihtimalleri mülâhaza ediniz.

6 — Yardımcı kimselerden silâhları olanların silâhının cinsi ve cephanesinin miktarı tesbit edilmelidir.

7 — Çok ve gelişigüzel adam yazmak doğru olamaz. Az fakat metin ve namuslu, şayan-ı itimad olması şarttır.

8 — Ben bu hususta sizinle görüşmek ve konuşmak üzere vakit müsait olursa bugünlerde Ayazmend'e geleceğim.

Ayvalık Mıntıka Kumandanı Kaymakam Ali

Arazisinin sarplığı ve ahalisinin mertliği ve fedakârlığı ile bilâhare millî mücadelelerde temayüz eden Bergama'nın Kozak nahiyesinin dağ köylerine bilhassa Bağyüzü Köyüne esliha, mühimmat ve eşya-yı sairemizi nakletmeğe başladık. Bunu yukarda arz etmiştim. Bu nahiyede dahi millî bir bölüğün teşkiline başlamak zamanı gelmiş ve Mahmud Efendi adında alaylı bir mülâzım dahi bu nahiyeye memur edilmiş ve nahiye eşraf ve ileri gelenlerine şu davetname gönderilmiştir:

Numara 613

Davetname

Bağyüzü ve bilcümle Kozak nahiyesi âyan ve eşrafına:

Senelerden beri her taraftan hicret eden mazlumların, felâketzedelerin ilticagâhı ve Türk ve Müslüman devlet mevcudiyetinin yegâne vatanı olan Anadolu'nun kapısına düşman ayak bastı. İzmir'i işgal etti. İşgali tedricen ileri götürecektir. Asırlardan beri husumet ve intikam besleyen Yunan milletinin idaresi altında, hâkimken mahkûm yaşamaya imkân yoktur. Felâket umum içindir ve bu felâketin daire-i şumulünden küçük, büyük, fakir, zengin, memur ve ahali ve hiçbir fert hariç değildir. El ele kalp kalbe vererek çalışmak zamanıdır. Ancak çalışmak ve fedakârlık etmek suretiyle bu felâkete karşı durmak imkânı vardır. Mazlumların yardımcı ve koruyucusu olan Cenab-ı Kadir-i Mutlak bizimle beraberdir. Nahiyenizden bir gönüllü bölüğü teşkil için Mülâzım Mahmud Efendi'yi memur ettim. Nahiyenizden iki ihtiyat zabitanı da beraberine alacaktır. Bu bölüğün şimdilik mevcudu 150 nefer olması kâfidir ve bölüğe en namuslu, fedâkar yiğitlerden intihap edilmelidir ve millet tarafından kumandan ve takım zabiti olarak müntehab bey ve ağalardan münasipleri tayin edilmelidir. Her köy, köyünün cesametine göre 3, 5, 8 kişi intihap etmelidir. Bunların namuskârane hizmet edeceklerine köylüsü kefil olmalıdır ve gönüllü gelecek olanların aile ve emlakine köylü hüsn-ü nezaret ve muhafaza etmelidir. Gönüllü bölüğünün esliha ve cephanesi ve işesi tarafımızdan temin edilecektir. Bu bölüğün şimdilik Tıfllar köyünde ikamet etmesi muvafıktır. İcap ederse Muratili'ne ve Ayvalığa alınabilecektir. Köylü bunları mümkün olduğu kadar askerî ceket, kaput, pantolon tedarik ile giydirmelidir. Bu bölüğün teşkil için Bergama Kaymakamlığı'na da yazılmıştır. Tabii müdürlüğe de tebliğ edilmiş olacaktır. Haydi bakalım görevim sizi ey Türk kahramanları!

23 Mayıs 1919

Ayvalık Mıntıkâ Kumandanı Kaymakam Ali

Bu bapta Bergama Kaymakamlığı'na şu telgrafnameyi çektim:

23 Mayıs 1919

Numara 611

Bergama Kaymakamlığı'na

Ahvalin nezaket ve ehemmiyetine binaen gerilerde ihtiyat olarak bulundurmak üzere Kozak nahiyesinden bir gönüllü bölüğünün teşkilı hususunda zaruret hasıl olmuştur. Esliha, cephane ve askerce işçileri mıntıkaca temin edilecektir. Bu bölük şimdilik Tıfllar köyünde ikame olunacaktır. Bu bölüğün teşkiline memuren Alaydan Mülâzım-ı Evvel Mahmud Efendi Kozak'a gönderilmiştir. Kozak nahiyesinin Hacıhüseyin ve Yıkarıbey köylerinde mukim olduğu anlaşılan iki ihtiyat zabitanı da beraberine alacaktır. Gönüllüler evlerinde kalacak olan efrad ve aile ve işlerini diğer köylüler nahiyenin delâlet ve nezare-

tiyle temin etmelidir. Gönüllü efradın mümkün olduğu kadar köylerinden tedarik edilecek askerî elbise ile teçhiz edilmeleri tasavvur edilmiştir. Dikili ve Ayazmend nahiyelerine de şimdilik miktar-ı kâfi silâh ve cephane verilmiştir. Bu iki nahiyeden dahi birer bölük teşkili ve tanzimi pek münasip olacaktır. Nahiye müdürlerine süratle tebligat icrası ve şu vatanî mesele için gayretinizin lâıyıkı veçhile sarfolunması rica olunur.

Ayvahık Mıntıkâ Kumandanı Kaymakam Ali

24 Mayıs 1919

Numara 615

— Millî Bölüklerin Teşkilâtı Hakkında Talimatname —

Yunan hükümetinin İzmir ve mülhakatını ve adalar sahillerini işgal ve ilhaka teşebbüsü en büyük millî felâket olacağı ve zeval ve inkırazımızı intaş edeceği yakinen anlaşılmaktadır. Hükümet ve bütün milletçe red ve müdafaa edilmesi elzem bulunmaktadır. Bunun için mıntıkam dahilinde bulunan nahiyeler aşağıda olduğu gibi millî teşkilâtı icraya ve her nahiye ve köy hisse ve mevkiine isabet eden gayret ve fedakârlığı ifaya mecburdur. İcra ve ifaya mecbur olduğu işbu millî vazife ve vatan meselesi cümlelerin ve şahsen her ferdin din, mal ve can ve ırz ve namus itibarıyla selâmetine kefil olacak, aksi halde yani işbu mukaddes vazife-i millîye ve diniyeyi ifadan çekinmek isteyenlerin bu toprakta ve millet arasında oturmağa ve bir Müslüman olarak aranızda bulunmağa hakkı yoktur ve böyle bir günde fedakârlık etmeyenler bizden değildir ve böyleleri hakkında dinî ve millî cezanın tatbiki meşru ve zaruridir. İşbu müdafaa ve mukaddes maksadın husulü için nahiyeler aşağıdaki millî teşkilâtı şu suretle icra edeceklerdir:

1 — Her nahiye kendi hudut ve sahillerini muhafaza ve Yunan işgal ve ilhak hareketini bir taraftan telgraflarla protesto edeceği gibi, silâhla da mukabele ve müdafaaya mecbur ve mükelleftir.

2 — Her nahiye müteşekkil bulunduğu köylerde hane ve nüfus nisbetinde olmak üzere güzide, mert ve kahraman efradından her köyün intihabı ile birkaç nefer alarak 100 ilâ 150 kişilik birer millî bölük teşkil edecektir.

3 — Bu millî bölüklerin bölük, takım ve manga kumandanları nahiye ve köylerin namusu ve hamiyeti ile tanınmış bey, ağa ve eşrafından olmak üzere seçilerek tayin edilecek ve bunların üzerinde askerî vazife ve millî hidematı telkîn, irae ve sevk etmek üzere mıntıkamdan muvazzaf birer zabıt tayin edilecektir. Bu zabıtlar, bölüklerin esami ve eslihasının muntazaman kayıtlarını tutacaktır.

4 — Millî bölükler efradının silâh ve cephane ve işçileri mıntıkadan temin edilecektir ve bu efradın köylerde kalan aile ve eşyası köy heyeti ihtiyariyelerinin nezareti altında muhafaza ve idare edilecektir.

5 — Bunlardan başka nahiye merkezinde nahiye müdürü, jandarma kumandanı ve muvazzaf müfreze kumandanı ve nahiyenin en değerli eşraf ve ağaları olmak üzere 6-7 kişilik birer millî heyet teşekkül etmiş bulunacaktır. Bu millî heyetler bölüklerin teşkili,

*nahiye, sahiller ve hudutlarının muhafaza ve müdafaası ve millî bölükler efradının köyle-
rinde kalacak olan aile ve emvalinin muhafaza ve idaresi ve millî bölüklerin istihdam tar-
zı ve işesini tezekkür ve bu yolda verilecek emirlere göre temin edeceklerdir ve millî
bölüklerin teşkiline mani olmak isteyen kimseleri ve milletin ve vatanın zararına zaaf ve
tereddüt gösterenleri ve işsaatta bulunanları tahkik ve takip edecek ve mazarratları kabil-i
izale olmayanları derdest ederek millî heyetin mazbatasını ile mıntıkaya gönderecektir. İşbu
teşkilât ve tedabir halen temin-i maksada kâfi görülmüştür.*

*Nahiye millî heyetleri bu hususta faydalı gördükleri veya tadili icap edenleri mıntika-
ya bildireceklerdir.*

*6 — İşbu talimat tebliğinden itibaren hemen teşkilâta başlanacaktır ve bu teşkilâtın
ne dereceye kadar terakkî ettiği mıntıkaya bildirilecektir.*

Tarz-ı tebliğ:

*Dikili ve Ayazmend müfreze kumandanlarına, Dikili ve Ayazmend ve Candarlı Na-
hiye müdüriyetlerine.*

Ayvalık Mıntika Kumandanı Kaymakam Ali

İTALYAN BİNBAŞISI KARASSİNİ'NİN MINTIKAYA GELİŞİ

Yukarıdaki telgrafname ve beyannameyi yazdığım 23 Mayıs 1919 günü mıntikanın taliine olarak iyi bir gün idi. Bugün İzmir işgali hadisesi ve siyasi mahiyeti hakkında hakikî malûmat elde edilmesine müsait bir fırsat zuhur etti. Öğleden sonra idi, bir İtalyan torpidosunun Ayvalık limanına dahil olarak demir attığı ve bir İtalyan binbaşısı ile bir sivil Türk'ün karaya çıkarak Ayvalık hükûmetine geldiği görüldü. Bir çeyrek sonra bu iki zat doğruca mıntika karar-gâhına benim nezdime geldiler. Bunlardan birisi Düvel-i Müttefika namına İzmir vilâyetinin jandarma müfettişi olup vaktiyle Osmanlı hizmetinde bulunmuş olan İtalyan binbaşısı Karassini, diğeri de onun tercümanı sıfatıyla İzmir eski Valisi Rahmi Bey'in yaveri Jandarma Yüzbaşısı Ziya Bey olduğu anlaşıldı.

İtalyanlar kendi hesaplarına İzmir işgal faciasının cereyanını pek ziyade dik-
kat ve ehemmiyetle takip ediyorlardı. Tahmine göre adı geçen Karassini, Ayva-
lık jandarma müfrezelerinin teftişi bahanesiyle Ayvalığa gelmiş ve hasseten be-
nimle görüşmek ve fikir ve niyetimi anlamak istemiştir. Adı geçen bir saatten fazla benimle beraber oturdu ve Yunanlıların İzmir işgalinin, müttefik devletle-
rin hiçbir kararına dayalı olmadığı halde İngilizlerin teşvikiyle İzmir havalisini dahi işgal ve istilâya başladığını ortaya koyduktan sonra Ayvalığın işgali dahi kuvve-i karibeyi geldiğini söyliyerek işgale karşı nasıl hareket edeceğini sordu. Jandarma tensikatında memleketimizde iyi bir intiba bırakmış olduğunu işitmiş olduğum Binbaşı Karassini'ye hakiki tasavvuratımı ve silâhla müdafa ve muka-
beleğe mecbur olduğumu söyledim. Bunun üzerine vatanımız hakkında reva görülen zulüm ve hıyanetin tevlit ettiği ızdırabı sözlerimden ve tavr-ı hareketim-

den hissetmiş olan Karassini'ye daha insanî ve samimi bir hisle Türkler'in bir taraftan henüz mukabeleye teşebbüs etmediklerini ve siyasi menafî ve mevcudiyetimizin muhafazası için behemehal silâhla müdafaa ve mücadeleye mecbur olduğumuzu söyledim. Uzun uzadıya hasbihale başladı ve olayların seyri hakkında lâıyık veçhile beni tenvir ve tatmin ederek torpidosuna gitti. Geceyi Ayvalık limanında geçirdi, sabahleyin İzmir'e hareket etti. İzmir'de hadiselerin şahidi olmuş olan şu iki zatın vermiş oldukları malûmat benim için elbette emniyeti hazırdı. Bunun üzerine millî teşkilâtı daha ziyade genişletmek üzere yukarda geçen umumî bir talimatnameyi kaleme aldım ve icap eden yerlere açıktan açığa göndermeğe başladım.

Ayvalık'ta hadiselerin yekdiğerini takip ettiğı bir sırada şöyle bir şifre daha geldi:

Bandırma — Şifre

Numara 655

Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na

1 — *Ayvalık'ta bulunan kıtaatın muvakkat bir zaman için 61. Fırka emrine verilmesi Nezaret-i Celile'nin yazısına atfen 14. Kolordu Kumandanlığından emir buyurulmuştur.*

2 — *Ayvalık Mıntıkasındaki kıtaat, 61. Fırka'nın Balıkesir'de bulunan kıt'ası ile hemen tesis-i irtibat etmesi lâzımdır.*

3 — *Mezkûr alay kumandanlığına tebligat yapılmıştır.*

Fırka 61 Kumandan Vekili Refet.

Merkezi Bandırma'da bulunan 61. Fırka Tekirdağı'nda 14. Kolorduya mensup idi. Bu kolordunun 60. Fırkasının merkezi de Tekirdağı'nda idi. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa, 60. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey ve 61. Fırka Kumandanı da Miralay Muhittin Bey idi.

Bandırma'dan İzmir'e geçerken muvazene-i ruhiyesinin pek yerinde olmadığını zabitanadan işitmiş olduğum 61. Fırka Kumandanı Miralay Muhittin Bey adındaki zatın yerine Bandırma'da Kalem Reisi bulunan Refet Bey'in kumandan vekili olduğu anlaşılıyordu. Refet Bey'i kısmen tanıdığım için mıntıkanın ona bağlanmış olmasını hiç iyi görmedim. Ayvalık mıntıka kumandanlığı, İzmir'in ve mensup olduğu 17. Kolordu'nun ve 56. Fırka Kumandanlığı'nın İzmir'in düşman eline geçtiğinden beri askerî irtibatından mahrum bulunuyordu. Bu sebeple fevkalâde hadiselerin zuhurunda kendi mukadderatını tayin etmeye doğru çalışıyordu. Bununla beraber usul ve vaziyet itibarıyla münasip ve müte-nasip olmayan Balıkesir'deki kıtası ile tesis-i irtibat tavsiye etmesi ile mıntıkanın müşkül vaziyetine temas etmekten ve faydalı olmaktan çekinmek isteyen 61. Fırka Kumandan Vekili'ne aşağıdaki şifreli telgrafı yazdım:

21 Mayıs 1919

Numara 610

Bandırma — Fırka 61 Kumandanlığı'na

İzmir'den itibaren kuzeyden 100, güneyden 40 mil-i bahrî aksam-ı vatanın Yunanlılara terk edilmiş olduğunu Yunan ajansları yazıyorlar. Bu sebeple kuzeyden 100 mil dahilinde bulunan Ayvalık, Burhaniye ve Edremit'in işgali hususuna emrivakî olarak intizar etmek icap eder. İaşe kuvveti 550 olan alayımın mevcudu ile Ayvalığın müdafaasına azmedilmiş ise de Burhaniye ve Edremit'in müdafaası için kuvve-i milliyeye rehber olacak askere ihtiyaç vardır. Bununla beraber aldığım güvenilir malûmata nazaran evvelâ Burhaniye, Edremit daha sonra Ayvalığın işgaline teşebbüs edilecektir. Burhaniye ve Edremit için biran evvel kuvvet tedariki ve sevk ve haber verilmesi lüzumunu arz ederim.

Ayvalık Mıntıka Kumandanı Kaymakam Ali

Bu şifreli telgrafıma aşağıdaki şifreli telgrafi aldım:

Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na

Bandırma / 2308-794

Şimdi vasıl olan 21 Mayıs 1919 tarih ve 610 numaralı şifrenize cevaptır.

56. Fırka Kumandanlığı'na Miralay Bekir Sami Bey tayin edilerek 17. Kolordu Kumandanlığı vekâletini de ifa etmek üzere Dersaadet'ten Bandırma'ya gelmiş ve Mayısın 23 Cuma günü öğleden sonra 11'i 40 geçe trenle Manisa'ya hareket etmiştir. Cumartesi günü sabahıtan itibaren 56. Fırka Kumandanlığı Manisa'da işe başlamış olacağından emir ve kumanda hususunda makam-ı mezkûrla muhavere edilmesi ve emir alınması lüzumu tabiidir. Yalnız Nezaret-i Celileden Ayvalık hakkında Bandırma'dan hergün muntazaman malumat verilmesi telgrafla emir buyurulmuş olduğundan her vukuat hakkında fırkanıza yazmakla beraber buraya da malûmat maksadıyla yazılması ehemmiyetle rica olunur.

Fırka 61 K. Vekili Refet

Müteakiben Miralay Bekir Sami Bey'den aşağıdaki telgrafnameyi aldım:

24 Mayıs 1919

Akhisar - 124/40

Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na

1 — Vaziyetiniz hakkında sarîh malumatla beraber hâsıl olacak vaziyetten beni haberdar ediniz. Elinizdeki esliha, mühimmat ve teşhizat-ı harbiyenin hüsn-ü muhafazasını, herkesce bilinen gayret ve himmetinizden beklerim.

2 — 17. Kolordu Karargâhı Akhisar'dadır.

17. Kolordu K. Vekili Miralay Bekir Sami.

Adı geçen Miralay Bekir Sami Bey'in deruhde ettiği şu vazifesinde hangi kıtaata ve neye kumanda edeceğini ve emir ve idaresinde neler bulunacağını bir defa gözden geçirmek lâzımdır. Merkezi İzmir'de bulunan kolordu iki firkadan mürekkepti. Bu firkalardan birisi merkezi İzmir'de bulunan 56., diğeri merkezi Aydın'da bulunan 57. Fırka idi. 56. Fırkanın 172. Alayı Ayvalık'ta ve 173. ve 174. Alayları da İzmir'de ve civarı mevkillerinde bulunuyordu.

57. Fırkanın 135. Alayı Söke, 75. Alayı Aydın ve 76. Alayı da Antalya'da bulunuyordu. Manisa'da dahi, merkezi Afyon'da olan 68. Alaydan bir taburla iki taburlu bir topçu alayı vardı. Harb-i Umumî esnasında sahillerin müdafaa ve muhafazası için mürettep olup mütarekenamenin akdiyle beraber 17. Kolordu hazarî kadrosuna tenzil edilmiş, sabık 21 ve 17. Kolorduların mütebaki bilcümle esliha ve mühimmat ve malzeme-i harbiyesi İzmir'deki İngiliz heyet-i askeriyesinin emir ve tensibi ile İzmir havalisinin muhtelif 6 mevkiinde depo edilmiş bulunuyordu. Bunlardan iki büyük ve mühim depo bilhassa Manisa ve Aydın'da olup binlerce esliha ve sahillere tabye edilmiş son sistem muhtelif çapta toplar, cephan ve saire yığılmış bulunuyordu. 15 Mayıs 1919'da İzmir'in düşman eline geçmesi ile beraber İzmir'de bulunan Kolordu Kumandanı Nadir Paşa ve 56. Fırka Kumandanı Kaymakam Hurrem Bey ve heyet-i zabitanı kısmen şehit ve esir edilmiş ve kısmen de dağılmış olduğu halde mütebaki Ayvalık mıntkasında bulunan 172. Alay ve Aydın'da bulunan Miralay Şefik Bey'in kumandasındaki 57. Fırka kıtaatı ve henüz düşman işgaline girmemiş olan yerlerdeki bilcümle esliha ve mühimmatı Bekir Sami Bey sevk ve idare etmekle yükümlü bulunuyordu.

Bekir Sami Bey'in tayininde isabet vardı. Fakat İstanbul idare-i askeriyesi maalesef bu tayinde geç kalmıştı. İzmir'in işgalinin dehşetini, akıbetini, mahiyetini hiç kavramamıştı. Yalnız bir yaverle Bandırma'ya çıkmış olan Bekir Sami Bey, Manisa'ya kadar gidememiş ve Akhisar'da durmuştu. Birkaç günden beri İzmir'de tevakkuf etmiş olan Yunan işgal kuvvetleri üç müfreze tertip ederek evvelâ Aydın'da ve Manisa istikametlerinde işgalin tevsiine doğru geçmişlerdi ve Ayvalığın işgali için de hareket etmek üzere bulunuyorlardı. Bekir Sami Bey'in Akhisar'a geldiği gün Menemen düşman eline geçmiş ve düşman Manisa'ya yaklaşmıştı ve bir tedbir alınması kesb-i müşkülât etmişti. Ben, Bekir Sami Bey'in şahsen tayin olunmasından dolayı pek ziyade sevinmiştim. İstanbul'dan ayrıldığımdan evvel birgün kendisine tesadüf etmiş, görüşmüş ve Anadolu'da bir tarafa çekilerek çalışabilmekliğimizi mevzubahs etmiştik. Fakat maalesef hadisatın seyir ve tazyiki önünde bir şey yapmaya muvaffak olamayan Bekir Sami Bey, ileride görüleceği veçhile İzmir'den Bursa'ya iade ve ihraç edilmiş olan 56. Fırkaya kumandan olarak çekilmeye mecbur olmuştu.

Bekir Sami Bey'in telgrafnamesine daha emin bir lisanla şu telgrafi yazdım:

Numara 614

Akhisar'da 17. Kolordu Kumandan Vekili Miralay Bekir Sami Bey'e

C — 24 Mayıs 1919 tarihli şifreye:

1 — *Öteden beri Ayvalık'ta bir Yunan Kızılhaç Heyeti ve bir de limanda daimi Yunan torpidosu vardır. Bu heyet görünürde ahalinin ahval-i sıhhiyesini ıslah ve muavenetle mükelleftir. İşbu heyetin tahrikât-ı eseri olarak İzmir'in işgali günlerinde Rumlar bazı İslâm ahaliyi ve memurların evlerine taarruz ve eşyalarını yağmaya başladılar ve 5-10 hanenin firarına sebep oldular. Mülkiye hapishanesindeki mahpusların da tamamen salıverilmesini temin ettiler. Askerden dahi tek tük tesadüf ettiklerine eser-i taarruz gösterdiler. Söz konusu olay üzerine, jandarmalardan bir grubun firar etmiş olması dolayısıyla artık vaziyete tamamen askeri kuvvetle hakim olmak gereği hissedildiğinden tarafından idare-i örfiye ahkâmı teşdit edilerek derhal sükûn ve asayiş iade ve mütecavizler şiddetle takip edilmeye başlandı. Yağmacılardan bazısı yakalandı. 5 günden beri işbu sükûn devam etmektedir. Bir taraftan dahi Ayvalığın Yunanlılar tarafından işgali neş'esi biraz söndü. Ancak Yunan Kızılhaç Heyeti, fırsat beklemektedir ve her fırsatta bir münasebetsizlik yapmak istemektedir.*

2 — *Fazla esliha ve mühimmat derhal gerilere nakil ve taht-ı emniyete alınmıştır. Yunanlılar tarafından vukua gelecek olan gasıbane bir harekete karşı yapılacak muamele ve mukabele dahi nazar-ı dikkate alınmıştır.*

3 — *Alayın mevcut zabitan ve efradının kuvve-i maneviyesi fevkalâdedir. Ancak mıntikanın genişliği ve asayiş ve inzibat vazifesinin kesreti ve ehemmiyeti dolayısıyla ikmal ve takviyeye ihtiyac-ı kati vardır. Asker, kuvve-i tahammüliyesinden fazla vazifeye mecbur tutulmaktadır. Bu husus ehemmiyetle maruzdur.*

25 Mayıs 1919

Ayvalık Mıntika Kumandanı Kaymakam Ali

Buna mukabil şu cevabı aldım:

Akhisar — 136

Ayvalık Mıntika Kumandanlığı'na

C — 25 Mayıs 1919 tarihli telgrafa

Ahval ve vaziyetin icabatını en vakıfane ve azimkârane icra edeceğinizi biliyorum. İsabetli tedabirinizden dolayı teşekkür ederim. Efradla takviyenizi ve bu hususta size yardım edebileceğini zannettiğim Bergama ile iş birliği ile çalışmanızı rica ederim.

17. Kolordu K. Vekili Miralay Bekir Sami

Müteakiben, şu şifreyi aldım:

Akhisar

Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na

1 — *Bergama mıntıkası kumanda itibarıyla 25 Mayıs 1919 tarihinden itibaren size bağlanmıştır.*

2 — *25 Mayıs 1919'da Yunanlılar Manisa'yı işgal ettiler.*

17. Kolordu K. Vekili Miralay Bekir Sami.

Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na

Numara 6

27 Mayıs 1919 sabahı Salihli istikametinde karadan hareket ediyorum.

17. Kolordu K. Vekili Miralay Bekir Sami.

Manisa'nın hadisesiz Yunanlılar tarafından işgali ve büyük miktardaki top, tüfek ve mühimmatın Yunanlılar eline düşmesi İzmir facia-yı işgalinden sonra en mühim bir hadise-yi elime idi. 22 Mayısta Menemen'i işgal etmiş olan Yunan müfrezesi arızasız 24 Mayısta Manisa'ya 1 saat mesafeye kadar gelmiş ve İzmir'in işgalini temin eden Vali Kambur İzzet'in bir misl-i hıyaneti olan Giritli Manisa Mutasarrıfı Hüsnü Bey adındaki bir hainin muvafakat ve delâleti 25 Mayısta gündüz hadisesiz ve mukavemetsiz Manisa'yı da işgal etmiş ve Manisa'da bulunan bir kısım piyade ve topçu alayı bir İngiliz yüzbaşısının müdahalesine baş eğerek terk ve teslim etmiş ve dağılmıştır.

Manisa'nın en ziyade istinat edeceği esliha ve mühimmatın kaybını haber almış olan Bekir Sami Bey de talihinin şu meş'um tecellisi karşısında Akhisar'ı ve Akhisar istikametini kendi mukadderatına terk ederek tevehh-i harekete ve gitmeye mecbur olmuştur. Buralarda bir teşkilât yapabileceğini ve 57. Fırka ile daha iyi bir münasebet ve irtibatla bulunabileceğini ümid eylemişti. Maalesef buralarda dahi bir teşkilât vücuda getirebilmek imkânı bulunamamış ve 28 Mayısta Aydın'ın ve Aydın işgalinden bir hafta sonra dahi, yani 5 Haziranda Nazilli'nin Yunan kıtaatı tarafından mukavemetsiz işgal olunduğu ve Menderes'e kadar varıldığı anlaşılmıştır.

Yunanlılar Aydın istikametinde ilerlerken Söke, Kuşadası, Güllük, Muğla taraflarını işgale başlamış olan Ayasloğ'da bir İtalyan müfrezesiyle karşılaşmış olduğu halde veçhe-i istikametinde yürüyüşe devamı muvaffak olmuş ve bir müfrezesi ile Tire, Ödemiş'i işgal ettiği gibi diğer bir müfrezesi ile de Aydın'a yaklaşmış ve 57. Fırka Kumandanlığı dahi mevcut kuvvet ve karargâhını alarak bir gün evvel Çine'ye çekilmiş olduğundan Aydın'ı dahi top, esliha ve mühimmatıyla beraber hadisesiz işgal etmiştir.

Bugünlerde Ayvalık Mıntıkası hadisesine ait olmak üzere Bekir Sami Bey'le 2-3 defa daha muhavere yapılabilmiş ve ileride görüleceği veçhile Ayvalık Mıntıkası dahi hadisenin sevk ve zoruyla 17. Kolordu'ya bağlanmıştı.

YUNANLILARIN İLK İŞGAL KUVVETİNİN AYVALIK LİMANINA GİRİŞİ

26 Mayıs 1919

Şifre 617

Akhisar'da 17. Kolordu Kumandanlığı'na

Bugün öğleden sonra bir İngiliz torpidosu limanımıza geldi. Müteakiben Yunan askerlerini taşıyan bir vapurla bir Yunan torpidosu dahi geldi. Bir vapur askerin dahi Dal-yan Boğazı haricinde diğer bir vapurun Gömeç karşısında olduğu görüldü. Bunların da Yunan askerlerini taşıdığı anlaşıldı. İngiliz torpidosu kaptanı, Kaymakam'ı celp ve şehrin asayişinin hemen muhafazası ve memurların vazifeleri başında kalmalarını söyledi ve beni dahi Mümessil Hadkinson Efendi ile torpidosuna davet etti. Ben özür diledim. Birçok teminatla torpidosuna ziyarete gitmekliğimi söylediyse de gitmedim. Bir saat sonra geleceğimi söyledim. Bir saat sonra tekrar geldi. Vekâleten bir binbaşını gönderdim. Binbaşı henüz geri gelmedi. En mühim bir an-ı tarihide bulunuyoruz. Yalnız işin muharebeye gelmeden husulünü son derece arzu ettiklerini hissediyorum. Son malûmatın dahi arzına çalışılacağı maruzdur.

Ayvalık Mıntıkası Kumandanı Kaymakam Ali.

26/27 Mayıs 1919

Şifre - 618

Akhisar'da 17. Kolordu Kumandanlığı'na

Akşama doğru Yunan askerlerini taşıyan vapur limandan geri gitti. Vekâleten İngiliz kaptanına gönderdiğim binbaşı geri geldi. İngiliz kaptanı kendisinin Ayvalık asayişinin muhafazası için bir tesir icrası zımnında geldiğini ve Yunan askerin ahiren gelmesinin bir eser-i tesadüf olduğunu ve Sulh Konferansı'nın kararına muhalif bulunduğunu, geriye gitmeleri için emir verdiğini ve beni davetten maksadı dahi hakkımda işitmiş olduğu hüsn-ü şahadet ve senalardan dolayı bir defa görüşmek istediğini ve yarın sabahleyin görüşmekliğimi beyan etmiştir. Maamafih Yunan askerin gelişini, bir eser-i tesadüf olarak gelmesine ihtimal veremiyorum ve beni tekrar davet etmesini iyi görmedim, aynı zamanda Yunan askerlerini taşıyan vapur Dal-yan Boğazı haricinde beklemektedir. Bu gece icap eden tertibat alınarak vaziyetin inkişâfına intizar edileceği maruzdur.

Ayvalık Mıntıkası Kumandanı Kaymakam Ali

Şimdi bu iki telgrafi biraz izah edelim:

Görülüyor ki, Ayvalığın işgaline doğru fiili hadiseye temas edilmiştir. Bunun için vekayii daha vazih olarak nakledilmesi lâzımdır. Mayısın 26. günü öğleden sonra bir İngiliz torpidosu, arkasında bir Yunan torpidosu ile beraber Yunan askerlerini taşıyan bir nakliye vapuru, Ayvalık limanına dahil oldu. Li-

manda mevcut diğer bir Yunan torpidosunun yakınında durdular. Limanın girişi olan Dalyan Boğazı'nın açığında bir Yunan nakliye gemisi dahi görülüyordu. Gömeç nahiyesi sahilleri açıklarında dahi bir Yunan torpidosu tarassut olunmuştu. Limana giren İngiliz torpidosuna Ayvalık Mümessili Hadkinson ile Ayvalık Kaymakamı giderek mezkûr torpidodaki herhangi bir İngiliz kumandanı ile görüştüler ve bir zaman sonra Kaymakam hükümete, İngiliz Mümessili de bir kayıkla doğruca benim karargâhıma geldi. Kaymakam tarafından telefonla İngiliz torpidosuna celp olunarak Ayvalığın Yunan kuvvetleri tarafından işgal edileceği ve işgal esnasında asayişin muhafaza ve memurların vazifeleri başına devam edecekleri İngiliz torpidosu kaptanının ifadesine atfen bildirilmişti. Bu malûmatı aldıktan sonra benim karargâhıma gelmiş olan İngiliz Mümessili dahi mühimce bir tarz-ı ifade ile İngiliz torpidosuna, torpidoda bulunan güya Amiral Calthorpe'un muavini olduğunu söylediği İngiliz Bahriye Miralayı'nın nezdine davet ediyordu. Yunan askerlerinin gelişi üzerine Ayvalık Rumlarında dahi bir sevinç ve memnuniyet heyecanı başlamıştı. Rum evlerine çekilmiş olan Yunan bayrakları gözleri kamaştırıyordu. Kadın erkek, çocuk Yunan bayrakları ile sahile yığılmışlardı. İşgalin vukuunu emr-i mutlak biliyorlardı. Bu anî hal ve vaziyete karşı elde mevcut kuva-yı askeriyle derhal düşünülen ilk müdafaa tertibatı alınmıştır.

Karargâhıma gelmiş olan İngiliz Mümessili Hadkinson'a, Calthorpe'un muavini olduğunu bahsettiği zatın beni çağırmasına ve benim de onun yanına gelmekliğime bir sebep olmadığını söyledim. Buna mukabil Yunanlıların Ayvalığı işgal için geldiklerini ve bu hususta kuvve-i askeriye kendisi ile görüşmekliğine lâzım geldiğini söyledi. Ben de tekrar, bu hususta kendisi ile görüşmekliğimize bence hiç lüzum olmadığını ve bu hususta vazifemin muayyen bulunduğunu, bununla beraber Yunanlıların Ayvalığı işgale geldikleri kendilerince de malûm olduğu halde vazifem başında bulunmaklığımın daha ziyade kesb-i ehemmiyet ettiğini söyledim. Buna mukabil Yunanlılar her ne kadar Ayvalığı işgale gelmişlerse de İngiliz Bahriye Miralayı'nın Calthorpe'dan aldığı emir üzerine Ayvalığın asayişini tahkike gelirken Yunan vapurlarına rastgeldiğini ve fakat Ayvalığın Yunan işgali devletlerce bir karara müstenit olmadığından İngiltere hükümeti namına kendilerini protesto ederek ihraca mani olmak ve iade etmek istediğini ve bundan dolayı bir defa da görüşmeye lüzum hissetmiş olduğunu tekrar etti. Şu halde meselenin daha kolaylıkla kendilerince halledilmiş olacağını ve bu hususta tarafımdan salim bir fikir dermeyanı mümkün olamayacağını ve ancak şu vaziyet-i mühimme karşısında vazife-i askeriye ve vataniyemi yapmaktan başka hiçbir hal ve hareketin bence tesiri olamayacağını söyledim. Buna mukabil dahi eğer Yunan kuvvetleri geri giderlerse bir saat sonra torpidoya gelip görüşmek mümkün olup olamayacağını sordu. Vaziyet vuzuh peyda ederse belki görüşebileceğimi söyledim. Bunun üzerine adı geçen, karargâhı terketti ve İngiliz torpidosuna gitti.

Gerçekten bundan yarım saat sonra Yunan torpidosunun ve nakliye vapurunun limandan geri hareket etmek üzere olduğu ve Dalyan Boğazı'ndan çık-

rak liman haricinde demir attığı görüldü. Bir saat sonra İngiliz Mümessili tekrar nezdime geldi. Beni yine İngiliz torpidosuna gitmek için tekrar davet etti. Meselenin şekil ve mahiyeti bence taayyün etmişti. İngiliz Mümessili ve Ayvalık Kaymakamı benim müdafaa edeceğimi bu tarihe kadar anlamışlardı. Hariçte dahi, bilâhare vazihan arzedileceği veçhile millî teşkilâta başladığımı görmüşlerdi. Binaenaleyh şu suretle tereddütsüz dar bir limanda mitralyöz ve piyade ateşimizin dahi tesiri dahiline girmiş olan Yunan askerlerini, kayıtsız ve taşkınlıkla sahile dökülmüş olan yerli Rumları bir çatışmaya ve bir hezimete sevk edebilecek olan vaziyetin vahametini ve benim kast ve meramımı öğrenmiş bulunan Calthorpe'un muavini torpidodaki mahut bahriye miralayı işi en adi bir tevil ve iğfal siyasetine dökerek herhalde birkaç gün sonra bahri bir şekil ve tertiple işgali temin etmek üzere işgale gelen Yunan kuvvetlerini iadeye mecbur olmuştu. Bununla beraber benim hakkımdaki yani torpidoya çağırarak görüşmek istemesindeki fikir ve meramı hakkında henüz bir tahminde bulunmak mümkün değildi. Bu sebeple İngiliz Mümessili'ne Ayvalık ahalisinin henüz taşkınlıkta devam ve Yunan bayraklarının dalgalanmakta olduğunu ve şayet karargâhtan ayrılacak olursam askerle ahali arasında beklenmeyen bir hadisenin zuhur edebileceğini dermeyan ederek bana vekil olmak üzere bir binbaşı gönderebileceğimi söyledim. Buna karşı İngiliz Mümessili, bir fikir ifade edemeyerek bunu muvafık gördü. Bunun üzerine maiyetimde bulunan binbaşılardan Tevfik Beyi emir zabıtım Mustafa Efendi'yi terfik ederek gönderdim. Tevfik Bey iyi ve değerli bir asker ve İngiliz Miralay ile temasında efkâr-ı mahsusayı kavrayabilecek kabiliyette olmakla beraber ancak Arap siyasetinin taraftarı şaibesıyla Suriye cihetinden bu tarafa nakledilmiş olduğu cihetle adı geçenin yapabileceği mülâkatı dikkat ve ihtiyat altında bulundurmağa lüzum hissederek en emin ve fedakâr zabıtım olan Mülâzım Mustafa Efendi'yi terfike lüzum gördüm. Fakat bunlar Mümessil Hadkinson Efendi'nin kayığı ile İngiliz torpidosuna vardıklarında Mustafa Efendi kayıkta terkedilerek yalnız Binbaşı Tevfik Bey kabul edilmiş ve bir çeyrek saat kadar mülâkattan sonra avdet etmişlerdir.

Calthorpe'un muavini olan Miralay, Binbaşı Tevfik Bey'e, kendisi Amiral Calthorpe tarafından Ayvalığın asayişini tahkike memuren gönderilmiş ve yolda Midilli'den gelmekte olan Yunan vapurlarına tesadüf etmiş ve Ayvalık limanına geldiklerinde Yunanlıların devletler kararına dayalı olmayarak Ayvalığı işgale geldiklerini öğrenmiş ve hükümeti namına protesto ederek Yunan vapurlarını defetmiş olduğunu Amiral Calthorpe'a bildirmiş ve benim hakkımda mahallî asayişe hakim olmak hususunda işittiği takdir ve senalardan dolayı bir defa görüşmek istemesine mukabil tarafımdan reddedilmek suretiyle başkaca İngiliz hükümetine karşı bir adem-i emniyet vaziyeti hasıl olmuş olduğunu ve binaenaleyh bu adem-i emniyeti izale etmek için yarın saat 9.00'da behemehal torpidoya gelerek kendisini ziyaret etmecliğimi mevzubahs etmişti. Ertesi gün saat 9.00'a kadar vaziyetin tamamen inkişaf edeceği tabii idi. Geceyi daha dikkatli bir müdafaa tertibatı ile geçirdim. Sabahleyin vaziyette büyük bir değişiklik var-

dı. Yunan vapurları gözden uzak olmuştu. Yalnız İngiliz torpidosu limanda kalmıştı. Ayvalık ahali bayrakları kaldırmıştı. Çarşı pazar açılmıştı. Herkes hal-i tabiide idi. İş ve güçleriyle uğraşmağa başlamıştı. Hatta bir kısım halk dahi posta posta çocuklarıyla zeytinliklere çıkıyorlardı, zeytin ağaçlarında çalışmağa gidiyorlardı.

Sabah saat alafranga 9 oldu. İngiliz Mümessili Hadkinson tekrar geldi. Ziyaret için muayyen olan saatin gelmek üzere olduğunu ve beraber gitmekliğimizi söyledi. İngilizlerin vatanımızın namuskâr evlâtları hakkındaki suikastları her gün birer suretle belirmekte olduğu halde sözlerine emniyet ederek musirrâne ve mütehakkimane olan şu şekli ziyareti kabul etmek biraz ihtiyatsızlık olacağı besbelli ise de, müsellâh bir mücadeleden çekinerek hile ve mel'anetle Yunanlılar hesabına işgali temin etmek istediklerini göstermiş olan İngilizlerin Ayvalık'ta arzuları hilâfına bir anarşi ve çatışmayı mümkün kılabilecek olan bir emniyetsizliğe cesaret edemeyecekleri kuvvetle ihtimal dahilinde olduğu gibi makul sebeplere müstenid olmayarak üçüncü defa reddetmek de vaktinden önce beni alenen asi ve emniyetsiz vaziyete sokarak sonuçta hükümet merkezine tebdil-i teklif ve bütün tasavvur ve teşebbüslerimi ihlâl etmek fırsatını vermiş olacaktı. Bundan başka bizzat benimle temasında onlarca olan vaziyeti ve nokta-i nazarı anlayabilmek imkânı vardı. Bunun üzerine yine her ihtimale karşı alay zabitanına bazı şifahi talimatta ve tavsiyede bulunduktan sonra torpidoya gitmeye karar verdim. Kayığa binerek hareket ettik. Torpidoya vardık. Uzun boylu, kibarca yapıli bir bahriye miralay formalı bir zata merdiven başında mülâki olduk. Torpidodaki zabitlerle beraber beni salona indirdi. Salon, torpidodaki salonlardan daha mükellef, daha müzeyyen idi. Bir masanın başına kendisi oturdu ve karşısına da bana yer gösterdi. Mümessil Hadkinson Efendi ayakta kaldı. Türkçe tercümanlık ediyordu. Aramızda şu konuşma cereyan etti:

Bahriye Miralay — Siz hususî veya resmî herhangi bir meselede İngilizlerin halef ettiğine tesadüf ettiniz mi ve emniyetsizlik gördünüz mü?

Ben — Benim aldığım vaziyet, zarurî bir vaziyettir. Yunanlıların Ayvalığı işgale geldikleri meydanda idi. Vaziyet mühimdi. Böylece mühim olan bir an ve vaziyette ise yalnız vazifemi düşünmeye ve vazifem başında bulunmağa mecbur idim. Herşey benim uhde-i mesuliyetimde idi. Şimdi vaziyet inkişaf etti ve geldim. Yoksa size karşı bir emniyetsizlik değildi.

Miralay — Evet doğrudur. Yunanlılar Ayvalığı işgal için gelmişlerdi. Ben de Amiral Calthorpe'un emri ile Ayvalığın vaziyetini ve asayiş tahkike geldim. Yunanlıların teşebbüsünü anladım. Hükümetim namına kendilerini protesto ederek limandan çıkardım. Keyfiyeti Calthorpe'a yazdım. Fakat eminim ki, Yunanlılar birkaç gün sonra yine geleceklerdir ve tabiidir ki ben de burada günlerce kalamayacağım. Calthorpe'dan alacağım emri bekliyorum. Şayet Yunanlılar tekrar gelecek olurlarsa ne yapacaksınız?

Ben — Vazifem muayyendir. Dahilde asayiş muhafaza, hariçten vakî olacak bir tecavüze mukabeledir. Bu sebeple pek tabii olarak şahsî ve askerî şeref ve namusumun kefil olduğu vazifemi yapacağım.

Miralay — Siz müdafaa etmek için bir makamdan emir aldınız mı?

Ben — Hayır, almadım.

Miralay — Müdafaa ve muharebe etmemek için emir almadınız mı?

Ben — Hayır, almadım.

Miralay — Sizin kuvvetinizin kâfi olmadığını zannederim. Yunanlılar berrî, bahrî mühim bir kuvvetle gelecek olurlarsa ne yaparsınız?

Ben — Namus ve şerefimin emr ü icabını yapmak kuvvetle meşrut değildir. Elde mevcut kuvvetle uğraşmak esas ve mukaddes vazifemdir.

Miralay — Elinizde Ayvalık'ta ne kadar kuvvetiniz vardır?

Ben — Hazeri bir alay.

Miralay — Alay mevcudunuz ne kadardır? Ne kadar mitralyözünüz vardır?

Ben — İngiliz heyet-i askerîyesinin tertip ettiği kadroya göre Alay mevcudu 1200 nefer raddesindedir. Şu an mevcudumuz noksandır. Dört mitralyözümüz vardır.

Miralay — Gerilerde mevcudunuzdan fazla silâh ve mitralyözünüz var mı?

Ben — Hayır, yoktur.

Miralay — Ne kadar topunuz vardır?

Ben — Alayların kadrosunda top yoktur.

Miralay — Şu karşı tepede kasabanın üstünde topunuz olduğunu ve kasabanın top ateşi altına alınacağını ahali ve Kızılhaç heyeti şikâyet ediyor.

Ben — Top yoktur. O tepede mitralyöz vardır.

Miralay — Bu civarda başka yerlerde kuvvetiniz, topçunuz var mıdır?

Ben — Hayır, yoktur.

Miralay — Balıkesir'de ne kadar kuvvetiniz vardır?

Ben — Ben Ayvalığa İzmir yoluyla gelmiştim. Balıkesir'i bilmiyorum.

Miralay — İslâmlardan 2000 kişilik bir millî teşkilât yaptığınızı ve Ayvalık etrafındaki zeytinliklere sakladığınızı söylüyorlar.

Ben — Benim burada hiçbir meşguliyetim ve vazifem yoktur. Daha evvelce söylediğim gibi namuslu bir insan ve asker olarak vazifemi yapmaktan başka bir endişem yoktur.

Miralay — O tepedeki mitralyözü görebilir miyiz ve zeytinliklerde olduğu söylenen başıbozuk kuvvetlere bakabilir miyiz?

Ben — Evet, görebilirsiniz.

Miralay — Şu halde Hadkinson Efendi sizinle gelsin ve görsün.

Ben — Pekâlâ, mümkündür.

Miralay — Ayvalık'ta asayişin hüsn-ü muhafazasına muvaffak olduğunuzu anladım ve gördüm ve memnun oldum. Keyfiyeti Calthorpe'a yazacağım. Ben de gelip sizi ziyaret edeceğim.

Ben — O halde müsaadenizle.

Miralay — Peki, Hadkinson Efendi ile gidiniz.

Muhaberemiz burada bitti, elimi sıktı, merdiven başına kadar beni teşyi etti. Mümessil Hadkinson Efendi ile tekrar kayıkla karaya geldik. Birer hayvana binerek sırtlara çıktık. Hadkinson, mitralyözü gördü. Dürbünle etrafa, zeytinliklere baktı. Tabii bir şey görmedi, zaten kimse yoktu. Bir şey olmadığına kanaat hasıl etti, geriye geldi. Kendisi kayığa binerek yine torpidoya gitti.

Zaman geçti, torpidodan da yalnız olarak yine şehre döndü ve makamına gelerek bana telefonla "Miralay, Amiral Calthorpe'den şimdi emir almış, Türkleri ve Yunanlıları kendi haline bırakınız ve müdahale etmeyiniz ve hemen avdet ediniz" diyormuş. Bu sebeple size ziyarete gelemeyeceğini ve müdafaa etmek hususundaki mesuliyeti iyi düşünmenizi söyledi ve selâm da ilâve etti. Ben ise "pekâlâ, bu bana ait bir meseledir" cevabını verdim. Filhakika İngiliz torpidosunun biraz sonra limandan hareket ettiği görüldü.

Mesele anlaşıldı, adi ve alçakca bir vaz ve lisanla Miralay'ın beni ısrarla daveti ve mükâlemeden maksadı yakından şahsımı ve fikr-i meramımı anlamak olduğu tezahür etti. Beni âdeta isticvab eyledi ve manasız suallerine cevap vermek zaruretinde bulundurdu. Bununla beraber bu mükâlemeden ben de istifade etmiş oldum. Cereyan-ı ahvali ve meram ve maksatlarını yakinen anladım. İşgale gelen Yunan kuvvetlerini nasıl bir tesir altında iadeye mecbur olduğu Miralay'ın suallerinde tamamen tebarüz ediyordu. Ayvalık'ta bulunan anasır-ı ihane-tin kuvâ ve teşkilatımız hakkında mübalağalı malûmat verdikleri ve işgale gelen kuvvetleri gayrı kâfi ve vaziyeti tehlikeli gördükleri ve bir hile ile ric'at edecek yeniden bir tertibe lüzum gördükleri anlaşıyordu. Cereyan-ı hâdisatın ilham ettiği şu gayr-ı kabil-i ihmal vaziyet karşısında daha ziyade dikkatli ve her an için bir hareket ve muhabereyi beklemek zaruretinde bulunuyorduk. Nihayet Yunan kuvvetleri beklediğimiz vechile 28 Mayıs 1919 günü öğleden sonra tekrar görüldü.

YUNAN KUVVETLERİNİN TEKRAR GELİŞİ VE FİİLİ MÜCADELE'NİN BAŞLAMASI

27 Mayıs 1919 günü tarz-ı malûmda ve gece hal-i sükûnette geçti; 28 Mayıs günü geldi. Öğleden sonra saat 4'te iki Yunan torpidosunun ve iki nakliye gemisinin Midilli'den Ayvalığa doğru gelmekte olduğu görüldü; yaklaştı ve Ayvalık limanının girişi olan Dalyan Boğazı açıklarında durdu. İcra kılınan tarasudatta gemilerin Yunan askerlerini taşıdığı anlaşıldı. İngiliz Mümessili ve bir iki Kızılhaç zabiti derhal vapurlara gitti. İngiliz Mümessili akşama doğru döndü; doğruca Kaymakam'ın evine geldi; yarım saat kadar görüştü. Bunun üzerine Kaymakam beni telefona çağırdı ve şu suretle söze başladı:

— “Kumandan Bey, Mümessil Hadkinson Efendi şimdi beni görmeye geldi, yanımdadır. Yunan işgal kuvveti yine gelmiş, bu kuvvetin kumandanı, Hadkinson Efendi'yi vapura davet etmiş ve devletlerin kararına müstenid olmak üzere Yunan Hükûmetinden aldığı emre tevfikân Ayvalığı işgal edeceğini ve memurların yerinde kalacaklarını ve askerlerin teslim oldukları halde Mudanya'ya veyahut İstanbul'a kadar Yunan vapurlarıyla nakledileceklerini, teslim olmadıkları halde Balıkesir'e kadar çekilmeleri lâzım geldiğini ve aksi takdirde kan döküleceğini söylemiş; Hadkinson Efendi de bunu bana bu suretle şifâhen tebliğ etmiş bulunuyor ve keyfiyete emrivaki nazarıyla bakıyor”, dedi ve ilâveten bu hal karşısında hükûmet-i mülkiye'nin vazifesi hitam bulmuş olup bizzat kendisinin ve memurin-i mülkiyenin kasabada kalıp kalmayacakları hakkındaki mütâlâamı sordu. Buna cevaben ben de kendi nokta-i nazarına göre haberdar olmuş olduğumu ve Yunan kumandanına atfen asker hakkında dermeyan edilen sefilâne teklife karşı teessûf ettiğimi ve kendileri hakkında şimdiye kadar merciinden bir emir telâkki etmiş olması lâzım geldiğini söyledim. Bunun üzerine Kaymakam tekrar olarak, eğer maksadımız Yunanlılara mukabele ve muharebe etmek ise Hadkinson Efendi'nin İngiliz Hükûmeti namına beraberimizde bulunarak muharebeyi takip etmek istediğini dermeyan etti. Buna da Hadkinson Efendi'nin dünkü ve bugünkü yekdiğerini nakzeden tebligat ve harekâtından sonra artık benimle beraber bulunmağa ve İngiliz Mümessili sıfatıyla muharebeyi takip etmeye imkânı olmadığı cevabını verdim. Şu suretle telefon muhaveremiz son buldu.

Bu defa Yunanlıların gelişi, kesin şekilde Ayvalığı işgal ve icab ederse muharebe ile alâkadar olduğuna göre son tertibat ve istihzarata başlandı; telefon makinaları kaldırıldı, telefon hatları kesildi ve telefonla bir daha anlaşmak ve görüşmek imkânı kaldırıldı. Telefon muhaberesinden tahminen bir saat kadar sonra Kaymakam Osman Nuri'den yarıresmî mahiyette olan şu mektubu aldım:

Ayvalık Mintıka Kumandanlığı Canib-i Âlisine

İzzetlû Efendim,

Vatanın şu müellim dakikasında vazife-i askeriyelerini ifa etmek üzere jandarmayı emri âlilerine tevdi ediyorum. Yunan hükûmetinin işgal âmâlîni, merciimin emri mucit-

bince bu teşebbüsü tebliğ edenlere karşı protesto ettim. Merkez-i hükûmeti de haberdar etmek ve alacağım emre tevfik hareketle bulunmak üzere Gömeç'e müteveccihen polislerimle ve bir nefer jandarma ile hareket ediyorum. Şayet oradan temin-i muhabere mümkün olmazsa Kemer'e ve oradan da mümkün olamadığı takdirde Edremit'e hareket ediyorum. Size bir reyanaciz olmak üzere arka cihetten Ayazmend, Dikili ve Kemer tarikiyle veya Gömeç tarikiyle hatt-ı ric'ati şecaatinizin katl edilip edilmemesine son derece dikkat etmenizi muvafık-ı basiret görüyorum. Baki muhabbet ve teveccühünüzün bekasını rica ile sizi Cenab-ı Hâlik-i Lemyezel Hazretleri'ne emanet ediyorum hamiyetli kardeşim efendim.

28 Mayıs 1919

Ayvalık Kaymakamı Osman Nuri

Kaymakamın şu ifadeleri hamiyetten uzak ve iblisane idi. Muhtelif meselelere dikkat nazarını imale ile düşünce ve kararlarını karıştırma ve harekât-ı atıye-i hainanesi için bir lisan-ı muhalesatla emniyet istihsal etmek idi. Mercii ve merkez-i hükûmeti haberdar etmek istemesi fikri dahi ileride görüleceği veçhile fiile intikal edeceğine kani olduğu mücadelenin cereyanını ihlâl ve ifsad etmekte. Bu sebeple adı geçen mektubunun son cümlesinde ifade etmiş olduğu Cenab-ı Halik-i Lemyezel Hazretleri'ne emanet etmesini meram ve hareketimizin Hakk'a yakınlığı cihetinden hüsn-ü telâkki ve fâl-i hayır addederek fikir ve karar ve vazifeme devam ettim. Düşmanın işgal hareketi, her suretle faik bir kuvvete ve dahilde meyyal-i fesad ve iftirak olan bir halka istinad ediyordu. Bu işgal hareketini, işin başlangıcında ancak elde mevcut askerî kuvvetle müdafaa ve mücadele etmek mecburiyetinde idim. Millî teşkilât bir dereceye kadar terakki ve inkişafa başlamış ise de hükûmetin acz ve ihanetiyle memleketin yer yer terk edilmekte olduğunu görerek müteallim ve müteheyyiç bulunan halkı işin başlangıcında mücadeleye sevk ve fedakârlık talep etmekte muvaffakiyet şüphede kalırdı. Evveleminde kendilerini davet edenlerin hüsn-ü misal ve emniyetbahş olması daha ziyade muvaffakiyeti ve teşebbüsün selâmetini zâmin idi. Bununla beraber elde mevcut askerin ne dereceye kadar bu hususta vazifesini ifaya kabiliyet ve imkân vardı? Bir de bu ciheti nazar-ı dikkate almak lâzımdı. Malûmdur ki elde mevcut 172. Alayın iâşe mevcudu 550 nefer raddesinde idi. Bu mevcuttan müfrezeler, hastalar, mekkâreciler vs. hariç tutulduğu halde Ayvalığın müdafaası için en çok 300 nefer kalıyordu. Bu kadar cüz'î bir kuvvet keyfiyet itibariyle ne kadar şayan-ı itimad ve emniyet olursa olsun kuvâ-yı bahriye ile takviye edilmiş bulunan bir ihraç kuvvetinin harekâtına mani olabilmesi fennen ve aklın mümkün değildi. Aynı zamanda şiddetli muharebelere icbar ederek teşkilât ve millî cidalin istinad edeceği bu kuvveti ilk hamlede sarsmak ve ezmek de mu-kaddes emel ve gayemizle kabil-i telif olamazdı. Bu sebeple en makul ve hale muvafık tarz-ı hareket olmak üzere bu kuvveti tasarruf ve hüsn-ü idare ederek mücadeleyi açmak ve ondan sonra millî kuvvetleri tedricen çağırarak bu cidali yaşatmak ve inkişaf ettirmek idi. Esas ve teferruat üzerinde pek ziyade

düşündüğüm ve karar verdiğim bu nokta-i nazar ve mülâhaza üzerine Ayvalık civarında ve dahilinde ikame edilmiş olan müteferrik kuvvetleri ve karakolları bu gece sakinane bir surette topladım. Sahil boyunca tulâni olan kasabanın merkezi üstünde tabiye ettim ve gerektiğinde harb-ı umumi esnasında Ayvalığa yapılacağı muhtemel bir ihraç hareketine karşı Ayvalığın 1,5-2 kilometre doğusunda zeytinlikler kenarında hazırlanmış olan adi siperler ve tel örgüler gerisine çekilerek müdafaa ve cephe teşkil etmek üzere yekdiğerine müstenit geniş bir tertibat aldım. Bir müfreze de Ayvalığın kuzey girişi ve Cunda adası yakınına koydum. Gece sükûnetle geçti.

29 Mayıs Perşembe günü İzmir'in işgalinden 15 gün sonra şafakla beraber Ayvalık Rumları ve Yunan askerlerinden mürekkep bir kuvvet, hakim bir tepeye müstenit büyük kilisenin yanlarına tabiye edilmiş olan bir bölüğümüz ve jandarma müfrezesi üzerine atılarak ateş açmış ve mukabeleten müsademe başlamıştır. Karanlık gecenin tedricen açılması üzerine daha ziyade ihraç hareketinin Ayvalığın kuzeyinden yapılmaya başlandığı ve bir kısım başıbozukla karışık kuvvetin Cunda adasından gelmekte olduğu görüldü. Bu cepheye karşı olan kuvvetimiz dahi muharebeye başladı. Bazan hafif ve bazan şiddetli olmak üzere devam etti. Öğleye doğru askeri fazla sarsıntıdan ve müşkülattan koruyarak inayet-i Hakla fiile yaklaşan şu mücadele ve muharebe ile iktifa edilip tedricen ve emniyetle mevzubahs siperlere çekilerek cephe tesis olundu. Şu ilk müdafaa ve muharebede Ayvalık'ta inzibat zabiti olarak istihdam etmekte olduğumuz 172. Alayın 1. Taburundan ve 1. Bölüğünden Mülâzım-ı sanî Edirneli Fahri Efendi ilk muazzez şehidimiz sırasındadır.

Ayvalık'ta bir miktar erzaktan başka birşey kalmadı. Kasabanın güneyinde inşa edilmekte olan barakada mevcut kereste ve malzeme-i inşaiyeye ateş verildi. Ayvalığın şarkında 1,5 saat mesafede bulunan Muratili kariyesi karargâh ittihaz kılındı. Buradan Burhaniye kazasının Gömeç nahiyesine telefon, telgraf uzatıldı. Ayvalık Posta Telgraf Müdürü Sırrı Bey daima karargâhla beraber bulundu ve cereyan eden vekayi ve muharebe aşağıdaki şifre ile Miralay Bekir Sami Bey'e ve Karesi Mutasarrıflığı'na bildirildi:

Muratili 29 Mayıs 1919

Numara 621-Aceledir

Salihli'de 17. Kolordu Kumandanlığı'na ve Balıkesir Mutasarrıflığı'na

Dün yine Yunan Hükümeti'nin iki torpido ve iki nakliye gemisi askerî kuvvetlerle yüklü olarak Ayvalık limanı haricine geldi, demir attı ve İngiliz Mümessili ile bu kuvve-

tin kumandanı görüşerek sözü edilen mümessil vasıtasıyla Ayvalığın işgaline geldiği ve memurin-i mülkiyenin yerlerinde kalmaları ile yalnız kuvve-i askeriyenin kan dökülmeye mahal kalmadan çekilmeleri hükümet-i mülkiye'ye ve bilvasıta bize tebliğ edildi. Bu defa ihraç ve işgal hareketinin kat'i olacağını anladım. Düşmanın kuvvetinin fazla olması ile beraber şehrin vaziyetini nazar-ı dikkate alarak işgali, müdafaa ve mukabele etmek üzere tertibat aldım ve iktiza ederse Kozak nahiyesine doğru çekilmeyi esas kabul ettim. Sabah oldu, şafakla şehirde müteşekkil ve Kızılhaç Heyeti efrad ve zabitanı ile ve bir kısım şehre çıkarılmış olan Yunan askeri ile takviye edilmiş olan kuvvetle müsademe başladı. Düşmanın asıl büyük ihracı kasabanın kuzeyinde yapmakta olduğu ve bu ihracın hitamı ile beraber yandan sağımıza bir tesir icrası suretiyle kuvvetimizi geri atmak ve müsademeyi şehrin haricine sevk ve imale etmek isteyecekleri görülüyordu. Bu hal karşısında öğleye kadar bazan hafif ve bazan şiddetli ateş devam etti. Alayın efrad ve zabitanı vazifesini yaptı. Maruz istikamette zeytinliklere tedricen çekilmek zamanı geldi ve o suretle çekildik. Zeytinlikler kenarında ahz-ı mevki olundu ve şu suretle Ayvalık düşmüş oldu. Bundan sonra düşman üzerimize gelmedi ve şehrin üstündeki sırtların işgali ile iktifa etti. Tarafımızdan kıymetli bir şehit zabıt ve birkaç mecruh vardır. Diğer tarafın fazlaca ziyatı olduğu muhakkaktır. Şehir dahilinde ancak birkaç Osmanlı memuru ve Müslüman kalmıştır. Diğerleri kâmilan çekilmiştir. Berveçhi maruz temas muhafaza edilmektedir. Karargâh Muratili kariyesine naklolunmuştur. Şimdilik kuvvetin fazla sarsılmasına meydan vermeyerek gerek kuvve-i askeriye ve gerekse biraz tedarik edilmeye başlanılan gönüllü kuvve-i millîye ile vaziyeti muhafaza ve işgalin genişlemesini men ve Ayvalığı tazyik altında tutmak esasını takip ettim ve edilecektir. Mevad-ı askeriyeden bir miktar erzaktan başka Yunanlıların eline hiçbir şey terk edilmemiştir. Muhaberenin şimdilik Burhaniye kazası vasıtası ile yapılacağı maruzdur.

Ayvalık Mıntıka Kumandanı Kaymakam Ali

YUNANLILARLA BAŞLAYAN MÜCADELE ÜZERİNE MUHİTİMİZDE ORTAYA ÇIKAN MÜŞKÜL DURUM, DAHİLİYE NAZIRI ALİ KEMAL'IN MÜDAHALESİ, MECLİS-İ VÜKELÂ KARARI

Gömeç nahiye merkezine çekilmiş olan Ayvalık Kaymakamı Osman Nuri şu muharebe hakkında mercii olan Karesi Mutasarrıfı Hilmi Bey'e elde edilen şu şifreli telgrafnameyi yazmıştır:

Gömeç 75 Gayet aceledir.

Karesi Mutasarrıflığı'na

Evvelî gün liman açıklarından uzaklaşmış olan Yunan nakliye gemisi akşam saat 5.00'de yine görünmüştür. Mezkûr sefineyi himaye eden torpido derhal limana girerek, İngiliz Mümessili Hadkinson'u görerek ve Hadkinson da tekrar bizim haneye gelerek Ayvalığın İtilâf Devletleri muvafakati ile işgal edileceğini ve fakat memurin-i mülkiyenin vazifelerine hâlel gelmeyeceğini tebliğ etmiştir. Lâkin kendisinden bir yazılı tebliğ talebinde bulunulmuş ise de vermektan kaçınmıştır. Tabii bu tebliğe karşı protestoda bulundum. Aynı zamanda mıntıka kumandanına da malûmat verdim. Adı geçen, mercüinden aldığı emir üzerine ateş edeceğini suret-i katiyede beyan etti. Kasaba Rumlarına gizlice icra edi-

len tenbihat mucibince bugün çatışma olması ihtimaline karşı kiliseler çan çalmadıkça hiç kimsenin hanesinden dışarı çıkmaması tembih edilmesine nazaran işgalin bugün vukuu muhakkaktır. Şimdi aldığım malûmatla Ayvalık önünde iki nakliye gemisinin bulunduğu ve top tüfek sesleri geldiği anlaşıldı. Hükümet-i Osmaniye bu işgali Konferans kararına müstenid olmadığı için kabul edemez ve Kuvve-i harbiyesiyle karşı koymakta olmasına rağmen hükümet-i mülkiyenin vazifesi başında bulunması bir taraftan karşı koyduğu ve bu sebeple muharip vaziyeti aldığı halde meseleyi diğer cihetten zımnın kabul ve tasdik demek çıkacağı gibi bütün memurların esir-i harp sıfatıyla hakarete duçar olmalarını da intaş eder. Üçüncü noktadan, bendeniz elde edilirim cebir ve tazyikle diğer kazalar ahal-i-i müslimesini de bu tarz-ı işgale, daha doğrusu ilhaka ikna ve irza için bir alet olarak istimal edilmekliğim kuvvetle muhtemeldir. Mıntıka Kumandanı Bey, çekilmekliğimi muvafık buluyorlar. Bu gece sabaha kadar avdet etmek üzere buraya gelmeye mecbur oldum; çünkü Ayvalık'la Gömeç arasındaki teller yıldırımdan yanmıştır. Şimdi marûz mahazire nazaran hatt-ı hareketimin tayinini makine başında bekliyorum. Şimdi gelen sahil devriyelerinin ifadelerine nazaran Gömeç'le Ayvalık arasında Gümüşlü mevkiünden düşmanın asker çıkarmış olduğu da anlaşıyor.

29 Mayıs 1919

Gömeç'te Ayvalık Kaymakamı

Osman Nuri

Dahiliye Nezareti'ne

Ayvalık işgal ediliyor. Evvelsi gün liman açıklarında evvelce uzaklaşmış olan Yunan nakliye gemisi akşam saat 5.00'de yine görünmüş ve sefiniye himaye eden torpido derhal limana girerek İngiliz Mümessili Hadkinson'la görüşmüş, Hadkinson, Kaymakam'a gelerek İtilâf Devletleri'nin muvafakatiyle Ayvalığın işgal edileceğini fakat memurin-i mülkiyenin vazifelerine hâlel gelmeyeceğini tebliğ etmiştir. Kendisinden bir tebliğ-i tahriri istenmiş ise de vermekten imtina eylemiştir. Bu tebliğ-i şifahîye karşı protestoda bulunarak mıntıka kumandanına malûmat verilmiş kumandan dahi merciünden aldığı emir üzerine ateşle mukabele edeceğini beyan eylemiştir. Kaymakam ve memurin Ayvalığın gerisinde Gömeç nahiyesine gelmişlerdir. Bu malûmat Gömeç'ten verilmektedir. Nakliye sefinesinin 2 tane olduğu bilâhare anlaşılmıştır. Kuvve-i askeriyemiz vaziyet-i harbiye almış, kasabaya hakim tepeleri tutmuş ve bugün seher vaktiyle birlikte müsademe başlamıştır. Ayvalığın arkasındaki köylü dilâverleri peyderpey müdafaaya koşuyorlar ve vatanlarının bu mübarek parçasını düşmana çiğnetmemek için feda-yı nefse susamış bulunuyorlar. Memurinden tahrirat kâtibi, düyun-u umumîye müdürü ve birkaç rûsûmat kolcusu Ayvalık'ta kalmışlar ve birkaç Müslüman ailesi dahi İngiliz Mümessili'nin himayesinde bulunuyor. Hayatları taht-ı temine alınmıştır. İrade-i nezaretpenahilerine makine başında muntazırım.

29 Mayıs 1919

Mutasarrıf Hilmi

Biraz evvel Kaymakam Osman Nuri, Dahiliye Nezaretine şu telgrafi yazmış bulunuyordu:

29 Mayıs 1919

Gömeç/200

Mühim ve aceledir.

Dahiliye Nezaret-i Celilesine

Dün akşam Ayvalığın Yunan işgal-i askerisi altına alınacağına dair vaki olan tebliğ üzerine bu sabah Yunan kuvvetleri kazayı işgal ettiler. Şimdi muntika kuvvetleri ile çatışma halindeler. Ben merkez-i kazaya 3 saat mesafade bulunan Burhaniye kazasına bağlı Gömeç nahiyesine geldim. Keyfiyeti livaya bildirdim. Gömeç nahiyesinin kaza tesis olunarak benim de gönüllü teşkilâtına memur edildiğim taraf-ı mutasarrıflıktan tebliğ edildi. Bu tarz-ı teşkil ahval-ı fevkalâde hasebiyle muvafık-ı kanun olsa bile devlet Yunanistan'la hal-i harbin başlamasını kabul ediyor mu, etmiyor mu? Etmediği takdirde her cihetten mesuliyete mucip olan böyle bir halin ihdasında aslen veya ferman zimethâl olanların cezaları pek ağır olacağına ve kanun dışı emirlerin infazı bir memuru ikrah-ı mülci olmadıkça mesuliyetten kurtaramayacağına binaen istizan-ı keyfiyete iptidar kılındığı maruzdur.

Gömeç'te Ayvalık Kaymakamı Osman Nuri

Dersaadet/4883

Gömeç'te Ayvalık Kaymakamlığı'na

Gayet aceledir.

C — İş'arınız makuldur. Mutasarrıf'ın emri infaz edilemez. Şu suretle hareket ediniz: Hükümet Yunanistan'la hal-i harpte olmadığı için işgal-i vakia karşı mademki fiilen de protesto edildi, artık çatışmadan çekinilmesi ve nezdinizdeki itilâf mümessilleri vasıtası ile asayişin ve hukuk-u ahalinin temin edilmesi ve askerin Harbiye Nezareti'nden gönderilmek üzere bulunan emre intizaren geri çekilmesi Meclis-i Vükelâ kararı ile tebliğ olunur.

Dahiliye Nazırı Ali Kemal

Ali Kemal ve Heyet-i Vükelâ'nın hüviyet-i siyasiyeleri ve vaziyetleri hakkında burada mütalâa söylemeyi fazla sayarım. Şu kadar söyliyelim ki, Ali Kemal ve onun ayarındaki bazı sefiller, Mondros Mütarekesi'nden beri memleketin hayat, istikbal ve istiklâlinin maruz kaldığı elim vaziyetten istifade etmek ve Osmanlı saltanatını herhangi bir suretle bir devletin himayesinde muhafaza ve idame ile kendileri için muhayyel bir menfaat ve istikbal temin etmek istemişlerdi. İngiliz nokta-i nazarına göre İzmir ve havalisinin Yunanlılara işgal ettirilmesinin lüzumlu bulunmasını kabul ve onun husulü için ne dereceye kadar çalıştıkları şimdiye kadar serdedilmiş olan deliller ve vesikalarla sabittir. Maalesef şurada burada zayıf ruhlu insanlar ve muhalefeti temsil etmek isteyenler de cemaat-i İslâmîyeler teşkil ederek devletlerin Türkiye mukadderatı hakkında müstakbel

kararına kadar Yunan işgal ve idaresinde kalabilmek ve İzmir'de reva görülmüş olan zulüm, katl ve yağmadan masum bulunabilmek hayal-i hamına düşmüşlerdi.

Dahiliye Nazırı Ali Kemal'in Meclis-i Vükelâ'dan çıkardığı yazılı kararın alınma sebebinde, Ayvalık Kaymakamı Osman Nuri'nin ihbar ve müracaatı olduğunu kabul etmeye zaruret vardır.

29 Mayıs 1919 günü ve gecesi cephenin tanzim ve tertibiyle geçti. 30 Mayıs 1919 sabahı Kaymakam Osman Nuri, beni telefonla aradı ve şöyle bir ifadede bulundu:

“Dahiliye Nazırından şimdi bir emir aldım. Çatışmadan sakınılmasını ve asayişin ve hukuk-u ammenin muhafazasının mümessillere terk edilmesini ve askerin geri çekilmesi için Harbiye Nezareti'nden size emir verileceğini söylüyor. Eğer siz de bu emri alırsanız, İngiliz Mümessili'ne haber gönderelim ve o tarafın ateşinin de kestirilmesini temin edelim.” dedi. Cevaben “Ben böyle bir emir almadım. Bize de böyle bir emir gelirse o vakit düşünür ve icap ederse sizinle görüşürüz” dedim. Muhaveremiz bu kadarla son buldu. Kaymakamın bu müracaatı üzerine, yine bir hile ve melânetin çevrilmekte olduğunu tahmin ettim. Maalesef bir iki saat sonra dermeyan ettiği mahiyette olmak üzere şu şifre de bize tebliğ olundu:

Karesi — 1057

Suret

İtilâf mümessilleri nezdinde teşebbüsatta bulunulduğuna ve Yunanlıların çokluğundan dolayı mukavemet mümkün olamayacağına nazaran müfrezenin emin bir mevzie çekilmesi ve yalnız keşif kolları ile teması kaybetmeyip malumat verilmesi için Ayvalık kumandanlığına tebligatta bulunulması mercudur.

30 Mayıs 1919

Karesi / 30 Mayıs 1919

Ayvalık Mıntika Kumandanlığı'na

61. Fırka Kumandanlığı'ndan alınan Harbiye Nezareti'nin emr-i telgrafisi tarafınıza tebliğ edilmek üzere aynen yukarıya çıkarıldı. İcra-yı icabı ile ahvaliniz hakkında buraya da malumat verilmesi.

Alay 61 K. Akif

Bahkesir

Gayet mühim ve aceledir

Suret

Numara 84

1 — Manisa'nın işgali üzerine Ayvalık'taki alayın 56. Fırka ile ulaşım imkânı müşkül olduğundan anılan alay tekrar fırka emrine verilmiştir.

2 — *Ayvalığa çıkarılan Yunan kuvvetlerine karşı mukabele edilmesi Hükümet-i Seniyye'nin maksat ve menfaati hilâfına olacağından Ayvalığın güneyindeki kıtaat Soma istikametinde ve kuzeyindeki kıtaat dahi bidayette Edremit ve tedricen Edremit-Balıkesir istikametinde daima düşmanla teması muhafaza etmek üzere çekileceklerdir.*

30 Mayıs 1919

61. Fırka Kumandan Vekili Kaymakam Refet

Mintuka kumandanlığının salâhiyet ve mesuliyeti itibariyle ne olursa olsun fakat hiç olmazsa 61. Fırka Kumandan Vekili'nin biraz bizimle meşgul ve bizim müşkül gün ve saatlerimizde medar-ı teselli olması namus-u askeri icabatından değil midir? Bu ciheti bırakalım. Asıl vaziyetin dehşeti ve derin ızdırabı Harbiye Nezareti'nin yapılması lüzumlu bir emr-i askerisi tarzında varit olması idi. Esasen Meclis-i Vükelânın çatışmaya nihayet vererek askerin çekilmesi hakkında kabul ettiği meş'um karar pek zalimane idi ve hükümetin hukuk ve vezaifi ile kabil-i telif değildi. Ne Mondros Mütarekenamesi'nin mevcut hükümlerine ne de sair surette kesin bir karar ve zarurete müstenit olmadığı halde Yunanlıların Aydın ve Manisa istikametlerinde ve Ayvalık'ta icrasına teşebbüs ettikleri hudutsuz istilâ ve tecavüzü, Yunanlılarla hal-i harbin başladığını kabul etmemiş olmak gibi meş'um bir zihniyet ve dalâletle ve mecnunane bir tevil ile asayişin muhafazasını ve ahalinin temin-i hukukunu mümessillere ve hal-i temasta bulunan askerin geri çekilmesini uygun görmek, pek elim bir hareket-i keyfiye ve milletin mukaddesat ve mukadderatını meta gibi tasarruf etmeye matuf bir ruh kötülüğü ve hıyanet mahiyet ve manâsını haiz idi.

Cihet-i askeriye'nin dahi Yunan kuvvetlerine mukabele edilmesini Hükümet-i Seniyye'nin maksat ve menfaatine muhalif görerek güneydeki kıtaatın Soma istikametine ve kuzeydeki kıtaatın dahi evvelâ Edremit ve Edremit-Balıkesir istikametine çekilmelerini emretmiş olması, askerliğin kefil olduğu şeref ve gayret-i vataniye ile telifi kabil olmayan bir facia-i askeriye idi. Vatan tehlikesi karşısında askerî şerefin icabatını ifa etmek üzere mütecaviz ve müstevli bir düşmana mukabele ve işgalini genişletmesine engel olma ve cephe tesis eden bir kuvvetin bilâ mucip bir taraftan takriben 80 kilometre mesafede Soma'ya kadar, diğer taraftan 100 kilometre mesafede Balıkesir'e kadar çekilmesine emir verilmesi ve daha doğrusu mezkur mesafe ve saha dahilinde bulunan aksam-ı mühimme-i vatanın ve Balıkesir Sancağı'nın Yunanlıların tecavüz ve fenalıklarına terk ve teslimine rıza gösterilmesi demek olup henüz nüve halinde taazzuv etmekte olan milletimizin aslî meziyetleri ve ruhî faziletlerinden feyiz ve kuvvet almak gibi muhafaza-yı hayat ve istiklâlümüz için son ve şerefli bir uzuv bulunan kıyam ve hareket-i milliyenin doğmasını ve inkişafını bozmak, dolayısı ile anarşi ve inhilâle yüz tutmuş olan devlet idaresi ile menafii-i mukaddese-i vataniyeyi tamamen ihlâl ve düzeltilmesi kabil olmayan bir şekli siyâsî ve emrivaki yaratılmasına sebebiyet verilmiş olacağı şüphesizdi. Bu sebeple gayrimeşru ve milletin vicdan ve iradesinden uzak bulunan mahut emir ve kararın icrasına bence engel olunması

bir emr-i vicdanî ve zarurî idi. Ancak, bu engelleme ve muhalefeti biraz daha dikkat ve ihtiyatla yapmak da aynı mukaddes gayenin selâmet ve husulü için elzemdi.

Evveleminde Gömeç'te kalarak vaziyeti takip ve hareketimiz üzerinde kötü tesir icra etmeye çalışan Ayvalık Kaymakamı'nın şüphesiz olan izale-i mazarratı lüzum-u kat'i tahtında idi. Vaziyet itibariyle daha ağır ve örfi bir muameleden kaçınılarak Kaymakam Osman Nuri'nin şimdilik bu havaliden def ve ihracı maksada kâfi geleceği düşünüldü ve bu gece, yani 30/31 Mayıs'ta Gömeç'te ikamet etmekte olduğu haneden muntika kumandanının istediği bahanesiyle alınarak doğruca bir araba ile Edremit iskelesine ve buradan İstanbul'a hareket etmek üzere olan bir vapura bindirilerek sevk ve def edildi.

Meclis-i Vükelâ'nın kararı Karesi Mutasarrıflığı'na ve Ayvalık Kaymakamlığı'na tebliğ edildiği gibi, maatteessüf civar kazalara da tebliğ edilmişti. Mutasarrıf Hilmi Bey'in bizzat Ayvalığa giderek İngiliz Mümessili ve Yunan İşgal Kumandanı ile görüşüp her iki taraftan ateşin kestirilmesi ve asayişin temin olunması Dahiliye Nazırı Ali Kemal tarafından ayrıca emrolunmuştu. Yardım ve gayret-i vataniyenin fiile iktiran ve inkişafını görerek ruhen ve vicdanen mesrur ve mahzuz bulunan Mutasarrıf Hilmi Bey, esbabını henüz bilmediği şu garip karar ve tebliğden dolayı son derecede müteessir ve hayrette olduğu halde 1 Haziran 1919 günü Muratlı köyüne muntika karargâhına vasil oldu. Cereyan-ı ahvali ve telâkkî ettiği emri bahis ve hikâye eyledi. Bilmukabele ben de baştan beri Ayvalık'ta görüp geçirmekte olduğumuz ahvali, son vaziyeti ve Osman Nuri'nin son vaziyetini izah ettim.

Ayvalık Kaymakamı'nın, Dahiliye Nazırı Ali Kemal'e müracaat ederek bu karmakarışık vaziyetin doğmasını ve bilinen kararın alınmasını temin ettiğini henüz her ikimiz de yenice biliyorduk. Karar ve vaki teklifin emirlerini icraya imkân olmamakla beraber Mutasarrıf Hilmi Bey'in makam ve memuriyetinin ihlâl edilebilmesi endişesiyle bir kere Ayvalığa kadar giderek İngiliz Mümessili ve Yunan İşgal Kumandanı ile görüşmesini muvafık gördük.

Alayın 2. Tabur yaveri Mülâzım-ı sani Yaşar Efendi adında atılğan bir zabiti parlamanter* olarak Yunan hattına gönderdik. Aynı zamanda mümkün olduğu kadar ahvali tetkik etmeye memur ettik. Yunan karakolları bu zabiti alarak ve gözlerini bağlayarak şehre sevkettiler. Mutasarrıf Hilmi Bey'in Ayvalığa gelip görüşmek istediğine dair olan mektubu İngiliz Mümessili'ne verildi ve muvafık cevapla geri geldi. Aynı noktadan gözleri bağlı olduğu halde Mutasarrıf Hilmi Bey'i dahi teslim aldılar ve kumandanın bulunduğu Ayvalık Belediyesi'ne sevk ettiler. İngiliz Mümessili de tabii orada idi. Hilmi Bey Heyet-i Vükelâ'nın kararını ve Ali Kemal'in emrini değil ahalinin heyecanını ve muharebenin kendileri için vahim bir şekil alacağını ve çekilip gitmelerini ve memurin-i Osmani-

* Savaş sırasında iki tarafın bazı işlerini görüşmek üzere gönderilen kimse.

yenin eskiden olduğu gibi icra-yı hükümet etmesini teklif etti. Buna, Yunan askerinin değil, hükümet tarafından bizim askerin çekilmesi ve toplanmağa başlanılan ahalinin dağılması lüzumu ile mukabele edildi. Hilmi Bey tekrar askerin çekilmesi ve memleketlerini müdafaa etmek isteyen halkın dağılması hususunun yed-i iktidarında olmadığını dermeyeran etti. Neticede biraz dahi gözlerini bağlamak ve sevk ederken kollarından tutarak götürmek suretiyle reva görülen kötü muameleden müteessir olduğu halde geri geldi. O gece dahi Muratili Karargâhı'nın muazzez ve muhterem bir misafiri oldu ve sabahleyin Balıkesir'e müteveccihen hareket ve avdet etti ve ilk tesadüf ettiği telgrafhaneden Ali Kemal'e tasavvur ve tertibimiz veçhile Ayvalığa gittiğini ve icap edenlerle görüştüğünü ve müsait bir netice elde edemediğini bildirdi. Mutasarrıf Hilmi Bey'in şu iş'arı meclis-i vükelânın meş'um kararını tatbik ve infaza kâfi olmadığı için Ali Kemal'in nasıl telâkki edeceği tahmin edilemezdi. Vaziyet çok nazikti. Şahsen benim ve Mutasarrıf Hilmi Bey için daha ziyade mucip-i endişe idi. Başladığımız işten geri dönmek ve attığımız adımın geri alınması mümkün değildi. Hareket başlamıştı. Millet mutlak surette bizimle beraber yürüyecekti. Ayvalığın kuzeyinde bulunan köy, kaza ve nahiyelerden cepheye gelmeye başlamışlardı.

61. Fırka Kumandan Vekili'nin emrini sükûtle geçiştirmek ve cephenin 30 ve 31. günlerine ait vaziyeti şu iki şifre ile bildirmekte iktifa ettim:

Numara 624

Bandırma'da Fırka 61 Kumandan Vekili'ne

1 — *Yunan kuvve-i işgalîyesi dün Ayvalığın sırtlarında tahkimat yapmıştır.*

2 — *Keşif kollarımız Ayvalığın muhitinde bulunan zeytin ormanının kenarlarında tarassut ve temasa devam etmektedir. Kuvve-i işgalîyenin, işgali genişletmek istediğine dair bir emare yoktur.*

3 — *Alay karargâhı şimdi Muratili karyesinde olup Gömeç nahiyesi merkezine bir telefon hattı temdid edilerek telgraf hattı ile tesis-i irtibat edilmiştir.*

*Ayvalık Mıntıka Kumandanı Ali
30 Mayıs 1919*

Bandırma'da Fırka 61 Kumandan Vekilliği'ne

Numara 625

1 — *Bugün Yunan kuvve-i işgalîyesi tarafından Ayvalığın sırtlarına tabiye edilmiş olan ve torpidoda bulunan toplarla ve makineli tüfeklerle Gömeç tarafından gelen muhacir Boşnakların Ayvalığın kuzey taraflarından yapmış oldukları başıbozuk hareketine karşı ateş açılmış ve bu ateş muhtelif zamanlarda fasıla ile devam etmiştir. Toplarla zeytinlikler uzun ve kısa mesafelerde taranmış ve birkaç mermi de karargâhımız olan Muratili köyüne doğru savrulmuştur. Yarın dahi bu hal tekerrür ederse karargâhın tebdil-i mevki etmesi zarurîdir.*

2 — Yunan piyade askeri tarafından hiçbir hareket yapılmamış ve işgalin genişletileceğine dair bir emareye tesadüf edilmemiştir.

31 Mayıs 1919

Ayvalık Muntika Kumandanı
Kaymakam Ali

Bandırma/195-Aceledir.

Ayvalık Muntika Kumandanlığı'na

Nezaret-i Celile ve 14. Kolordu Kumandanlığı'ndan alınıp tarafımıza tebliğ edilmiş olan emirlerde Ayvalığı işgal eden Yunan kuvveti ile çatışma caiz olmadığı ve kıtaatının kuzey ve güney vaziyetine nazaran Balıkesir veya Soma istikametlerinde emin bir mevzie çekilerek yalnız keşif kolları ile temasın zayi edilmemesi emir buyurulmuş olduğuna göre mezkûr mevziden çekilmek ve yalnız keşif kolları ile teması kaybetmemek lâzımdır. Ona göre icra-yı icabı ile bilgi verilmesi beklenir.

2 Haziran 1919

Fırka 61 K. Vekili Refet

Askerin düşmanla teması terk ve çekilmesi hakkında 3. defa olmak üzere kendi imzası Refet olarak tebliğ ettiği bu emri aldığım vakit pek ziyade müteessir ve meyas olduğumu ve olacağımı söylemeğe hacet yoktur. Dün kendileri ile Ayvalık'ta vazife-i vataniyelerinin ifası emrinde yemin ettiğim alay zabitan ve ef-radına karşı böyle bir emri tebliğ ve infaz edebilmek benim için mümkün değildi. Hele aşağıda açıkca arzedileceği veçhile civar köy, nahiye ve kazalar ahâlisi grup grup cepheye gelmeye ve teşebbüsümüz müsait bir şekil almaya başladığı bir sırada tecavüz ve istilâsının hududu olmayan bir düşmanı, kendi arzu ve meramına terk etmeye müsamaha edilemezdi. Bununla beraber Mutasarrıf Hilmi Bey Dahiliye Nazırı'ndan aldığı emri gûya icap edenlere tebliğ ederek ve yapabileceği kadar vazifesini yaparak gitmiş olduğundan kendisinden daha fazla bir fedakârlık istenemezdi. 61. Fırka Kumandan Vekili dahi teşebbüs ve hareketimizin mahiyet ve ehemmiyetini takdir ve vaziyetimizi kolaylaştıracak bir kabiliyette merci' değildi. Bu hâl karşısında ne yapabileceğimi ve ne yapmaktığımı bir türlü kestiremiyordum. Yalnız nefsim ve şahsımdan istenilen bir fedakârlık derecesinde bir vaziyet olsa idi onun üzerinde düşünmekte ve karar vermekte mustar kalırdım. Fakat vaziyet böyle değildi. Başladığım işi başa çıkaramadığım vakit de vaziyet daha elîm olacaktı. Düşman çekinmeksizin bizim izimiz üzerinde Balıkesir ve Soma'ya kadar gelecek ve uğradığı ve işgal ettiği yerleri yağma ve tahrib edecekti. Şu derin tefekkür ve keder ve ızdırabın tazyiki altında en nihayet şöyle bir, ruh ve vicdanımda bir teselli ve bir ümit doğdu. İkinci Ferit Paşa Kabinesi'nde 5-6 askerî ricâl vardı. Bunlar orduda ve memlekette şeref ve haysiyet-i askeriyelerini muhafaza etmiş ve mazhar-ı hürmet ve emniyet olmuş kimselerdi. Özellikle Harbiye Nazırı olan Şevket Turgut Paşa ve Erkân-ı Harbiye

Reisi Cevat Paşalar vatanperver evlâdı olup Ferit Paşa Kabinesi'nin muhit-i hiyayetinde sürüklenmeye müsait olmadıklarına ve olmayacaklarına hükmedilebilirdi. Benim gibi ast bir kumandanın bütün mesuliyeti üzerine alarak düşman tecavüzünü durdurmak istemesine karşı şeref ve nüfûz-u amiriyet itibariyle beni men etmek istiyebileceklerine ihtimal verilemezdi. Fakat vaziyeti olduğu gibi anlatmak, bildirmek lâzımdı. Bunun için 61. Fırka Kumandan Vekiline olan irtibatı bir tarafa bırakarak doğrudan doğruya Harbiye Nezareti'ne vaziyeti arz etmeğe karar verdim ve vaziyeti Meclis-i Vükelâ'da kabil-i müdafaa bir şekilde gösterebilmek üzere tasavvur ve tertib ettiğim aşağıdaki açık bir telgrafla müracaat ettim:

Muratlı / 3 Haziran 1919

Numara 626

Harbiye Nezaret-i Celilesine

İzmir vak'asından sonra Yunanlılar, Ayvalığın işgaline tamamen niyetlendikleri halde ancak 15 gün sonra muvaffak olabilmişlerdir. Bugün dahi Ayvalık'tan ilerlemek, Yunanlılar için bir meseledir. Ben, Yunanlıların ve hem de bizim vaziyet-i askeriye ve milliyemizi daima göz önüne alıp düşünerek kuvve-i işgalîyenin hareketini ve işgallerini genişletmesini önlemek istemekteyim. Bunun için Ayvalık Rumlarının hayatı mesabesinde olan zeytin ormanlarını yed-i işgalimde tutarak ve hafif teması muhafaza ederek sakin bir şekilde vaziyeti idare etmekteyim. Şayet böyle bir vaziyet ihtiyar edilmeyip de kuvve-i işgalîyenin önü açık bırakılırsa bir taraftan heyecan ve hicretle bulunan ahali-i İslâmiye hercümerc içinde kalacağı gibi kuvve-i işgalîye dahi istediği istikamette suhuletle hareket edecek ve öteden beri kışkırttığı bazı memurlar ve hamiyetsiz İslâmlar vasıtası ile birçok yerlerde cay-i kabul görecektir ve hattâ vaktinden evvel geüp işgal etmeleri için davet vuku bulacaktır. Bu ise evvel ve ahir menafî-i İslâmiye ve vatanîyeyi tamamen ihlâl ve belki gayrikabil-i ıslah bir şekli- siyasi ihdasına sebep olacaktır. Şu hâl karşısında 61. Fırka Kumandan Vekili'nden yazıldığı gibi Soma ve Balıkesir istikametinde bilâ-mucip-i askerî çekilmek tehlikelidir ve imkân dahilinde değildir. Dün Dahiliye Nazırı'ndan aldığı emre uyarak Balıkesir Mutasarrıfı dahi Ayvalığa giderek Yunan kuvve-i işgalîyesi kumandanı ile görüştü ve iltihaz edilen tertibat ve vaziyet-i askerîyemizin kuvve-i işgalîye üzerinde müessir olduğu yakinen anlaşıldı. Başbozuk kuvvetlerin hareketine bence engel olmak mümkün olmamakla beraber imkânlar ölçüsünde bunları da suret-i muslihanede durdurmağa ve lüzumsuz tâciz ve taarruzdan vazgeçirmeğe çalışacağım. Yunan kuvvetlerine mukavemet edilmeyerek her tarafı açık bırakmak ve terbiye-i siyasiye ve milliyesi noksan olan milletimizi mukadderatına terk etmek ve sevk-i vukuatla hasıl olan ve mütemadiyen ilerleme ve yayılma gösteren Yunan işgal emr-i vakiini yalnız İstanbul'da vesait-i siyasiye ile halli imkânında aramaklığı gözlerimin önünde cereyan etmekte olan ahval ve fiiliyat sahasında pek tehlikeli görmekte olduğumu endişe-i vatanla bir defa da makam-ı devletlerine arz etmeyi vecibe bilirim. Bu hususta Hükümetin bana biraz yardım etmesi kâfidir. Karargâhım Ayvalığa iki saat mesafede Muratlı karyesindedir. Gömeç telgrafhanesi vasıtası ile muhabereyi temin ediyorum. Keyfiyet maruzdur.

Ayvalık Mıntıka Kumandanı Kaymakam Ali

Bu telgrafımın yollarda, telgrafhanelerde sekteye uğramaması için hat üzerinde bulunan bütün merkezleri açtırarak doğrudan doğruya Harbiye Nezaretine çekilmesini temin ettim ve kendi kendime biraz müteselli oldum ve başladığı gibi teşebbüs ve faaliyetimize devam ettim. Karar ve teşebbüsümüzden dönemeceğimiz şüphesizdi. Fakat gelecek cevaba göre son kararı vermek ve icabederse asi bir kuvvet sıfatı ile mücadeleye devam etmek bir emrivaki idi. Telgrafımda bu son tasavvurumu biraz ihsas etmek istedim. Gelecek cevabı beklemek istiyordum. Haziranın üçüncü günü ve gecesi iki tarafın vaziyetinde bir değişme olmadığı halde geçti.

7 Haziran 1919

1/3390

Karargâhı Muratlı'nda Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na

C — 3 Haziran 1919 tarih ve 626 numaralı tele.

Tarz-ı hareketiniz tamamen tasvibe iktiran etmiştir. Bu husustaki emr-i nezaretpe-nahi 14. Kolordu Kumandanlığı vasıtası ile size tebliğ edilecektir.

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Cevat

Müracaat-ı vakıamın *tamamen tasvibe iktiran etmiş olduğunu* tebşir eden, *doğ-rudan doğruya mıntıkaya cevaben tebliğ olunan en büyük selâhiyet-i askeriyeyi haiz ma-kamın şu emrinin şahsi ve millî vicdanım üzerinde ve Hakka ve nefsimde itimad hususun-da ne kadar müessir olduğunu izah etmekteyim zaittir.* Bundan sonraki te-şebbüsümüzün terakkî ve inkişâfı ve millî selâmet ve istiklâlimizi amaç edinen müdafaamızın gayrikabil-i tevkif bir surette seyr-i tabiisini takip edeceği emriva-ki ve şayan-ı şükran bir vakıa idi. Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi'nin tasvibe iktiran ettiğini bildirdiği şu emrin, hükümetin yeni bir kararı olduğuna hükme-dilebilir. Böyle bir kararın birçok erbab-ı dalâlet üzerinde müessir olacağı tabii olduğu gibi, endişe-i vatanla muzdarip ve fakat hükümetin makûs tavır ve hare-ketinden dolayı mütereddit olan bazı ehl-i namus ve ehl-i sükûtu dahi harekete getirmiş olacağı şüphesizdi. Hükümetin kabul ettiği bu kararın alınışında nasıl bir vaziyetin tahaddüs ettiğini bilâhare anladık.

Malûmdur ki Yunanlılar, İzmir'in işgalinden sonra bir taraftan Aydın, Na-zilli ve Ödemiş'e kadar, diğer taraftan Menemen, Manisa, Akhisar ve Ahmet-li'ye kadar olan sahayı çekinmeksizin ve mukavemetsiz işgal etmişler ve birçok esliha ve mühimmatı yed-i işgallerine geçirmişlerdi. Bu hâl karşısında vaziyetin avakib-i elîmesini göz önünde bulundurmuş olan mahafil-i askeriye, Ayvalık ha-disesine müteallik ve alelumum Yunan işgalinin hususi safahat ve mahiyetini mutazammın olarak Harbiye Nezaretî'ne çekmiş olduğum telgrafnameyi almış olmasını fırsat addederek derhal Meclis-i Vükelâ'ya müracaat etmiş ve Meclis-i Vükelâ dahi cihet-i askeriyenin dermeyan ettiği bu telgrafım üzerine vaziyeti bir daha mütalâaya mecbur olmuştur.

Heyet-i Vükelâ meyanında Dahiliye Nazırı Ali Kemal ve emsalinin, mıntıkanın teşebbüs, hareket ve müdafaasını ittihatçılık hareketi olarak telâkki ettiği ve şahsım hakkında isnad ettikleri tecavüzü Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa reddederek hareket-i vakıanın bir zaruret-i askeriye ve vataniye olduğunu müdafaa ve ekseriyetin reylerini kendine çekip karar istihsaline muvaffak olmuştu ve bu karar yukarıdaki şifreli telgrafname ile Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Cevat Paşa Hazretlerinin imzası ile bize tebliğ olunmuştur. Bunu müteakip birkaç gün sonra bizzat Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa'nın aşağıdaki şifresi ile Ayvalık müdafaasının mahiyeti ve mıntıkaya olan takdirâtı bütün fırka ve kolordu kumandanlarına numune-i imtisâl olmak üzere tebliğ olunmuştur:

Adet-51

Tel numarası — 590-Balıkesir

Suret

61. Fırka Kumandanlığı'ndan gelip Ayvalık Mıntıka Kumandanı Ali Bey'in icraatından bahis rapor sureti aşağıdadır:

1 — Yunanlılar İzmir'in işgalini, Nazilli, Tire, Ödemiş ve Akhisar mevkiine kadar genişlettikleri halde Ayvalık mevkiinde yaptıkları ihracı daha ziyade iççilere sürmeğe muvaffak olamamışlardır.

2 — Aydın mıntıkasında olduğu gibi hiç şüphesiz Karesi livası dahilinde de bîperva ilerlemek isteyen Yunanlıların Ayvalık'taki suret-i tevkiğinde âmil-i müessir olan Mıntıka Kumandanı Kaymakam Ali Bey'in mesai-i vakıası şayan-ı takdir ve teşekkür görülmüştür.

3 — Pek nazik ve tehlikeli zamanlarda hükümet ve orduyu maruz-u müşkülât etmeksizin Ayvalık Mıntıka Kumandanı Ali Bey'in sırf kendi teşebbüs-ü şahsîsi ve içtihadı ile yaptığı icraatın bütün kumanda heyetlerince numune-i imtisal olmasını temenni ederim.

9 Haziran 1919

Harbiye Nazırı Şevket Turgut

Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na

Yunan harekâtını durdurmaya muvaffak olan Ayvalık Mıntıka Kumandanı hakkında Harbiye Nezareti'nden gelen şifreli telgrafname sureti aynen yukarıya çıkarıldı. Nezaret-i Celîle'nin Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na olan takdiratına Kolordu Kumandanlığı bir şükran-ı mahsusla iştirak eyler.

14. Kolordu Kumandanı
Mirliva Yusuf İzzet

Birkaç gün sonra Harbiye Nezaret-i Celilesi'nin aşağıdaki diğer bir emri daha tebliğ edilmiştir:

Karesi — 390/198

Suret

Ayvahk'ta Mıntıka Kumandanı Ali Bey'in sırf teşebbüs-ü şahsîsi ile elde ettiği vaziyet hakkında Sadaret'e yazılan tezkere konuşulduktan sonra Yunanlıların ileri harekâtına ve tevsî-i daireyi işgâl ve şekâvet etmelerine imkân bırakılmamak üzere kuva-yı askeriyemizin hal-i tedafiide olarak, mevukilerini muhafaza ve vaziyeti bu suretle idare etmeleri için kumandanlığa tebligat ifası Nezaret-i aciziye bildirilmiş ve Yunanlıların fuzulî işgal-leri hakkında sulh konferansının bu hususa dair mukarreratı neden ibaret ise resmen ve resen tebliği lâzım geleceği, aksi takdirde bu havalide İngiliz mümessil-i siyasîsi önde olduğu halde devam edegelen fuzulî işgallere ve kan dökülmesine nihayet verilmesi için teşebbüsât-ı siyasiyede bulunulması Hariciye Nezareti'ne tebliğ olunduğu ilâve olunmuştur. Bu hususta mukaddeme tebliğ ettiğim evamirin Meclis-i Vükelâ mukarreratı ile takviye edilmiş olduğunu ilâve ile halin icap ettirdiği vazife-i vataniyeye devam olunması rica olunur.

Harbiye Nazırı Şevket Turgut

Ayvahk Mıntıka Kumandanlığı'na

Harbiye Nezaret-i Celilesi'nden alınan şifre sureti aynen yukarıya yazıldı. Kolorduca Bandırma'daki İngiliz mümessil-i siyasîsi vasıtası ile 9 Haziran 1919 akşamı tevdi kılınmış olan nota dahi 10 Haziran 1919 günü İzmir Yunan Kumandanlığı'na vermek salâhiyetini haiz olan Dersaadet'teki Komisyon-u Ali'ye gönderilmiş olduğu tahkik kılınmıştır. Malumât husulü mütemennadır.

14. Kolordu K. Mirliva Yusuf İzzet

Huzur-u Âlilerine

Efendimiz,

Bugün alaturka saat sekiz buçuk raddelerinde bir torpidonun Gömeç iskelesinde görüldüğünü haber aldım. 10-15 silâhlı gönderdim. Bu silâhlılar, sahile çıkmış beyaz bayraklı bir Yunan çavuşu ile Hadkinson'un tercümanı Serezli Mihâlâki'ye tesadüf ederler. Kendilerinin Gömeç hükûmetine götürölmelerini ve bendenize, resmî bir mektuba sahip bulunduklarını söylerler. 3-4 silâhlı, bunları alıp hükûmete getirdi. Gömeç'te Karesi Mutasarrıflığı'na ve bulunmadığı takdirde vekiline hitabı ile bir mazruf verdiler; açtım. Me-sele-i askeriye hakkında ahiren gelen emir mucibince bera-yı istişare bir Yunan zabiti ile Gömeç iskelesine geldiğini ve vapura kadar gelmekliğimi Hadkinson imzası ile yazıyorlar. Burhaniye Kaymakamı vasıtası ile Karesi Mutasarrıfı Hilmi Bey'le görüştüm. Vapura gitmekliğimi emir buyurdular. Mutasarrıf Bey'i sordular. Balıkesir'e avdet ettiklerini

söyledim. Mutasarrıf Bey'le yaptıkları müzakereden bir netice çıkmadığını ve henüz askerle ahalî-i Müslimenin çekilmediklerini gördüklerinden mükâleme için beyaz bayrakla âdem-i mahsus çıkarmışlarsa da bir kimseye tesadüf etmediklerinden iskeleyle gelmek mecburiyetinde kaldıklarını ve işgalin Yunan Hükümet'inden vaki tebligata nazaran sulh konferansı cümle-i mukarreratından olup, maamafih şimdilik Ayvalık kazasına ait bulunduğu ve ileride diğer bir emir verilirse işgalin bittabi genişletilebileceği ve Yunan Hükümeti'nin hal ve harekâtı sulh konferansı mukarreratına matuf bulunduğu ve memurların, memuriyetleri başına gelmeleri ve şu halde askerin ve ahalî-i Müslimenin kaza hududu haricine çekilmeleri ve yarın öğle zamanına kadar iki tarafın her halde tesis-i mükâleme eylemeleri zemininde tebligatta bulundular. Hadkinson tercümanlık ediyordu. Hattâ Hadkinson "Ali Bey askerini çekmelidir, isterse Bursa'ya kadar çekilebilirdi", diyordu. Fakat işgal, Rumların zeytinliklerinde, tarlalarında çalışmalarını teminden ibaret imiş. Bendeniz kendilerine bir şey söylemedim ve vaziyet hakkında ne düşündüğümü sormadılar. "Keyfiyeti Mutasarrıf Bey'e ve Kumandan Ali Bey'e arz ederim." dedim. Ancak iskele ve Karatepe'nin gözetlemede bulundurulması lâzımdır. Bugün torpido iskeleyle geldiğinde orada kimseler bulunmadığından mükâlemeciler karaya çıkmışlar ve torpidonun hal ve harekâtını gözetlemek üzere oraya gönderdiğim adamlar, kendilerine iskelede tesadüf ederler ve alıp getirirler. İcra-yı icabı niyaz olunur, efendim.

4/5 Haziran 1919

Gömeç Nahiye Müdürü Sabri

İngiliz Mümessili de beraber olduğu halde Yunanlıların şu müracaatı, herhalde haiz-i ehemmiyet idi. Nahiye Müdürü'nün mektubu ile verdiği şu izahatı kâfi görmeyerek bir de şifahen vukua gelen mülâkatı tetkik ve gerçeği anlamak üzere Muratili karargâhına gelmesini telefon ettim, geldi. Mülâkatın hülasası mektubunda ifade edildiği tarzda olduğu anlaşıldı. Yalnız şayan-ı dikkat olarak Mümessil Hadkinson herşeyden evvel akibeti arz ve izah olunan Ayvalık Kaymakamı Osman Nuri'nin nerede olduğunu sormuş ve buna müdür tarafından, bundan 4 gün evvel bir gece Gömeç'ten ikamet etmekte olduğu evden kayıp olduğu cevabı verilmiş, bunun üzerine Hadkinson'un kendisini zaptedemeyerek izhar-ı teessür etmiş olmasının zamimeten anlaşılmış olması olmuştur.

Mutasarrıf Hilmi Bey, Ayvalık'ta vukua gelen mülâkatında, Gömeç'te bulunacağına veya kalacağına dair bir söz sarfetmemiş olduğuna nazaran Mümessil Hadkinson'un daha ziyade Gömeç'te Ayvalık Kaymakamı Osman Nuri'yi bulacağını ve adı geçen vasıtası ile yine bazı fitne, fesad icrasına ve cereyan-ı ahvâl hakkında iktiza eden malûmatın elde edilmesine fırsat bulacağını tahmin ettiği anlaşılmaktaydı. Nahiye Müdürü Sabri Efendi, Mutasarrıf Hilmi Bey'e torpido da vukua gelen mülâkatı bildirmiş, Hilmi Bey cevaben keyfiyetin bana ulaştırılmasını ve benimle istişare ettikten sonra icap ederse kendisine vekil olarak Meclis-i Vükelânın bildirilen karar dairesinde, Yunanlılarla mükâlemede bulunmasını emretmişti.

Müdür Sabri Efendi şayan-ı emniyet bir memur olmakla beraber, böyle bir mükâlemeyi yalnız deruhde ve idare edemeyeceğini bana ifade etti. Bunun üzerine birlikte olarak bu mükâlemeyi tecrübe etmeyi muvafık gördük ve Sabri Efendi'nin ifade ve imzası ile istenilen mükâleme ve müzakerenin 6 Haziran 1919'da saat 10 evvelde Ayvalık Gömeç caddesi üzerinde Belediye çeşmesi başında Mutasarrıf Hilmi Bey'e vekâleten kendisi ve muadil rütbede bir kimsenin bulunması halinde Mıntika Kumandanı Ali Bey'de bulunarak icra edilebileceği ve bu şekil kabul edildiği takdirde saat 9 evvelde tarafımızdan gönderilecek bir zabitin kendilerini alelusul Yunan hatlarında teslim alarak mezkûr çeşmeye getireceği bildirildi ve İngiliz Mümessili ile beraber bizzat Yunan Kumandanı'nın geleceği cevabı alındı. Muayyen gün ve saatte mülâkat vukua geldi. İngiliz Mümessili ile beraber Thomas isminde bir Yunan miralay ve Nikola isminde bir kaymakam bulunuyordu. Miralay oldukça yaşlı, orta seviyede bir adamdı. Muavini olan kaymakam ise oldukça zeki ve hassastı. Türkçe tercümanlığı Hadkinson deruhde etti. Takdim ve takaddümden sonra; ben, Gömeç Hükümeti'ne müracaatlarını ve maksatlarını sormak suretiyle biraz soğukça söze başladım.

Miralay, arzu edilmeyen bir hal ve vaziyetin ortaya çıktığını ve Mutasarrıf Hilmi Bey'in müracaatı üzerine bu vaziyete nihayet verilmesi için bir müzakere yapılması hakkında emir aldıklarını söyledi.

Ben, arzu edilmeyen hal ve vaziyeti kendilerinin yaratmış olduklarını ve geldikleri gibi gittikleri halde bu halin bertaraf edilmiş olacağını söyledim.

Miralay, konferansın kararı ile geldikleri cevabını verdi.

Ben, böyle bir kararın kat'iyyen varit olmadığını ve buna İngiliz Mümessili Hadkinson Efendi'yi şahit göstereceğimi ve kendisinin tercümanlığı ile Amiral Calthorpe'un muavini olduğunu dermeyen eden ve bir hafta on gün evvel Ayvalığa gelen Bahriye Miralayının bizzat ifade ettiğini ve zaten böyle bir karar olsa bile bunun yalnız Yunanlılara değil, bize ve İngiliz Mümessili'ne de tebliğ edilmiş olması lâzım geleceği cevabını verdim. Buna Hadkinson, "Evet, şimdiye kadar böyle bir kararın henüz tebliğ edilmediği" ile mukabele etti. Bunun üzerine o halde bizden ne istediklerini tekrar sordum ve buna Miralay, bir defa gelmiş bulunduklarını ve hükümetlerinden o suretle emir almış olduklarını ve ateşin kesilmesini ve memur-ini Osmaniyenin vazifeleri başlarına avdet etmelerini ve Yunan askerinin hiçbir şeye müdahale etmeyerek yalnız asayiş muhafaza etmelerini dermeyen etti. Bu zemin üzerinde uzun uzadıya bir münakaşa ve asayiş muhafaza meselesi reddolundu. Bu suretle ayrılıp döndüler.

Şu mülâkat ve mükâlemelerle bence düşmanın maksadı anlaşılmıştı. Bir taraftan Ayvalık kasabası, kuzey cihetlerinden millî kuvvetlerin ateş tesiri altında kaldığı ve ahali korku ve endişe ile Midilli'ye firara başladığı gibi, diğer taraftan da vaziyet günü gününe değişiyor ve müdafaası ve hareket kabiliyeti artıyordu.

İşte düşman bu endişe ve zaruretle vaziyeti teskin ve ıslah etmek istiyordu ve belki Bâbüâlî'deki dostlarından da o yolda bir işaret almıştı. Maamafih düşmanların şu mülâhaza ve hesapları yanlış idi. Tasavvur ettikleri şekil ve sureti istih-sale imkân yoktu. Bizde bir kere silâh patlamış, mücadele ve yangın başlamıştı. Bununla beraber Yunanlıların talep ettikleri şu müzakere ile izhar ettikleri kabil-yet ve ricat-ı maneviyeden müstefid olmak lâzımdı. Bu mücadele şüphesiz Yunanlılar bakî kaldıkça devam edecekti. Yunanlıların bir adım geri gitmesi ve zillet göstermesi iyi bir tesir icra ve hareket-i milliyeyi takviye edecek ve aynı zamanda Bâbüâlî'nin karanlık ruhuna biraz teselli verecekti. Bu nokta-i nazardan müracaat ve müdafaa ve müzakereyi idareye taraftar oldum ve netice-i müzake-reyi aşağıdaki telgrafla Bandırma'da 61. Fırka Kumandanlığı'na ve Balıkesir Mutasarrıflığı'na bildirdim:

6 Haziran 1919

Numara 628
Acedir

Bandırma'da Fırka 61 Kumandanlığı'na

Bundan 3-4 gün evvel Karesi Mutasarrıfı Hilmi Bey aldığı emre uyarak Ayvalığa giderek kuvve-i işgaliye kumandanı ile görüştü ve hukuk-u Osmaniyenin muhafazası zım-nında anlaşmak istedi ise de Yunan Kumandanı anlaşmaya yanaşmadığından dolayı bu mülâkat neticesiz kalmıştı. Her nedense iki gün sonra İngiliz Mümessili Hadkinson Efendi ile beraber bir Yunan zabiti torpido ile Gömeç nahiyesi iskelesine yanaşarak Muta-sarrıf Bey'le mevzu bahis edilen itilâf esasını yeniden tetkik etmek istediklerini teklif ettiler.

Mutasarrıf Bey Balıkesir'e hareket etmiş olduğundan, Nahiye Müdürü kendileri ile görüştü ve keyfiyeti Mutasarrıflığa bildirdi ve bana da haber verdi. Mutasarrıf Bey, Mec-lis-i Vükelâ'nın kararını ihtiva eden ve evvelce Nahiye Müdürüne tebliğ edilmiş olan emir dairesinde hareket etmesi emrini verdi ve bu emir de Ayvalık'ta hukuk-u Osmaniyenin te-mini esasını muhtevi idi. Bunun üzerine dün İşgal Kumandanı Miralay Thomas ve muavini Kaymakam Nikolâki ve İngiliz Mümessili Hadkinson Efendi de beraber olduğu halde Ayvalık Gömeç caddesi üzerinde Belediye çeşmesinde mülâkat ettik ve aşağıdaki hu-susatı görüştük:

1 — Ayvalık'ta eskiden olduğu gibi hükümet-i Osmaniye memurları ve kanunları ic-ra-yı hükm edecektir. Osmanlı bayrağı çekilecektir. Ahalinin astığı Yunan bayraklarının kaldırılmasına Yunan Kumandanı çalışacaktır.

2 — Yunan işgal kuvveti iddiaları veçhile sulh konferansının kararı ile işgâl-ı askeri vazifesine gelmiş olduklarından ya Cunda adasında veya şehrin haricinde Ayanikolâ'da ikamet edecek ve şehrin dahilinde bulunmayacaktır. Şehrin inzibatı için Osmanlı polis ve jandarmaları ihtiyaca göre yardım edecektir.

3 — Ayvalık kazası içinde bulunan kaza ahalisi iş ve güçleriyle meşgul olacak ve Ayvalık kazası haricine silâhlı olarak kimse çıkmayacağı gibi hariciden dahi kimse gireme-yecektir. Silâhlı giriş ve çıkış, emniyeti ihlâl mahiyetinde telâkki edilecektir.

4 — Ayvalık kazasının hududu iki taraftan bir zabıt ve ikişer sivilden mürekkep bir komisyon tarafından tesbit olunacaktır. Yukarıdaki maddeler üzerine karar hasıl olduktan sonra işgâl kumandanı ve beraberindekiler Ayvalığa avdet etmişlerdir. Yarı, kazanın hududu tesbit edilecektir. Ayvalık kazası Cunda adası ile Küçükköy'den ve Ayvalık şehrinin mürekkeptir ve kazanın hududu dahi 1/200 000 ölçeğindeki haritada Küçükköy'ün yazısından ve Ayvalık yazısının altından geçen ve Büyükdere namını alan dere ve Burhaniye ve Bergama kazalarının hatt-ı faslı olup, Ayvalık'tan itibaren doğudan ve kuzeyden tahminen 1,5—2 kilometre yarı kutrunda araziye kapsar. Ayvalığın işgalinden bugüne kadar geçen 7 gün zarfında milletin gösterdiği galeyan-ı hamîyyet ve gayret ve kuvve-i askeriyenin mecbur ve mükellef olduğu sebat ve metanet gerideki bilcümle ahali-i İslâmiyenin heyecanını teskine ve selâmetini temine medar olduğu gibi, kuvve-i işgalîyenin hırs-ı istilâ ve tevsî-i işgalini kırmış ve hamdolsun şu suretle mahsur bir vaziyette kalmığa mecbur etmiştir.

Ayvalık Mıntika Kumandanı
Kaymakam Ali

7 Haziran 1919

304/Bahkesir

Ayvalık Mıntika Kumandanlığı'na

61. Fırka Kumandanlığı'na çektiğiniz 6 Haziran 1919 tarih ve 628 numaralı şifrenize cevaptır.

İngiliz Mümessili ile beraber Yunan Kumandanı ile görüşerek mıntikanızdaki Yunan harekâtını tevkif en büyük teşekküllere lâyıktır. Sonra bu müfrezenizin ve emrinizdeki asker ve Kuva-yı Milliye kumandanlarının, tarihin kaydedeceği bir muvaffakiyetidir. İngiliz Mümessili beraber olduğu halde cereyan eden şifahî müzakerata şu yolda cevap veriniz. Hükümet-i Osmaniye yalnız İzmir şehrinin ve istihkâmatının işgâl-i askeri altına alınacağı hakkında itilâf hükümet-i muazzamasının notasını almıştır. Bu sebeple bu nota muhteviyatının haricinde Yunan işgal-i askerisini hükümet-i metbuan ve Ayvalık'ta Müfreze Kumandanlığı ve müfrezenin bağlı olduğu 14. Kolordu Kumandanlığı kat'iyen kabul edemezler ve protesto ederler ve Ayvalık'taki Yunan kıtaatının Anadolu sahilini tahliye etmesini talep ederler. Yunan kuvvetinin Cunda adasına nakline, ancak itilâf hükûmat-ı muazzamasının, hükümet-i Osmaniye ile itilâf akdetmelerini müteakip tahliye resmen muvafakat edebilirler mi? Ayvalık şehrinde inzibatın tesisine Osmanlı kuvveti kâfidir. Ayvalık kazası dahiline hariçten Osmanlı kuvve-i askeriyesinden başka bir ferdin müsellâhan girmesine engel olunacaktır ve Ayvalık Rum ahâlisinin Yunan işgali münasebetiyle yapmış oldukları coşkunlukları bir daha tekrür etmemek şartı ile tarafımızdan affolunacaktır ve bu coşkunluklar yüzünden sözü edilen ahaliye karşı hiçbir tecavüz vukua gelmemesi temin olunacaktır. Ayvalık kazasına girip çıkacak eshab-ı mesalih hakkında müşterek vesika ihdası hakimiyet-i Osmaniye ile kabil-i telif olamaz. İşbu tebligat ve metatibin gerek İngiliz Mümessili ve gerekse Yunan Kumandanlığınca kabul edileceğini temenni etmekle beraber cevab-ı muvafakat ahzına intizaren kuvve-i askeriyemizin 6 Hazi-

ran 1919 günkü vaziyeti muhafaza edeceğini ve sebebiyet verilmemiş bir ateş muharebesi yapmayacağını tebliğ ediniz.

Kolordu 14. K. Mirliva Yusuf İzzet

8 Haziran 1919

Numara 633

14. Kolordu Kumandanlığı'na

Dün Yunan askerlerinin bulundukları yerlerde harp ve tabiye vaziyetini muhafaza etmekte olduklarının görülmesi üzerine keyfiyeti müzakere hilâfında görerek kendilerinden sormuştum ve bugün alınacak cevabı bekleyerek emir ve teklif-i kumandanîlerini tebliğ etmemiştim. Şimdi aşağıda aynen yeralan yazılı cevap alınmıştır. Tarafımızdan bir hücum intizaren Ayvalık ahalisinin üçte ikisinin Midilli'ye çekildiği ve ekser dükkânların kapalı ve pahalılık başladığı cümle-i tahkikat ve malûmatımızdan olduğu maruzdur.

Ayvalık Mıntika Kumandanı
Kaymakam Ali

Suret

Merkez-i askerîmizden beklenen emrin gelişine değin, askerimiz bulunduğu mevakîde kalacaktır ve her ihtimâlê binaen sizinkilere karşı ateş etmeme emri verildiğini beyan ile beraber, maiyet-i alîlerinde bulunan kıtaata da zat-ı alîleri tarafından o suretle emir verilmesi ve her türlü teessüfî mucip ahvelden kaçılması rica ve arz-ı ihtiram olunur efendim.

8 Haziran 1919

Ayvalık'ta Yunan Askerî Kumandanı
Miralay Thomas

Harbiye Nezareti'nin istihsal ettiği karar ve tebliğle beraber, vaziyetin mahiyeti tamamen değişmişti. Çünkü 61. Fırka Kumandan Vekili bana askerimizin Dikili'den Soma'ya ve Ayvalık'tan Balıkesir'e kadar çekilmesi emrini aldığını mükerreren tebliğ ediyordu. Yunan Kumandanı Miralay Thomas'la açtığım muhabere bilhassa bu tazyikin tesiri altında vuku buluyordu. Yunan Kumandanı'nın şu yazısı ile yapılan müzakere ve kararın şayan-ı itibar ve emniyet olmadığı da anlaşıldı. Düşmanın fikir ve hareketini kabul ile sükûnetle kalmak muvafık değildi.

8 Haziran 1919 gündüz ve gece sükûnetle geçti. 9 Haziran 1919 sabahı oldukça mühim miktarda millî kuvvetlerle düşman karakollarına baskın tarzında bir tecrübe yapıldı. Düşman dahi karadan, denizden top ve tüfek ve mitalyözleriyle mukabelede bulundu ve bu suretle sükûnet ihlâl olunarak hal-i mücadeleye geçildi. Bu baskında Kolaşın Boşnaklarından birkaç kişi dahil olduğu halde Burhaniye ve Edremit kazalarının muhterem ve fedakâr halkından 10 küsur kişinin yaralanması suretiyle ilk temiz millî kan, vatanın mübarek toprak-

larına karışmış oldu ve Edremit'ten Hidayet Efe ismindeki zat da mertebe-i şahadete erişti.

14. Kolordu Kumandanlığı'nın muntika kuvvetlerinin mevcudu, esliha ve sairesi hakkında ilk emriyle sorduğu suale aşağıdaki şifreli telgrafname ile cevap verdim:

8 Haziran 1919

Muratili-631

14. Kolordu Kumandanlığı'na

7 Haziran 1919 tarih ve 219 numaralı tele.

Şu anda alayda iki binbaşı, iki yüzbaşı, 17 mülâzım, iki hesap memuru, 3 zabıt vekili ve 380 nefer mevcudu vardır. Zabitân 3, efrad 2 tabur üzerine müretteptir. Taburun birisi kadro halindedir. Alayın toplam olarak 900 küsur silâhı, 4 makineli tüfeği, o nisbette cephanesi vardır. Kadro fazlası 7 makineli tüfek daha mevcut olup bunlar da Balıkesir'e kadar sevk edilemeyerek geride Kozak nahiyesindedir. Muntikanın hududu Bakırçay'dan Akçay'a kadar Bergama, Ayvalık, Burhaniye ve Edremit kazalarını içine alır. Bergama'nın sahilde Candarlı ve bilhassa Dikili, Ayazmend nahiyeleri için birer miktar asker ikamesiyle yüzer kişilik birer millî bölük teşkilâtı yapıldı. Eslîha tarafımızdan verildi. Keza Kozak nahiyesinden dahi bir millî bölük teşkilî için teşebbüs edildiye de bundan henüz istifade edilemedi. Bunun sebebi, hükümetin muntazam Yunan kuvvetlerine karşı silâh kullanılması maksad ve menfaat-ı Osmaniye ile kabil-i telif olamayacağı emrini ahaliye tebliğ ve fikirlerini karıştırmış olmasıdır. Burhaniye ve Edremit kazalarında ise hamiyet-i vataniyeleri ile ahalinin itimadını kazanmış bazı kimselerin himmetiyle 300 ilâ 400 kişilik kadar bir millî teşkilât yapıldı. Bunların bir kısmı Ayvalığın kuzey cephesinde ve bir kısmı da sahillerin muhafazasına memurdur. Mevcut esliha ve cephaneden bunlara da yardım edilmek üzeredir. Umumiyet itibarıyla yapılan mukavemet, endişe-i vatanla zarurî ve hemen şahsî teşebbüsler mahiyetinde kalmaktadır. Mukavemetin esaslı olabilmesi için evvelâ alayın hazerî kadrosunun bir an evvel ikmalî lâzımdır. Ahaliyi tatmin ve düşmanı tehdit ve tevkif edebilmek için buna ihtiyac-ı kat'î vardır. Yunanlılar ve hattâ İngiliz Mümessili nazarında alayın mevcudu bir muamma olarak kalmış ve daima 700-800 mevcudu zehabı bulunmuş ve el'an bulunmaktadır. Halbuki maalesef sıra dahilinde iş gören efradın miktarı 250 neferdir ve alelâde vazifeler bile müşkülâtla idare olunmaktadır. Millî bölüklerin teşkilî için hükümet-i mülkiye'nin makûs fikirlerden sarfınazarla hiç olmazsa müsamahakâr bir vaziyette kalarak manen yardımda bulunması pek lâzımdır. Hükümet zaten teşkilâta mani olacak bir kudrette olmadığı cihetle mevkiini daha ziyade zaafa düşürmüş olacaktır. Bir taraftan dahi bunların teşkilî için esliha ve cephaneye ihtiyaç vardır. Gerek alay kadrosunun ikmalî ve gerekse millî bölüklerin teşkil ve tanzimi ve ihtiyaç hissedilen esliha ve cephanenin sevki hususlarının bir an evvel icrası elzemdir. Zira Yunanlıların Ayvalık dahilinde taziyak altında olduklarına göre takviye kıtaatı olarak ve bir de bizim gayırkâfi kuvvetimizi anlayarak bir taarruz hareketinin icrasına teşebbüs edebilmesinin daima akla gelebileceği arz olunur.

Ayvalık Muntika Kumandanı
Kaymakam Ali

14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa'nın merkezinin nakil ve mıntıkasının kolorduya rapt edilmiş olması ve Ayvalık cephesinin müdafaaya devamı hakkında resmî kararın gelişi, mıntıkanın talihinin müsait bir şekle intikaline bir başlangıç idi. Bunun için Yusuf İzzet Paşa'nın mıntıkanın kuvve-i mevcudesi ve esliha ve cephanesi hakkındaki sualini fırsat sayarak daha emin ve müsait ve hakikata yakın bir surette mıntika kuvvetlerinin vaziyet-i maddiye ve maneviyesini yukarıdaki şifreli telgrafnamemle bildirmeye mecbur oldum.

Mâlumdur ki, Ayvalık Mıntika Kumandanlığı'nın emrinde kabil-i istifade ve itimad olarak zayıf mevcutlu 172. Alay vardı. Bu alaya terettüp eden maddi ve manevi vazife pek çok ve müşküldü. Düşmanın muhtemel bazı darbelerine mukavemet edebilmeye mecbur olduğu gibi, millî kuvvetlerin sevk ve idare ve intizamında dahi hüsn-ü misal olması ve mücadele namına silahlandırılması ve cephede ve gerilerde istihdam etmeye mecbur olacağımız her çeşit insanları ve dağlardan incek birtakım azgın çeteleri ve çetecileri elde tutmak ve sakin halkın hukuk, emvâl, hayat ve emniyetini korumak için kuvve-i muntazama halinde bulunması icap ediyordu. İdare-i mülkiye hiçbir surette artık hâkim ve nafiz olamayacaktı. Herşey mıntıkanın ve millî teşkilâtın uhde-i mesuliyetine intikal etmiş bulunuyordu. Bu hususa, yani sakin halkın hayat ve emniyetinin idamesine ehemmiyet vermek çok lâzımdı. Vatan tehlikesi karşısında mevzii bir vahdet ve kuvvet vücuda getirebilmek, herkesi emin bulundurmakla mümkündü. Halk şu emniyeti ve veçhe-i hareketimizin samimiyetini fiilen gördüğü vakit şüphesiz büyük bir tevekkül ve teslimiyetle her türlü fedakârlığı ve âlicenaplığı icra edecekti. Bu mülâhaza ve kanaat, millî cidâl ve harekâtın devamı için bir esas kaidе olması lâzımdı. Bunun için ben, Yusuf İzzet Paşa'ya gerek alayın vaziyetini ve gerekse millî bölüklerin vaziyet ve tarz-ı teşekküllerini ve mahallî hükümetin vaz ve tavrını ve idarelerini açık surette izah ve vaziyetimizin takviyesine medar olacak yardımlarına nazar-ı dikkatlerini çekmek istedim. Maalesef şimdiden söylemeye mecburum ki evvel ve ahir Ayvalık cephesi mücadelesine kolordunun hiçbir suretle maddî ve manevi faydası olmamıştır. Bütün mücadelenin zahmet ve sıkıntısı ve fedakârlığı Ayvalığın muhitinde bulunan kaza ve nahiyelerin ve bilhassa namuskâr Burhaniye ve Edremit kazalarının uhdesinde kalmıştır. Mıntika dahi tedabir-i makule ve meşruası ile zabitanın ve askerinin maaş ve idaresini ve millî kuvvetlerin dahi hüsn-ü suretle iase, idare, teslih ve teçhizini temin etmeye muvaffak olmuş ve mümkün olduğu kadar sakin halkın emniyet ve masuliyetini muhafaza etmekte âmil ve hakim olmuştur. Sırası ile izah ettiğim şu mühim hususun ne suretle elde edildiği arz edilecektir. Şimdilik bu kadar söylemekle iktifa ederek bir de Burhaniye ve Edremit kazalarının millî teşkilâta ve cepheye iltihak eden bölüklerinin suret-i teşekkül ve iltihaklarına göz atalım:

MİLLÎ TEŞKİLÂT VE MİLLÎ BÖLÜKLERİN CEPHEYE KATILIŞI

Ayvalık'ta Yunan işgal kuvvetine karşı yalnız 172. Alayla müdafaaya başlanmış ve cephe tesis edilmekle beraber Burhaniye ve Edremit kaza ve nahiyeleri-

nin millî kuvvetleri tedricen iltihak etmeye başlamışlardı. Silâh patlamazdan evvel Ayvalık'ta baş gösteren malûm bir iki hadise, hassasiyetle vekayi-i cariyenin sonucunu beklemekte olan civar kaza, nahiye ve köylerini tabiatıyla alâkadar etmekte idi. Mezkûr bir iki hadisenin vukuu günlerinde Burhaniye eski Posta ve Telgraf Müdürü Bekir Sıtkı isminde bir zat telgraf servisi ile Ayvalığa gelerek benimle görüşmek istediğini bildirdi. Muvafakat cevabı verdim; geldi. Burhaniye eşraf ve ulemâ ve ileri gelenleri namına benimle görüşmeye geldiğini ve ahval-i hazıraya karşı ne düşündüğümü ve ne yapmak istediğimi ve kendilerinden bir vazife isteyip istemediğimi anlamağa memuren geldiğini söyledi. Adı geçenin memuriyetine delâlet edecek bir vesikası yok idiye de daha evvel hüviyet-i şahsiyesini kendisini tanıyanlardan sormuş ve şayan-ı emniyet bir zat olduğunu öğrenmiş olduğumdan şu tarz sual ve müracaatını hüsn-ü telâkki ettim.

Burhaniye kazasının vaziyet ve kabiliyet-i hususiyesi hakkında oldukça malûmat aldıktan sonra bugünlerde Ayvalığın güneyinde bulunan Bergama ve sahil nahiyelerinde teşkilâta başladığımı ve kendilerinin de itidâl ve sükûnetle teşkilâta başlamalarım ve şayet şu birkaç gün zarfında gelmesi umulan Yunan işgal kuvvetlerine karşı müdafaâ başlayacak olursa verilecek işaret üzerine derhal biraz kuvvet tedariki ile sevk edebilmelerini ifade ettim. İşte bu suretle Burhaniye ve Edremit'le ilk teması yaptım, ilâveten Burhaniye ve Edremit'in emin zevâtını da vaziyetten haberdar ve alâkadar etmelerini söyledim.

Numara 314

Ayvalık Mıntika Kumandanlığı'na

Ayvalık vatan müdafaasında hükûmete yardıma karar vererek jandarmaya gönüllü kaydedilen efrada tevzi olunmak üzere 150 silâhla 20 000 cephane ve üç sandık bombanın verilmesi mümkün olduğu takdirde mazbatasını gönderilmek üzere acilen bildirilmesi müsterhamdır.

27 Mayıs 1919

*Burhaniye Jandarma Takım Kumandanı
Mülâzım-ı evvel Hüsnü*

Numara 610

Burhaniye Jandarma Takım Kumandanlığı'na

Gönüllü jandarmalarımıza tevzi edilmek üzere yazınız veçhile şimdilik size Bağyüzü'nden 150 silâh ve 20 000 cephane verilecektir. İcap eden mazbata ile beraber bir memurun Ayvalığa ve kâfi derecede vesait-i nakliyenin Bağyüzü'ne sevkı matluptur.

*Ayvalık Mıntika Kumandanı
Kaymakam Ali*

29 Mayıs 1919 sabahleyin Ayvalık'ta silâh patladığı vakit silâh sesine ilk defa Muratlı köyü ahalisi koştu ve müsademeye iştirak etti. Müteakiben Gömeç nahiyesinden bazı Boşnaklar yetişti ve öğleye doğru iki Edremitli geldi ve müdafaanın şekli vukuunda benden kâfi izahat aldıktan sonra Burhaniye jandarmasına tevzi edilmek üzere silâh ve cephanelerle hemen 1-2 bölük teşkil ve teslih edilerek sevk olunmak üzere avdet edildi. Diğer taraftan Burhaniye ve Edremit kazalarında henüz resmen mevcut olan Redd-i İlhak heyetlerinin fiilen millî bölükler teşkiline başladıkları haberi geldi. Burhaniye'den Müderris Hoca Şükrü Efendi, eşraftan Hoca Talî Bey, Ali Galip Bey, Burhaniye'nin Pelit köyünden Mehmet Cavit Bey, Ali Osman Ağa, Hızırzade Hakkı Bey ve Karaağaçlı Ahmet Efendi, Edremit'ten Seyyitzade Seyit Bey, Dramalı Cemal Bey, Kızıkeçili Fevzi Bey, Hacıbekirzade Mustafa Bey, Ruhi Naci Bey, Havran köyünden Kemal Bey, Fahri Bey, Hasan Kâmil Bey, ihtiyat zabiti Hakkı Bey ve Muharrem Beylerden müteşekkil olan Redd-i İlhak heyetleri hemen millî bölüklerin teşkiline başlamışlardır.

İlk millî bölük Burhaniye'li Hacı Talî Bey vasıtası ile Şar ve Dablılı köylerinden teşkil edilmiş ve onu müteakip Pelitköylü Mehmet Cavit Bey ve civar köylerden ve Gömeç'li Ferit Bey dahi Gömeç köylerinden ve eşkiya ve fırarda bulunan Boşnak Hamza ile Boşnak Kasım ve Fako'nun kumandası altındaki Boşnaklardan ve Molla Hüseyin adındaki zatın emrinde Dereköyü'nden ve Hidayet Bey kumandasında Edremit'ten ve Hakkı Bey kumandasında Havran'dan teşkil edilen bölükler sırası ile cepheye iltihak etmeye başlamışlardı ve ilk gelen bölükler Ayvalığın kuzey yakınında bulunan Kerem köyüne ikame ve Ayvalığın kuzey cihetinin müdafaasına memur edilmiştir. Mehmet Bey'in bölüğü Araplar köyüne ve Hakkı Bey'in bölüğü Muratlı köyüne ikame olunarak bu cihete memur olan asker takviye olunmuştur. Millî bölüklerin şu suretle fiilen teşekkülü ve cepheye gelişi üzerine esliha, cephane verilmesine devam edildiği gibi idare ve işlerinin dahi doğrudan doğruya muvazzaf taburların yoklamasına alınarak alelusul askerce iâşe edilmeleri arzu edildiyse de bu cihetin arzu edilmediği anlaşıldığından sarfinazar olundu. Asker ve zabitanın idare ve işleri Harb-i Umumi'den kalmış olup ahz-i asker zabitlerinin emir ve idaresinde bulunan ve civar kazalardaki buğday, fasulye ve zeytinyağlarından taburların mazbataları ile ihtiyaç nisbetinde alınarak temin olunuyordu. Millî bölüklerin zapt-u raptı ve intizamı, başlarında bulunan millî âmirlerin istidad ve kaabiliyetleri nisbetinde tedvir ediliyordu. Mıntıkaya ait olan esliha ve cephanenin hüsn-ü muhafazası en mühim bir keyfiyet idi. Bu cihet mücadelenin devamı için mühim olduğu nisbette kayıt ve muhafazalarına dikkat ve itina olunuyordu. Millî bölüklerin iâşe ve idareleri dahi başlangıçta mahallî Redd-i İlhak heyetlerinin kendileri tarafından tayin edilmiş olan bazı usullerle temin olunuyordu.

Millî bölüklerin cepheyle olan alâka ve hüviyetlerinin tanınması için bir işaretle ihdasına lüzum görülmüştü. Bunun için Pelitköylü Mehmet ve Havranlı Hakkı Beylerle riyasetim altında bir heyette bu cihet müzakere edilmiş ve evvelâ

Kuva-yı Milliye'ye alâmet olmak üzere birer pazubend üzerine (K.M.) işareti konulması düşünüldü ve fakat (K)'nın komite işaretine delâlet edeceği mahzurdan kaçınılarak doğrudan doğruya kalın yazı ile (Kuva-yı Milliye) yazılması ve her millî kuvvetin yazısı, koluna takılması kararlaştırıldı ve bu vechile Kuva-yı Milliye efradı üzerinde tatbik olundu.

İşte Ayvalık cephesinde böyle bir vaziyet vücuda getirilmiş ve daha fazla bir emniyet ve teşebbüsle cephenin tanzim ve takviye ve ıslahı göz önünde bulundurulmaya başlanmış olduğu bir zamanda idi ki, Menemen'den bir Yunan müfrezesinin Menemen-Bergama istikametinde hareket ettiği, Menemen'de kalmış olan hamiyetli bir Türk telgraf memuru tarafından haber verildi ve Bergama'nın bazı alçak kişileri tarafından mazbata ile vakî olan davet üzerine hareket ve Bergama'ya geldiği bilâhare anlaşılan bu müfrezenin Bergama'ya kadar salimen ve mukavemetsiz kabul edilebilmiş olması ile Bergama hadise-i mühimme-si vukua geldi.

BİR YUNAN MÜFREZESİNİN MENEMEN'DEN HAREKETİ -BERGAMA'NIN İŞGALİ-NE DOĞRU

Birinci Ferit Paşa kabinesinde Dahiliye Nazırı bulunan Mehmed Ali zamanında ve İzmir işgalinden hemen sonra Bergama Kaymakamı'nın, Bergama'lının kendisine müracaat ve Bergama'daki esliha teslim ve tesellüm komisyonunda mevcut eslihanın ahaliye teslimini talep etmiş olmaları üzerine adı geçen kaymakamın Yunanlıların Bergama'ya kadar gelebilmek ihtimaline karşı takip edeceği hatt-ı hareket hakkındaki izin isteğine Dahiliye Nazırı'nın verdiği cevap evvelki fasıllarda arz edilmişti. İşte Dahiliye Nazırı Mehmed Ali'nin daha önce sözü edilen cevabından sonra Bergama'nın başında Kaymakam Rasim olduğu halde ileri gelenlerden birkaç sefil mütemadiyen herhangi bir hazırlık ve millî hareketin aleyhtarı bulunmuş ve bu babtaki mıntıkanın ve Bergama'nın diğer namuslu, vatanperver evlâtlarının hazırlığına ve müdafaa teşebbüslerini engellemeye çalışmış oldukları gibi diğer taraftan Yunanlıları dahi bir mazbata ile çağırma ve davete kadar ileri gitmişler ve muvaffak olmuşlardır.

Bergama'da Binbaşı Hüseyin Bey isminde bir ahz-ı asker şube reisi vardı. Bundan başka Nuri Efendi isminde bir topçu mülâzım-ı evvelinin riyaseti altında esliha ve cephane komisyonu vardı. Bu komisyon iki zabitten mürekkepti. 17. Kolorduya bağlı olan bu komisyona vaziyetin icabı olarak sahip çıkıldı. İzmir işgalinden sonra bilhassa şube reisi ile mutasavver teşkilât ve teşebbüsâtımız etrafında münasebet tesisine başlanmış ve Bergama için fayda sağlanmasına çalışılmak istenmişti. Günün birinde, yani Ayvalık cephesinin teşekkülü günlerinde Harbiye Nezareti'nden askerin geri çekilmesi hakkında emir ve tazyik edildiği bir zamanda Bergama'dan aşağıdaki telgraf geldi:

Bergama

447

Gayet mahrem ve aceledir:

*Gömeç Telgrafhanesi Vasıtası ile
Muratlı'da Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na*

Şu anda Yunan menafıine hizmetle Yunanlıları buraya davet etmek gibi ahval ve harekâta cüret eden eşhas hakkında ne suretle muamele edilmek lâzım geldiğinin acilen ve serîan bildirilmesi ve bu gibilerin yakalanması lâzım geldiği takdirde bir mangalık Bergama'lı olmayan efrad ile bir zabitan hemen sevki için emir ve müsaade buyurulması ve bu hususun kolorduya bildirilmediği maruzdur.

2 Haziran 1919

*Esliha ve Cephane Komisyonu Reisi
Mülâzım-ı evvel Nuri*

Komisyon Reisi Nuri Efendi'nin hüviyet-i şahsiye ve askeriyesi hakkında hiçbir malumatım olmadığı cihetle yukarıdaki müracaatını kayd-ı ihtiyatla telâkki etmiş ve Şube Reisi Hüseyin Bey'e bir mektup yazarak daha hususi bir surette kendisini tenvir ve bazı tavsiyelerde bulunmuştum. Elden gönderilmiş olan bu mektubu Nuri Efendi alarak açmış ve okumuş ve bir mektupla mukabele etmiştir. Şube Reisi ve zabitanı maalesef Ayvalığın işgali ve muharebenin başladığını anladığı vakit ailesini almış ve Bergama'yı terk etmiş olması üzerine Nuri Efendi tarafından mektubumun, icrası emrolunan bir hususun kendisi tarafından yapılabilmesi mülâhazası ile açıldığına kanaat hasıl olmuştur. Nuri Efendi'nin mektubu aşağıdadır:

Huzura

Beyefendi,

Şube Reisi Hüseyin Bey'e gönderilen mektubu bendeniz aldım. Şube Reisi Hüseyin Bey buradan ailesiyle beraber gittiğinden, mektubu açmak mecburiyetinde kaldım. Verilen havadisten son derece memnun oldum. Teşekkür ederim. Emriniz üzerine Çerkes Hüseyin Bey vasıtası ile Bandırma'da Çerkes Reşit Bey'e mektup yazdırılacaktır. Şimdi Kınık'a gidiyorum. İhtiyat Mülâzımı Komanovalı Süleyman Efendi maiyetiyle tarafınıza sevk olunacaktır ve yarından itibaren cephane ve silâhlar tarafınıza sevk edilmeye başlanacaktır. Buradan isimleri mektubun altında yazılı eşhas Yunanlıları Bergama'ya davet etmek ve Bergama'nın müdafaa edilmeyeceğini kendilerine söylemek üzere murahhas olarak Çeçen Hamit Çavuş ile Fransız tebaasından casusluk yapan Ömer Bey namındaki şahıslar İzmir'e gönderilmiştir. Bandırma'dan gelecek müfrezenin bir an evvel gelmesi için emir verilmesini ve bu şahısların taht-ı nezarete alınmasını rica ederim. Diğer cephaneler (top cephaneleri) Turanlı'ya nakledilmektedir. Bendeniz bugün Kınık ve Soma'ya gidiyorum. Sabahleyin avdet edeceğim. Bakî arz-ı ihtiram eder ve ellerinizden öper ve bu bapta vereceğiniz emirleri anında ifa edeceğime namusum üzerine söz veririm.

4 Haziran 1919

*Bergama'da Esliha ve Cephane Komisyonu Reisi
Mülâzım-ı evvel Nuri*

Yunanlıları davet eden eşhas:

1 — *Eşraftan Belediye Reisi Hasan Hilmi Bey*

2 — *Eşraftan Arapzade Refik Bey*

3 — *Dava Vekili Tahsin Bey*

4 — *Hâfız İsmail Bey*

5 — *Ayazmend'li Rahmi Bey*

6 — *Nazlıca'lı Şerif Bey*

Bu mektubun münderecatını ve mevzuatını biraz izah etmek lâzımdır. Bergama'da Çerkes Hüseyin Bey isminde bir zat olduğunu ve bundan istifade edilebileceğini bana İstanbul'da iken kendisi ile dostane münasebetimiz olan Baytar Binbaşısı akrabası Hüseyin Bey isminde birisi söylemişti. Şube Reisi Hüseyin Bey'e bu zatla görüşmesi ve bunun vasıtası ile Bandırma'da Çerkes Reşit Bey'e mektup yazdırılarak cepheye davet edilmesi temin edilmek istenmişti. İleride görüleceği veçhile inkılâp mücadelesinin bir tarihi ve hazin bir safhasını teşkil eden Reşit Bey ve biraderi Ethem, birkaç gün sonra Ayvalık cephesine gelmiş ve Salihli'ye gitmişlerdir. Diğer İhtiyat Mülâzımı Komanovalı Süleyman Efendi denilen kimsenin dahi İzmir'de İtalyanların etrafında dolaştığını ve onların hesabına çalıştığını hissetmiş ve kendisine bazı nasihatlar bulunmuşum. Bu efendinin dahi Bergama kazasının Kınık nahiyesinde sâkin olduğuna göre bir kısım adamlarıyla Ayvalık cephesine gelmesinin teşvik edilmesini yazmışım. Bergama esliha ve cephanede de dahi birçok piyade esliha ve cephanesi olduğuna göre bunların da bir kısmının olsun Ayvalık cephesine naklini istemişim ve kendilerini teşvik ve teselli edecek hatıra gelen bazı muavenetleri beyan ve Yunanlıları Bergama'ya davet etmek ihanetini gösterecek insanların mevcut olup olmadığını, varsa kimlerin olduğunu iyice araştırılmasını ifade etmişim. Bundan başka Nuri Efendi'nin mektubunda Çeçen Hamit ve Ömer Bey namında iki şahsın dahi isimleri geçmişti. Bunların, Yunanlıları Bergama'ya davet etmek ve Bergama'nın müdafaa edilmeyeceğini Yunanlılara söylemek üzere muvazir olarak İzmir'e gönderildikleri mevzubahistir. Filhakika, kaymakamın ters hareketinden başka Bergama'ya yerleşmiş olan Çeçen Hamit'le Ömer Bey denilen diğer bir mel'un daha peyda olarak Bergama'nın başına baykuş gibi konmuşlardı. Bu iki alçak şahsın hüviyet-i siyasiyeleri hakkında bilahare elde ettiğim malûmat şudur:

Çeçen Hamit, Harb-i Umumî esnasında Ayvalık Mümessili Hadkinson vasıtası ile Midilli'den idare edilen İzmir İngiliz casus şebekesinin mühim bir uzvu olarak ele geçirilmiş ve tevkif edilmişti. Ömer Bey denilen mel'un dahi esasen Bulgaristan'lı bir Bulgar memuru olup, memuriyeti esnasında irtikâp ettiği bir suîstûmal maddesinden dolayı Bulgaristan'ı terk ederek senelerden beri her

tarafı dolanmış ve birkaç doğu ve batı dili öğrenmiş daha dehşetli bir serseri idi. Harb-i Umumî esnasında İngilizler tarafından Kafkas havalisinde bulunan ordu arasına İttihat ve Terakki Murahhası sıfatı ile sokulmuş ve Ermenilerle Müslümanlar arasında bir hayli faaliyette bulunduktan sonra ahvali calib-i şüphe görülerek Suvari Mürsel Paşa tarafından İstanbul'a sevk edilmiş ve İstanbul'da taharriyat esnasında bir de üzerinde Amerika pasaportu bulunmuş ve uzun uzadıya tahkikata müstenit yukarıdaki hüvviyeti tesbit edilmiş ve mevkuf oldukları halde mütarekeye kadar Çeçen Hamit'le beraber İstanbul'da ceza-yı sezalarını görmeden Mondros Mütarekesi akabinde tahliye olunmuşlar ve bu suretle İzmir havalisinde ve son zamanlarda Bergama mıntıkasında düşman hesabına çalışmakta bulunmuşlardır. Şube zabitelerinin ve şube reisnin savuşması ve kaymakamın tavır ve hareketi halk üzerinde elim bir tesir icra edeceği şüphesizdi. Eşraf geçinen bazı kimselerin de dalâlete düştüğü anlaşıyordu. Fakat Nuri Efendi'nin teklifi veçhile bu muzır insanları yakalamak muvafık idiyse de bunu hangi vasıta ve kuvvetle temin etmeliydi? Bergama'nın Yunan işgaline davet keyfiyeti mahiyeti itibariyle Merkez-i Hükümetten akseden bir halet-i ruhiyenin tabii neticesi idi.

İzmir işgâl felâketi üzerine henüz işgal haricinde olan kaza ve livaların birçok erbab-ı namusu İstanbul Hükümet-i Merkeziyesi'ne müracaat ediyorlar ve yaklaşmakta olan felâkete karşı kendilerinin ve hükümetin ne yapacağını soruyorlardı. Başta Saray olduğu halde mes'ul hiçbir zat ve makamdan müspet cevap alamıyorlardı. Bu hal tedricen işgal felâketine namzet olan İzmir mühitine aksederek halkın kurtuluş ümidini yeis ve ümitsizliğe çeviriyordu. Bununla beraber İzmir'den sonra sıra ile birtakım mühim şehir ve kasabaların müdafasız teslim olmaları kötü sirayeti mucip oluyordu ve teslim olmak ehven görülüyordu. Bergama ile hemhudut olan Menemen ve Manisa o suretle teslim olmuşlar veyahut edilmişlerdir. Bergama'nın diğer hudutları olan Ayvalık'taki bir avuç askerin ihtiyar ettiği müdafaa hareketi kâfi derecede emniyetbahş olamıyordu. İzmir ve İstanbul'da Kaymakamlığa tebliğ edilen emirlerin mahiyet-i hususiyesini bilmeyen bazı insanlar Ayvalık hareketini belki makûs ve tehlike getiren bir hâl telâkki ediyordu. Başta Bergama Kaymakamı Rasim olduğu halde adı geçen Çeçen Hamit ve Ömer Bey'in telkinat-ı iğfalkâranesine mağlup olan Bergama'nın ileri gelenlerinden zayıf iman sahibi birkaç kişi biraraya gelerek Yunanlıları davet suretiyle melhuz olan Yunan zulüm ve hiyanetinden masun kalacaklarını tasavvur ve bir mazbata tertibi ile kazayı temsil edebilmek üzere müsait buldukları bazı eşhasa mühürleterek Çeçen Hamit'le Ömer'e tevdi ve İzmir'e Yunan İşgâl Kumandanı'na takdim ettikleri vakayı ile sabit olmuştur. Vaziyetin ehemmiyet ve nezâketine delil olmak üzere aynı günde bir mektup daha gelmişti:

*Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na**Muhterem Kumandanımız,*

Bergama Kaymakamlığı'ndan ve Kozak Nahiyesi Müdüriyeti taraflarından tebliğ edilen emirlerde muntazam kuvvetlere karşı müdafaa edilmemesi ve hattâ kuvve-i muâveninin Tıfıllar'da mahza nahiye hududuna tecavüz edecek olan Yunan çetelerine karşı müdafaa edilmesi emrolunuyor. Bu da ahalinin kuvve-i maneviyesini kırdığından zat-ı kumandan-ı ekremîlerinin şiddetli ve hamiyetli emirlerine karşı Kaymakamlığın bu gibi emirleri tersine emir oluyor. Dünkü gün tebliğ olunan emir suretini de Muratili karyesinden Dalkıranzade ile Cemal Bey'e gönderdim. Bu babta icap eden tedabirin icabı hususunu zat-ı kumandan-ı ekremîlerinden istirham eyleriz. Ol babda.

*4 Haziran 1919**Bağyüzü ahalisi namına
Halil İbrahim*

Kozak nahiyesinin Ayvalık'la Bergama arasında ve Ayvalık kazasının doğusunda, arazisinin sarplığı ve ahalisinin vatanseverliği ve mertliği ile maruf bir sahha olduğunu ve esliha ve mühimmatımızın ve sairemizin bu nahiyede Tıfıllar ve Bağyüzü köylerine çekildiğini ve Mülâzım Mahmut Efendi isminde bir zabiti de bu nahiyede teşkilât yapmak üzere gönderdiğimi evvelce bahsetmiştim. Nahiye-i mezkûrenin Bağyüzü köyü bu nahiyenin eşraf, itibarlı kimseler ve zenginlerinin sakin olduğu bir yerdir. Köyün mektebinin muallimi olup bu mektubu bana yazan ve eşraftan Münir Ağa'nın damadı olan Halil İbrahim Efendi evvel ve âhır bütün mevcudiyeti ile bize yardımcı olmuş ve çalışmış olan bir zattır. Mektubunun ifadesi maalesef bir hakikat idi. Sırası geldikçe daima bahsettiğim Bergama Kaymakamı mütemadiyen İstanbul'un verdiği ilk emre istinad ederek Ayvalık Kaymakamı Osman Nuri gibi, bütün mevcudiyeti ile için için aleyhte çalışmakta ve halkın efkâr ve temayülâtını bozmakta idi. Bu nahiyenin teşkilâtına memur ettiğim Mülâzım Mahmut Efendi dahi, mahallî hükümetinin mâkûs emirleriyle teşkilâtın düçar-ı müşkülât olduğunu ve silâhların köylere tevzî edildiği halde ahalinin toplanmakta müşkülâta düştüğünü dermeyan ederek geri gelmişti. Bunun üzerine Kozak Nahiyesi Müdürü'ne ve Bergama Kaymakamlığı'na aşağıdaki tebligatta bulundum:

*9 Haziran 1919**Numara 634**Kozak Nahiyesi Müdüriyeti'ne*

Memleketi Yunan işgal-i askerisine terke rıza göstermek ve bunu Yunan kuvve-i muntazamasına karşı müdafaadan sarfınazar etmek suretiyle tevîl ve tahrif edip nahiye-nizde yapılan millî bölük teşkilâtını neticesiz bıraktıracak memleketi müdafaa ve muavenetten mahrum etmek mahiyetinde olan nahiyeniz ahalisine vakî tebligatınızın tahkikine lüzum görülmüştür. Aşağıdaki hususta hemen cevap verilmesi matlûptur.

1 — Cihet-i askeriyeden esliha ve cephanenin tevziinden sonra nahiye ahalisine Tıfıllar karyesinden ileri geçilmemesi hususunda gerek şifahî ve gerekse tahrîri kimlerden emir telâkkî ve tebliğ edilmişse bunların birer suret-i musaddakasının isâli,

2 — Yunan kuvve-i mintazamasına karşı müdafaa edilmeyecek surette meydana atılan sözün mahiyet-i asliyesinin izahı,

3 — Cihet-i askeriyeden alınan silâhlardan tek bir silâh ve cephane ahali elinde kal-mayacaktır. Ahaliniz bundan böyle silâh taşımağa lâyık değildir. Esliha, cephaneyi israf eden köyler hakkında şiddetle muamele yapılması derdesttir.

Ayvalık Mintika Kumandanı
Kaymakam Ali

9 Haziran 1919

Numara 633

Bergama Kaymakamlığı'na

Askerî ve millî kuvvetlerle 10 günden beri Ayvalık etrafında yapılan müdafaa ve mukabele devletçe son derecede mazhar-ı tasvib olmuş ve Yunanlıların İzmir'den mâada olan aksam-ı vatani sulh konferansının kararı hilâfında keyfi olarak işgal etmekte olduklarını subuta var-dırmıştır. Her ne kadar ve nerede olursa olsun müdafaa edilmemesi mealinde tarafınızdan na-hiyelere tebliğ ve gayret-i milliye üzerinde kötü tesir icra etmiş olan emrin tashihi ve kazanız hudutlarında tecavüzde bulunacak olan Yunan kuvvetlerine karşı millî kuvvetlerle de müdafaa ıcrası lüzumunun nahiye müdürlerine yeniden tebliğini halisane bir daha rica ederim.

Ayvalık Mintika Kumandanı
Kaymakam Ali

Kaymakam'a ve Kozak Nahiyesi Müdürü'ne işbu tebliği yaptıktan sonra maalesef mürettep davetin tatbikatına doğru olmak üzere Menemen'den Bergama'ya doğru bir Yunan müfrezesinin hareket ettiğine dair aşağıdaki telgraf geldi.

Mahreci: Reşadiye

Mintika Kumandanı Kaymakam Ali Bey'e

Ayvalığa gelmek üzere bugün Menemen yoluyla bir tabur Yunan piyade askeri ile süvari ve mitralyöz ve cebel toplarının hareket ettiğini din kardeşlerimizin müleyakkız bulunması için şimdi Menemen'den haber veriyorlar.

9 Haziran 1919

Reşadiye Telgraf Müdürü
Abdülmecit

Aynı günde Bergama'daki Mülâzım-ı evvel Nuri Efendi'den dahi aşağıdaki telgrafname geldi:

Muratlı'de Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na

Düşmanın 800 kadar piyade ve bir miktar süvari, mitralyöz, cebel topçusu Menemen tarafından Aliğa çiftliği-Reşadiye istikametinde Bergama'ya doğru ilerlediği haberi alınmış ise de hakikat anlaşılamamıştır. Mahalli mezkûra suvari keşif kolu gönderilmiştir. Netice arz olunacaktır.

9/10 Haziran 1919

*Eslîha ve cephe Komisyonu Reisi
Mülâzım-ı evvel Nuri*

Şu malûmatı yine telgrafhaneler vasıtası ile tahkik ettirdim ve neticesini aşağıdaki şifre ile Kolordu Kumandanlığı'na bildirdim:

Numara 635

Balıkesir 14. Kolordu Kumandanlığı'na

Bugün Menemen'den bir tabur piyade ve bir bölük süvari ile mitralyöz ve topçunun Ayvalığa hareket etmek üzere olduklarını Menemen telgraf memuru Reşadiye telgraf memuruna fırsat bularak haber vermiş olduğunu Ayazmend Telgraf Müdürü bana bildiriyor. Böyle bir kuvvetin kara tarikiyle Ayvalığa yürüyüş icrası müşküldür. Bununla beraber Bergama ahalîsinin bir kısım ileri gelenleri öleden beri meyyâl-i fesad olduğu gibi kaza kaymakamı dahi muntazam Yunan kuvvetlerine karşı müdafaa edilmemesi fikrini telkin eylemekte olduğundan bu hareketin Bergama hakkında olması ağırlık ihtimalidir. Millî kuvvetlerle az çok mukavemet edilmesi lüzûmu taraf-ı acizîden kaza kaymakamlığına tebliğ edilecektir. Bir defa da taraf-ı kumandanîlerinden kaza kaymakamının nazar-ı dikkatinin celbine müsaade buyurulması maruzdur.

9 Haziran 1919

*Ayvalık Mıntıka Kumandanı
Kaymakam Ali*

10 Haziran 1919'da aşağıdaki şu malûmat geldi:

Ayazmend Telgraf Müdüriyeti'ne

Düşman 800 ilâ 1000 raddesinde olan piyade ve 30 süvari ve 2-3 mitralyöz ve birkaç topla dün Menemen'den hareketle geceyi Aliğa çiftliğinde geçirmiş ve şu an ikindi vaktine doğru Reşadiye'ye gelmesinin ümit edildiği ve beyaz bayraklarla hazırlanıldığını Reşadiye Memuru Mecit Efendi söyledi.

10 Haziran 1919

*Bergama Posta Telgraf Müdürü
Mehmet Akım*

İşbu malûmata göre düşman müfrezesinin veçhe-i hareket ve istikameti Bergama olduğu açıkça anlaşılıyordu ve vaziyet kesb-i vahamet ediyordu. Mülâzım-ı evvel Nuri Efendi, yukarıda yazmış ve izah etmiş olduğum hususî mektubundan sonra Muratili köyüne celbedilmiş ve kendisi ile uzun uzadıya görüşülmüştü ve Bergama'ya avdetini müteakip ahalîyi dahi teslih etmeye başlamıştı. Bu teslihat sırasında Reşadiye nahiyesine dahi silâh ve cephaneye verilmişti. Şu son malûmat üzerine Bergama ile muhaberede bulunabildiğimiz Ayazmend nahiyesi merkezine bir zabıt gönderdim. Bu zabıt Bergama'da Mülâzım Nuri Efendi ve ileri gelenlerle görüşerek vaziyeti tetkik ve düşmanın Aliâğa çiftliğinden Reşadiye'ye hareketi tahakkuk ederse silâhla mukabele edilmesini benim namıma söyleyecek ve tahrik edecekti. Bu zabıt avdet etti. Reşadiye nahiyesinin teslim olmağa hazırlandığı ve Bergama'nın dahi aynı halde olduğu haberini getirdi. Filhakika bir seyyale-i fesadiye Reşadiye ve Bergama'nın bazı ileri gelenleri arasında cereyan etmekte ve bir kısım erbab-ı hamiyetin müdafaa etmek hususundaki meyil ve hareketlerine karşı tahakküm etmekte ve Yunan müfrezesini karşılamağa hazırlanmakta oldukları vazihan anlaşılmıştı. Bunun üzerine Reşadiye ve Bergama'ya müteessirane aşağıdaki telgrafi yazdım fakat maattessüf böyle bir telgrafın tazammun ettiği tehdidin müeyyidesi olmak üzere başka bir şey yapmağa imkân olmadığı için Yunan müfrezesi Aliâğa çiftliğinden hareket ederek 11 Haziran 1919 öğlesinde Reşadiye nahiye merkezini sükûnetle işgal etti ve Bergama'nın işgaline doğru yürüyüşe devam eyledi.

Numara 638

Bergama'da Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti'ne ve Belediye Reisi'ne ve Reşadiye Belediye Reisine ve Nahiye Müdürlüğü'ne

Menemen'den ilerlemekte olduğu bildirilen Yunan kuvvetlerine karşı millî kuvvetlerle ve bütün mevcudiyetimizle müdafaa ve mukabele etmeye mecbursunuz. Şayet mukabele etmeyerek namus-u millet ve İslâmiyeti lekedâr edecek surette zaaf-ı iman gösterirseniz şahsen ve heyet-i mecmuanızla kıyamete kadar lânetle yâd olunacağınız gibi bu buhranlı günler geçtikten sonra her birinizin milletin ve hükümetin gazabına maruz kalacağınızı hiçbir vakit hatırlınızdan çıkarmayınız. Zillet ve hıyanet göstermek isteyenler hakkında şiddetle hareket edileceğini şu an-ı tarihîde bir defa daha ihtar ederim.

10 Haziran 1919

*Ayvahk Mıntıka Kumandanı
Kaymakam Ali*

Bergama'da olduğu gibi Dikili'de de bir şube reisi vardı. Dikili'de müfreze ve teşkilâtı idareye muktedir bir zabıt olduğu için bu şubenin reisini aramağa ve bir iş vermeğe lüzum hissetmemiştim. Adı geçenin dahi Dikili'yi terk ederek Bergama'ya çekildiği anlaşıldığından, belki şu an-ı mühimde kendisinden biraz istifade ederiz ümidiyle aşağıdaki telgrafnameyi yazdım:

Numara 639

Bergama'da Dikili Ahz-ı Asker Şube Riyaseti'ne

Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey'in miktar-ı kâfi kuvvetle Bergama'ya hareket ettiği şimdi Kolordu Kumandanlığı tarafından tebliğ edildi. Mülâzım-ı evvel Nuri Efendi ve sair münasip erbab-ı vatan ve hamiyetle teşkilât-ı milliyeye riyasetiniz altında gayret verilmesi ve Bergama kazasına geçmek istediği zannedilen Yunan kuvvetlerine karşı şiddetle müdafaa ve mukabele edilmesi hamiyet-i vataniyenizden ehemmiyetle muntazardır. Asayiş-i ihlâl ve ahaliyi ifsad ile müdafaaya karşı acziyet ve hıyanet göstermek isteyenler hakkında tedabir-i şedide ve zecriye icrası memleketin muhafaza-i selâmeti nokta-i nazardan herbir mesuliyet tarafıma ait olmak üzere elzem olduğu dahi ayrıca tavsiye olunur.

10 Haziran 1919

*Ayvahk Mıntıka Kumandanı
Kaymakam Ali*

Gerek Bergama ve gerekse Dikili şube reisleri Bandırma'da bulunan Ahz-ı Asker Kalem Riyaseti'ne bağlı idiler. Kalem Reisi muvakkaten 61. Fırka Kumandanlığı Vekâleti'nde bulunmuş olan Kaymakam Refet Bey olduğunu bilmünasebe evvelce bahsetmiştik. Ahz-ı asker Heyet Reisi dahi Bandırma'da bulunan Şehzade Cemal Efendi idi. Bu sebeple bu iki şube reisinin aldıkları bir emre istinaden veyahut kendi kendilerine çekildikleri hakkında bir malûmat elde edilmemişti. Bu telgrafım Dikili Şube Reisi'ni dahi Bergama'da bulmamıştır. Telgrafımda bir kısım kuvvetlerle Miralay Kâzım Bey'in Bergama'ya geleceğini bahs etmekliğim dahi İstanbul'a çekilerek bugünlerde Balıkesir'e 61. Fırka Kumandanlığı'na tayin olunarak geldiğini haber almış ve herhalde 61. Fırka kıtaatı ile bu tarafa atf-ı ehemmiyet ve bir kuvvetle yardım edebileceğini tahmin etmiş olmaklığıma müstenittir. Biz bir taraftan endişe ve kederle şu yeni vaziyete karşı bir çare bulmağa uğraşırken diğer taraftan Bergama Kaymakamı dahi, için için hıyanette devam etmekte olduğu gibi bir taraftan dahi Dahiliye Nazırı Ali Kemal'e müracaat ederek müdafaayı red mahiyetinde olan aşağıdaki emri almıştır:

Numara 82

Suret

Bergama Kaymakanlığı'na

Hükümet-i Osmaniye Yunanistan'la hal-i harpte olmadığı ve mütareke ahkâmına göre düvel-i itilâfiye tarafından bütün teşkilât ve teçhizat tahdit edildiği için bu yolda vukua gelen tecavüzlere karşı tabiatıyla lâzımgelenler nezdinde şiddetle protesto etmekten başka bir çareye tevessül edemez. Şayet Yunan kuvve-i işgaliyesi tarafından böyle bir tarz vukua gelirse tarafınızdan hükümet namına şiddetle protesto ediniz; fakat fiilen mukavemet, sulh konferansında serdeyleyeceğimiz hukukî eskâr ve iddiaları sektedar etmek demektir. İşte bu talimata göre hareket ediniz.

10 Haziran 1919

*Dahiliye Nazırı
Ali Kemal*

Ayazmend Nahiye Müdüriyeti'ne

Dün gece Dahiliye Nezareti'ne vuku bulan arz ve iş'ara cevaben şimdi Nezaret-i Celile'den aldığım telgrafi yukarıya naklediyorum.

10 Haziran 1919

Bergama Kaymakamı
Rasim

Ayvalık Mıntıka Kumandanı Ali Bey'e

Şube zabitanı ve müfreze kumandanı kaşılar. Bendeniz kavaid ve fünun-u askeriye-ye vakıf değilim. Halk cebin ve çok merhametsizdir. Muhit mülevves ve müsliminin şahametinden nasipsizder. Bugün ufak ve lüzumsuz bir hadise bütün ümitlerini zir-ü zeber etmiştir. Zavallı devletin birçok mühimmatı pek vakitsiz bir hareketle berhava edilmiştir. Jandarma kumandanı ve efradı ve eşraf-ı mahalliye bir müddet gözden nihan olmuştur. Buradan ümit yoktur. Himmet-i hamiyet zat-ı alilerine mevdudur. Düşman Bergama'ya 20 kilometreye yaklaşmıştır. Yarın buraya girmesi ağıleb-i ihtimaldir efendim.

Bergama Kaymakamı Rasim

Kaymakamın telgrafında bahsettiği mühimmatın berhava olması hakkında Komisyon Reisi Mülazım-ı evvel Nuri Efendi aşağıdaki malûmatı vermiştir:

Bergama — Telgraf 81 Aceledir

Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na

Düşmanın Reşadiye'den Bergama'ya doğru gelmekte olduğu haber atınmıştır. Düşman görüldüğü anda cephaneyi berhava ederek Turanlı'ya hareket ediyorum.

11 Haziran 1919

Komisyon Reisi
Mülazım-ı evvel Nuri

Numara 641

14. Kolordu Kumandanlığı'na

Yunan kuvvetinin Aliğa çiftliğinden hareketle Reşadiye nahiye merkezini işgal ettiği anlaşıldı. Maalesef buraya kadar bir mukabele görmemiştir. Yarın Bergama'ya geleceğini zannettiğini Kaymakam Bey söylüyor. Tabii burada da müdafaa edecek maddi manevi mevcudiyet yoktur. Tesellüm Komisyonu'nda bulunan mühimmatın berhava edilmiş olduğunu ve şube reisi ve zabitanının ve jandarma efradının kısm-ı azamının firar ettiğini haber veriyorlar. Dikili'de bulunan askerlerimizin, vaziyet icabı tehlike hissederse kasabadan doğuya doğru ve orman eteklerine çekilmesi ve mümkün olduğu kadar bir kısım milislerin müdafaası emredilmiştir. Düşman kuvvetinin 800 raddesinde piyade, 30 süvari, mitralyöz ve topçudan mürekkef olduğunu söylüyorlar. Keyfiyet maruzdur.

11/12 Haziran 1919

Ayvalık Mıntıka Kumandanı
Kaymakam Ali

11/12 Haziran 1919 gecesini Reşadiye civarında geçirmiş olan Yunan müfrezesi, 12 Haziran 1919'da öğleden önce saat 10'da yürüyüş kolunda önlerinde piştav vaziyette bir süvari takımı olduğu halde Bergama'ya dahil oldu. Yürüyüş kolundan daha evvel, Bergama'lı 4 Rum da murahhas olarak Bergama'ya gelmiş bulunuyordu. Yunan müfrezesi kasabanın haricinde İzmir'e kadar gidip yine Bergama'ya gelmiş olan Çeçen Hamit Çavuş, Tuzcu Mustafa, Bektaş, Hüseyin Ağa ve diğer 3-4 kişi tarafından tahminen 2-3 kilometre mesafeden istikbâl edildi ve son günde Kolordu Kumandanı tarafından Bergama'daki Alay 188'den 10 neferle Bergama'ya yetiştirilmiş olup ahaliyi bir türlü müdafaaya sevk etmeye muvaffak olamayan ve bilâhare erkân-ı harp namzedi Yüzbaşı Kemal Bey olduğu anlaşılan genç ve kıymetli bir zabıt, Eğrigöl köprüsünü tahrip etmeye giderken evvelâ mahiyeti 10 neferi ürküterek dağıttıktan sonra, Yüzbaşı Kemal Beyi de Çeçen Hamit Çavuş ve yardımcıları yakalarlar ve Yunan süvari müfrezesi ile telâki ettiklerinde kendilerini ve badehû Yüzbaşı Kemal Bey'i, köprüyü atmak istediğinden dolayı yakaladıklarını söyleyerek takdim ederler. Kemal Bey de, müfrezenin nezareti altında olduğu halde kasabaya dahil olurlar ve kısm-ı küllisi redif dairesi civarında ve bir kısmı dahi Bergama Kalesinde birleşirler. Bakırçay köprüsü başına da 10 neferlik bir karakol ikame ederler. Bu suretle Bergama'nın eşraf ve ileri gelenlerinden geçinen birkaç sefilin ve kaymakamın delâlet-i ihanetkâranesi ile zavallı Bergama'nın asîl ve namuskâr olan bütün halkını Yunan işgal-i askerîsi ve iradesine terk ve teslim etmiş olurlar.

Binbaşı Sirmakezis'in kumandası altında bulunan bu müfrezenin mevcudu 800 kûsur raddesinde olup bir takım süvari, iki top, bir topçu takımı, bir mitralyöz bölüğü ile bir piyade taburundan mürekkepti. Yunan işgal ve idaresini hazım ve kabul etmek istemeyen birtakım erbab-ı namus, Bergamayı terk ve firar eder ve bir kısmı da nâçar olarak Bergama'da kalırlar. Bunlardan bir kısmı silâhları ile beraber Çakıcı Küçük Ethem adındaki zatın emr-ü kumandasında cepheye geldiler. Komisyon Reisi Mülâzım Nuri Efendi dahi depoda bulunan 4000 piyade eslihasından ve o nisbetle cephanesinden 800'ünü daha evvelce Bergamalılara tevzi etmiş ve bir kaç yüzünü dahi mıntıkaya göndermiş ve mütebakisinden mümkün olabileni Turanlı nahiyesine nakletmiş olduğu halde depoda nakline gücü yetmediği beheri 100 kiloluk 28 varil dumansız barut ve 500 sandık piyade Alman cephanesi ve dördü 12'lik toplara mahsus ve 1000 de adı cephane toplarına mahsus ve 1000 de 15'lik toplara mahsus 600 sandıkla 100 sandık kadar bomba, mütebaki ve müteferrik Rus ve Alman silâhlarını ve teçhizat-ı askeriye berhava ederek Turanlı nahiyesine çekilmiştir. Turanlı nahiyesinde naklettiği silâh ve cephanelerle millî kuvvetler teşkil ve tedarikine başlamıştır.

Cereyan-ı hadisâtın arz ve izah olunan safahatına göre Bergama eşrafının müdafaadan içtinap ve halkı men etmek istemesi şerait-i mesrude dahilinde zâhiren zarurî gibi mütalâa edilebilirse de bir defa Yunanlıları mazbata ile celp ve davete teşebbüs etmiş olmaları kabil-i tefsir olmayacak derecede bir dalâlet-i

ihânetkâranedir. Eğer bu eşraf Bergama'nın ilk heves ve gayret-i milliyesini benimseyerek samimî teşkilâta taraftar olsalar ve ufak ufak çeteler halinde Reşadiye ile Menemen arasında müsait sahalarda mukabeleye teşebbüs etselerdi, Yunan mukabeleye müsaraat gösterselerdi. Yunan müfrezesinin çekinmeksizin, yürüyüş kolunda Bergama'ya kadar gelebilmesine imkân vermezlerdi. Mıntıka, malûm olan vaziyeti itibariyle Bergama ile daha fazla iştigal etmeğe maddeten muktedir olamazdı. Kolordunun 61. Fırkasının az çok kuvvetleriyle Bergama'ya rütbesi müsait bir zabıt dahi gönderilebilmiş olsaydı, dalâlete mağlup olan eşrafin gizli ve aşikâr aleyhtar hareketlerine ve kaza kaymakamı ile bu eşrafı iğfale çalışmış olan Çeçen Hamit ve Ömer Bey namlı şerirlerin icra-yı melânetlerine engel olma imkânı hasıl olurdu, fakat yapılmadı.

Bergama'nın vaziyeti, Ayvalığın giriştiği mücadele, müdafaa ve vaziyet-i umumiyeye nokta-i nazarından mütalâa edilirse, Bergama'nın Yunanlılara mukabele etmesine zaruret-i kat'îye vardı. Bir defa Bergama'yı Yunanlıların işgal etmesi ile Ayvalığın vaziyeti tehlikeye düşmekte olduğu gibi, Balıkesir'e doğru dahi daha yakından temasa gelebilmesiyle bütün teşebbüslerimizin inhilâlüne doğru bir akibetin başlangıcı olacaktı. Bu sebeple Bergama'nın düşman eline geçmesi ile ve feci surette teslimi ile beri tarafta ne dereceye kadar tekrar muzdarip olmuş olacağım kolaylıkla kabil-i tasavvurdur. Bu itirafatımın ilk yankısı olmak üzere aşağıdaki şifreyi 14. Kolordu Kumandanlığı'na çektim:

12 Haziran 1919

Numara 644

14. Kolordu Kumandanlığı'na

Bugün saat 9 evvelde Yunan kuvve-i askeriyesinin 4 murahhası ve bir saat sonra da kuvve-i askeriyesi, yürüyüş kolunda olarak Bergama'ya gelmiş ve işgâl etmiştir. Asker, eşraf tarafından istikbâl olunmuştur. Yunan kuvvetinin Menemen'den hareketle Bergama'yı işgale kadar geçen 3 gün zarfında hiçbir taraftan hariçte, yollarda ufak bir müdafaaya bile kıyam edilmemiş olması namus ve hamiyet-i İslâmiye namına pek hazindir. İzmir'in işgaline karşı depoyu yağma ve 3000 kahramanın emre müheyya olduğunu her tarafa ilân eden Bergama eşrafı, emsaline nisbetle pek büyük zillet ve bazıları belki davet suretiyle hiyanet etmişlerdir. Alay 188'den Müfreze Kumandanı Tüzbaşı Kemal Bey'in ahalî tarafından kendilerini müdafaaya sevk etmek istediğinden dolayı yakalanarak cemile olarak Yunanlılara teslim edilmiş olduğuna dair bir şayanın mevcut olduğu maruzdur.

Ayvalık Mıntıka Kumandanı
Kaymakam Ali

Bergama'nın Yunan müfrezesi tarafından işgal edilmiş olacağı ve bazı tedabire dair aşağıdaki şifreyi aldım:

12 Haziran 1919

Balıkesir / 190

Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na

Yunan kuvvetleri Bergama'ya 4 kilometreye tekrarp etmişlerdir. Halen Bergama'nın işgal edilmiş olması da muhtemeldir. Refakatimizdeki kuvve-i milliyeden oldukça bir kuvvetin Kozak nahiyesi üzerinden Bergama'ya baskın yapmak ve buradaki Yunan kuvvetini daima sarsmak üzere tahrik edilmesi ehemmiyetle matluptur.

*14. Kolordu Kumandanı**Mirliva Yusuf İzzet*

Yusuf İzzet Paşa şüphesiz Yunanlılara karşı müdafaanın taraftarı idi. Fakat görülüyor ki mıntıkanın aldığı teşebbüs ve hissettiği endişeyi giderecek ve faydalı olabilecek hiçbir yardımda bulunmuyordu. Ayvalık cephesinden millî bir kuvvet ayırarak Bergama'ya doğru sevk etmek bence hiçbir maksadı temin etmezdi. Millî kuvvetler henüz kendi kendine hareket edecek ve teşebbüs edecek derecede taazzuv ve manen takviye edilmiş bir halde değildi. Bu sebeple Yunan kuvvetlerini Bergama'da sarsmak değil bir an evvel Bergama'dan vücutlarını harben çekilmek suretiyle kaldırmağa zaruret vardı. Eşrafın davetiyle Bergama'ya gelmiş olan Yunanlıları, Soma ve komşu mahallerin de davete yeltenmeyeceklerini kim temin edebilirdi? Bu sebeple ruhumda ve vicdanımda yine büyük bir isyan başlamıştı. Bütün akıl ve idrâkimi ve düşüncelerimi Bergama'daki Yunanlılara karşı bir şey yapabilmeye hasretmiştim. Şayan-ı şükrandır ki, bu arzu ve emelimin husulüne doğru bir vaziyet ve bir irade-i maneviyenin tecellisi asârı şu suretle belirmeye başlamıştı. Daha evvel bahsedilmişti ki, Kozak nahiyesinin Bağyüzü Köyü Muallimi Halil İbrahim Efendi ve Kozak nahiyesinde bir millî bölüğün teşkiline memur Mülâzım Mahmud Efendi, Kozak Nahiye Müdürü'nün mâkus hareketiyle millî teşkilâtın sektedar olduğunu bildirmişler ve buna mukabil mıntıka tarafından nahiye müdürüne ve Bergama Kaymakamlığı'na müessir birer telgraf yazılarak nazar-ı dikkatleri celbedilmişti ve Kozak nahiyesine tevzi edilmiş olan silâhların geri alınması da ilâve olunmuştu. Bundan müteessir olan ve tehlikenin şümül ve ehemmiyetini takdir eden Kozak nahiyesinin eşrafından Bağyüzü köyünden Münir Ağa, Osman Bey, Rıza Efendi, Muallim Halil İbrahim Efendi ve İsmail Efe 100 kişilik bir bölük tertib ederek aynı günde doğruca karargâha Muratili köyüne gelmişler ve hükümetin makûs tavır ve hareketine rağmen mıntıkanın vereceği her türlü vazifeyi ifâya amade olduklarını beyan etmişlerdi.

Bağyüzü eşrafının Kozak nahiyesi namına olan bu tarz-ı hareketleri ve ızhâr ettikleri tevekkül ve teslimiyet-i vatanperveranenin bu sırada millî ve vatanî his ve vicdanım üzerinde ne derecelerde müessir olmuş olduğunu söylemek bile zaittir. Bu bölüğün kumandanı ve nahiyenin bihakkın şerefli ileri gelenleri olan bu zevatı odama alarak vaziyeti ve Bergama'nın maruz kaldığı akıbeti ve eşrafının ihanetini ve Bergama'ya karşı bir hareket yapmak lüzum ve zarureti kendilerine bahsettim. Aramızda Bergama'nın Yunan işgali üzerine, firar ederek

mıntıkaya iltihak etmiş olan Çakıcı Ethem Bey de beraberdi ve bu zevatı yakından tanıyan ve temiz bir mesai ardadaşım olan Pelitköylü Mehmet Bey dahi bu müzakerede beraber bulunuyordu. Çakıcı Ethem Bey, Bergama dahilinde birçok namuslu ve silâhlı adamların kaldığını ve Bergama'ya bir kuvvetle giderek bir taraftan kasaba dahilinde diğer taraftan yapılacak ani bir hareket ve hücumla Yunan müfrezesinin imhası mümkün olduğunu dermeyan etti ve bu teklifi Bağıüzü eşrafı dahi tasvip eyledi. Bunun üzerine bu hareketin intizamla ve askerce sevk-i idaresi suretiyle mümkün ve muvaffak olabileceğini ve bunun için kendilerine bir binbaşının kumandasında Ayvalık cephesindeki taburlardan birisini ve iki mitralyözünü dahi verebileceğimi, askerin umumî emir ve idaresi altında hareketi kabul etmelerini söyledim. Tamamen tasvip, kabul ve Kozak nahiyesinden dahi 2-3 yüz kişinin tedariki mümkün olduğunu ve hal-i şekavette bulunan Kozak nahiyesinden Rahmi adındaki çetenin dahi müsaade edildiği halde kendilerine iltihakı kabil olduğunu ilâve ettiler. Harb-i Umumî senelerini hal-i şekavette geçirmiş olan Rahmi çetesinin şekavet ve soygunculuktan gayri mümtaz bir sanatı daha vardı, o da Rum düşmanlığı idi. Bu sebeple, Rahmi'nin böyle bir Yunan tecavüzüne karşı iltihak edebileceğini ve esasen birkaç gün evvel bilvasıta kendisi ile görüşülmüş ve Ayvalık cephesine iltihak etmek üzere bulunmuş olduğundan Rahmi çetesinin dahi kuvvet ve nüfuzundan istifade edilmesini ben de tasavvur ettim. Şu halde müfreze, bu suretle tereküp etmiş bulunuyordu. Mıntıkanın 172. Alayının 1. Taburu kumandasında, 1. Tabur 2 mitralyöz ve Kozak nahiyesinin millî bölüğü ile beraber, daha tedarik edilecek Kozak'lılar ve Bergamalı Ethem Bey çetesi ile Rahmi çetesiydiler. İhtiyaç görülecek silâh ve cephanesini, mıntıkanın Bağıüzü'ndeki silâh ve cephanesinden verilecek ve iaşeleri dahi mümkün olduğu kadar taburca temin olunacaktı. Bu suretle tertip ve teşkil edilmiş olan müfreze, Haziranın 13. günü derhal Bergama'ya müteveccihen Kozak nahiyesine doğru hareket etti. Gerek müfreze kumandanı Cemal Bey'e ve gerekse diğer millî bölükler âmirlerine alenen ve sarahaten verilen emirde 1. geceyi Bağıüzü'nde, 2. geceyi Bergama'ya 1,5 saat mesafedeki Belli gediğinde geçireceklerdi ve 3. günü ve gecesini bir taraftan Bergama dahiline sokacakları bir kısım Bergamalılarla dahilden ve hariçten sabahleyin Yunan mevzilerine anî baskınlar yaparak imhasını temin edecekleri gibi Yunanlıları davet eden ve bilhassa istikbâl eyleyen alçak şahısları dahi bilâ-merhamet tedip edecekleri merkezinde idi. İşbu mürettep müfrezenin hareketini müteakip Kolordu Kumandanlığı'na aşağıdaki şifreli telgrafnameyi yazdım:

13 Haziran 1919

Şifre 647

14. Kolordu Kumandanlığı'na

C — 12 Haziran 1919 ve 190 Numaralı şifreye.

Millî kuvvetlerin askerle takviye edildiği takdirde fayda verebileceği tecrübe ile sabit olduğundan Alaydan 1. Tabur Kumandanı Binbaşı Cemal Bey'in kumandasında bir

miktar piyade ve iki mitrabyöz tüfegi ile Kozak nahiyesi ve Bergamalı Ethem Bey millî kuvvetleri bu akşam Bergama cephesine sevk ve memur edildi. Bu kuvvet baskın ve taarruzlarla Yunanlıları iz'aç ve tevkif edecektir ve Bergama - Kozak yolu üzerindeki Belli gediği adlı mevkiî daima elinde tutacaktır. Şehrin İslâmlarla meskûn ve vasî olması ve Kozak cephesinin şehre hakim bulunması dolayısı ile bu cihetten hamleler yapacak olan kuvvetimizin Yunanlıları pek ziyade rahatsız edeceği ağıleb-i ihtimâl olduğu maruzdur.

Ayvalık Mıntika Kumandanı
Kaymakam Ali

Müteakiben nokta-i nazarımı biraz daha izah edebilmek üzere Kolordu'ya aşağıdaki şifreli telgrafnameyi yazdım:

13 Haziran 1919

Numara 651

14. Kolordu Kumandanlığı'na

1 — Dün Bergama'yı işgal eden Yunan kuvvetini protesto eden kaza kaymakamına Yunan işgal kumandanı, Bergamalıların 50-60 imzalı davetnamesini göstererek mukabele ve iskât etmiş olduğu haber alınmıştır. Doğruluğunda şüphe etmediğim bu meselenin zararlı tesirleri âcîl ve hususî tedbirler ile bertaraf edilmeyecek olursa, menafî-i İslâmiye ve Osmaniyenin tamamen haleldar olacağı tabiidir. Yunanlıları Bergama'ya davet eden hamiyetsizlerin bir taraftan Bergama kazası muhiti dahilinde ifsadatta devam ve Yunan kuvve-i işgaliyesinin bekasını temine sarf-ı gayret eylemeleri kuvvetle muhtemeldir. Bunun için yazılı emirlerinize bağlı kalarak Kozak cihetinden Bergama'ya karşı bir cephe teşkil ve taciz ve taarruza başlanmak üzere olduğu gibi Bergama'nın diğer bir cihetinden dahi bir an evvel gerek kuvve-i askeriye ve gerekse kuvve-i milliye ile temas ve taarruza başlayarak kuvve-i işgaliyenin ve Bergama dahilinde bulunan bozguncu kişilerin emniyetini selb ve kuvve-i işgaliyeyi tard etmek elzemiyetini hissediyorum. Bu hususta taraf-ı kumandanîlerinden lâzım gelen tertibatın tesrî-i icrasını rica ederim.

2 — Bu sabah 50 kişilik bir Yunan kuvveti Hamit Çavuş adındaki habisin delâletiyle Dikili'ye gelmiş ve işgal etmiştir. Burada bulunan 15 kişilik müfreze-i askeriyemiz hissedilen tehlike üzerine bu gece geriye çekilmiş ve bir kısım erzak ve eşyanın imhası temin edilmiştir.

3 — Bugün Ayvalık cephesinde şayan-i dikkat bir sükûnet vardır. Yunanlıların bazı ileri karakol mevzuinde bulunan postaları ve çadırları yerlerinden kaldırılmıştır ve bir nakliye vapuru sabahleyin Midilli'ye doğru gitmiştir. Vaziyeti kemal-i dikkatle takip etmekte olduğum maruzdur.

Ayvalık Mıntika Kumandanı
Kaymakam Ali

Yukarıdaki telgrafname ve maruzatıma mukabil şayan-ı dikkat cevabı Kolordu Kumandanlığı'ndan aşağıdaki şifreli telgrafname ile aldım:

14 Haziran 1919

Karesi 385 - Hususi

Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na

C — 13 Haziran 1919 tarihli ve 651 numaralı şifre'ye,

1 — Bergama eşrafının Yunan kuvvetini davet etmesi hakkındaki teessüratınıza ve bu baktaki tedabir-i âcile ittihazındaki mütalâanıza tamamen iştirak ederim. Kuva-yı Milliye mensubînini samimî surette imale ve bilhassa Yunanlıların tamamen münferit oldukları hakkında tenvir ve irşat etmelidir. Kezalik, Kuvve-i milliye ile Kozak nahiyesi üzerinden Bergama'daki Yunan kuvvetine ve yine kuvve-i milliye ile Kınık cihetine karşı bilhassa geceleri şiddetle icra-yı tesir edilmesi elzemdir. Reşadiye'de bulunan Yunan zabitanın postası ile esir edilmesini Soma Kumandanı'na emir verdim.

2 — Balıkesir'e geldiğim günden beri gerek tarafımdan gerekse Mutasarrıf Bey'le 61. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey ve saire tarafından aynı teşvikata karşı şimdiye kadar ancak 50 kişilik bir yardım Soma'ya gönderilmiştir. Bu kuvvetin her ferdine peşin para verilmiş ve ailelerinin işesi ayrıca temin olunmuştur. Soma'dan da millî bir kuvvetin teşkili muhtemel görünmektedir. Şimdi Kınık civarında toplanmış olan tekmil Soma Mıntıkası Kumandanlığının muharip kuvveti 49 piyade neferi ile 17 makineli tüfek nefesinden ve ayrıca 50 muaveneden ve 4 makineli tüfekten ve bu kere Bandırma'dan gelip sevkettiğim 30 kişilik karargâh süvarisinden ibarettir. Bandırma'dan serian izamına emir verdiğim 200 kişilik bir nizamiye kuvveti ancak 100 neferle yola çıkarılmıştır. Diğer 200 kişinin de behemehâl sevkini emrettim. Alaşehir mıntıkasına gelince Miralay Bekir Sami Bey, şimdiye kadar bir tek nefer cem, edemedi. Yine bu cihette 26 nefer kuvvetinde bir nizamiye taburundan başka kuvvet olmadığı bildiriliyor. Bu cihetteki ahz-ı asker şubelerine bu taburun 300 mevcuda ilâve ile hemen Manisa'ya yaklaştırılması lâzım olduğunu yazdım.

3 — Milli teşkilâta biraz haiz-i ehemmiyet bir kuvvet teşkil edinceye değin nizamiye kuvvetleri ile Yunan kıtaatına taarruzu muvafık görmüyorum. Ancak ufak çetelerle Yunan kuvvetlerinin bilhassa geceleri pek ciddi bir surette sarsılması ve Bergama kasabasına karşı bazı ciddi teşebbüsler icrası, düşman muhabere postalarının esir edilmesi, muhabere hususunun kesilmesi, erzak cem'inin men'i ve Yunan kuvvetlerine uyku uyuyacak bir zaman bırakılmaması, gece gündüz müteheyyiş bulundurulması ve Yunanlılara muavenet eden İslâmların uzaklaştırılması daha muvafık olur zannındayım.

4 — Ayvalık mıntıkasından bir nakliye gemisinin Midilli'ye doğru gitmesi ya Yunan kuvvetinin takviye edildiğine veya geri alındığına delâlet eden esbattır. Bazı ileri karakol çadırlarının da kaldırılmış olması geri gidildiği fikir ve hissini vermekle beraber hile yapılmış olması da varittir. Gayet uyanık bulunmakla beraber bu babta usulca tahkikat yapılarak neticesinin bildirilmesini rica ederim.

14. Kolordu Kumandanı
Mirliva Yusuf İzzet

Kolordu Kumandanı'nın cevap şifresindeki 3. madde ile nizamiye kuvvetleri ile Yunan kıtaatına taarruzu muvafık görmediğini emretmesine rağmen hadiset emrivakî olarak seyr-i tabiisini takip ediyordu. Mıntıkanın tasavvur ve tamim ettiği taarruz hareketi artık kabil-i tevkif bir halde değildi. Aksi halde Yunan kuvvetlerinin ve vaziyetin bundan sonra daha ziyade kesb-i kuvvet ve ehemmiyet peyda etmesi ve mukabeleten mıntıkanın istihsal ettiği fırsat ve tedarik ettiği kuvvetin kesb-i zaaf edebilmesi ihtimalini ehemmiyetle nazar-ı dikkate almak mecburiyetinde olduğum halde başlamış olduğumuz harekâta devam ettim. Bergama istikametinde hareket eden kuva-yı askeriye ve milliyeden mürekkep müfrezenin kumandanı Binbaşı Cemal Bey'den gelen ilk rapor aşağıdadır:

Yukarıbey - 14 Haziran 1919

Rapor - Numara 1

Mıntıka Kumandanlığı'na

12/13 Haziran 1919'da alay karargâhından hareketle 13 sabahı Bağyüzü'ne varıldı. Bircümle kıtaat toplanıldı. Bağyüzü'nde mevcut diğer silâhsız efrad dahi teslih edildi. Milis sayısı 150'ye ulaşmış oldu. Efrada ekmek ve saireyi tevzi ile akşam kâmilan nahiye merkezi olan Yukarıbey'e gelindi. 13/14 gecesı Belli gediğine vaz edilen karakol ele olay-sız geçirildi. Etraftan toplanarak ve burada da epey milis bulundu. Şimdi civar köylerden toplanan efrad ile mevcut 220 nefere çıkmış oldu ve peyderpey geleceği anlaşılmaktadır. Kâffesinin işeleri için nahiye müdürünün riyasetinde bir heyet teşkil edildi. Ahaliden düşmana dair alınan malûmat şudur: Bergama kalesi ile Dikili bayırı denilen hükümetin arkası ve redif deposu mahalli bulunduğu sırtta düşman kuvveti toplanmak üzere 500-600 kadar olduğu bildirilmektedir. Yunan Kumandanı, Çeçen Hamit'le teşrik-i mesai ediyormuş. Bergama ahalisi kısmen düşman gelirken hicret etmiş ve hattâ dahilde kalan diğer bir kısım ahaliden pek çok muavenet görüleceği kaviyyen memûldur. Yunan askerleri genç çocuklardan mürekkep imiş. Kaza Kaymakamı bir rivayete göre fıarda imiş. Yunan askeri Bergama'ya girerken Belediye Reisi olan ve Şemsiyeli denilen Hüseyin Efendi, gençlere evvelce tevzi edilmiş olan silahları hemen toplatmış ve kendilerinin orada kalmayıp tamamen kaçmalarını teşvik eylemiştir. Şimdi milis kumandanları ve bircümle zabitan ve küçük zabitan ve efrad ile kâmilan Belli gediğine hareket ediyoruz.

14 Haziran 1919

*Bergama Cephesi Kumandanı
Binbaşı Mehmet Cemal*

Binbaşı Cemal Bey'den aldığım bu rapor üzerine keyfiyeti ve vaziyeti şifre ile kolorduya bildirdim:

14 Haziran 1919

Numara 654

14. Kolordu Kumandanlığı'na

C — 14 Haziran 1919 tarihli şifre'ye

1 — 13/14 Haziran 1919'da Belli gediği kâfi bir kuvvetle tutulmuş ve müfreme gece-yi Yukarıbey'de geçirmiştir. 14 Haziran 1919'da 250'ye çıkmış olan ve mütemadiyen ar-

tacağı anlaşılmış olan millî kuvvetler ve kuvve-i nizamiye ile birlikte Belli gediğini işgâl ve gerekli tertibatın alınması için hareket edilmiştir.

2 — Düşmanın 500-600 piyade kuvveti ve 4 mitralyözü olduğu ve bu kuvvetin Bergama kalesi ve Dikili bayırı denilen hükümetin arkası ve redif deposunun bulunduğu sırtla toplandığı ve pek kıymetsiz genç çocuklardan meydana geldiği tahakkuk etmiştir.

3 — Bergama ve Bergama eşrafının ihanetine karşı her tarafta galeyan ve hiddet mevcut olup taarruzun vukuu ile beraber Bergama dahilinde mecburi olarak kalmış olan bazı Müslümanların pek büyük fedakârlıkla yardım edeceklerine intizar edilmektedir. Bergamalıların birçok gençleri Yunanlıların gelişi sırasında şehri terk ve Kozak tarafına gelenlerin de hareket kuvvetine iltihak etmekle olduğu bildirilmektedir.

4 — İşbu rapora nazaran dün ve suret-i kat'iyede bugün Cemal Bey Müfrezesi tarafından Bergama'ya karşı bir hareket yapılmış olacağı maruzdur.

Ayvalık Mıntıka Kumandanı
Kaymakam Ali

Binbaşı Cemal Bey'e dahi aşağıdaki emri tebliğ ettim:

Muratlı - 15 Haziran 1919

Saat 10 evvel

Bergama Müfrezesi Kumandanı Cemal Bey'e

1 — Yukarıbey'den 14 Haziran 1919 tarihli birinci raporunuz geldi. Kozak'lıların gösterdiği arzu ve gayret sayan-ı şükrandır. Reislerle selâmının tebliği. Tezahür eden galayan-ı hamiyet ve gayreti Kolordu Kumandanlığı'na yazdım.

2 — beyli - Kınık taraflarında toplanan millî kuvvetlere ve Bandırma'dan arabalara bindirilerek Bergama cephesine sevk edilmiş olan Alay 188 takviye kıtaatı ile tevhid-i hareket zımında emir verilebilmesi için müfrezesizin ne vakit temas edebileceğini sormuş olan Kolordu Kumandanlığı'na 15 Haziran 1919'da herhalde temas vaki olacağı cevabını verdim. Mezkûr cihet kuvvetleri Bergama kuzey ve kuzeydoğu ve Didarlı istikametlerinde düşmanla temas edecektir. Ahvale göre temas ve bunlarla tevhid-i hareket edilmesi mühimdir.

3 — Soma, Kınık ve Balıkesir, Turanlı cihetlerinde yapılmakta ve günden güne kesb-i kuvvet etmekte olup ilk kademeleri temas edeceği 2. maddede yazılı millî kuvvetlerle ve sizin kuvvetinizle ve şimdilik ancak ufak çetelerle Yunan kuvvetlerini sarsmak ve Bergama kazasına pek ciddi bazı teşebbüsler icra etmek ve muhabere postalarını esir ve muhabere hatlarını kesmek, erzak cem'ini menetmek ve Yunan kuvvetlerine uyku uyumaya rahat bırakmamak, düşmanı gece gündüz heyecanda bırakmak, Yunanlılara yardım etmek isteyenlere şiddetli davranmak sureti ile müessir hareketlerde bulunmayı kolordu emrediyor. Maamafih, ahval ve vaziyetin icabına göre hareket etmek size mevduur.

4 — *Cephanenin hüsn-ü idare ve tasarrufu son derecede mühimdir. Bağyüzü'nden gelişi güzel cephane alınmasına meydan vermeyiniz. İhtiyacınız olan cephane herhalde sizin talebiniz ve emrinizle alınmalıdır.*

5 — *Raporlarınızı pek seri ve muntazam isterim. Raporların tahrir ve irsâli saatlerinin ve mevkiinin yazılması mühimdir.*

6 — *Kuvve-i milliye arasına Bergama'dan bozguncu kişilerin sokulup propaganda yapılması ağıleb-i ihtimaldir. Gelenleri tamamen kontrole tabi tutmalıdır.*

7 — *Ben bu taraftan dahi Dikili ve Bergama'ya akın açılmasını tasavvur ediyorum. Bergama, Edremit ve Burhaniye'den çok milli kuvvet gelmiş ve gelmektedir.*

8 — *Ayvalık cephesi gayet sakindir. Dün bir bahane ile birisini gönderdim ve vaziyeti tetkik ettirdim. Ayvalık ahalisi kâmilten hicret etmiştir. Dükkânlar kapalıdır. Asker az kalmıştır. Zannederim bunlar da tazyik ile fırar edeceklerdir. Haydi bakalım, gayret sizden, tevfik Allah'tan.*

*Ayvalık Mıntika Kumandanı
Kaymakam Ali*

15 Haziran 1919'da Binbaşı Cemal Bey'den şu ikinci raporu aldım, aşağıdadır:

İncecikler Karyesinden

Numara 2

Mıntika Kumandanlığı'na

14 Haziran 1919 tarihinde vasati saat 12'de Yukarıbey karyesinden hareketle Bergama'ya 1,5 saat mesafede Belli gediği adındaki derede İncecikler karyesine saat 8'de akşam üzeri gelindi. Hareketin geç olarak vukuu etraf kuradan peyderpey gelmekte olan efradı toplamak ve Çakıcı Rahmi'nin kendi avanesiyle Ayazmend'li Ahmet Bey, Hakkı ve Rahmi Beyler ve saire olarak 120 süvari ve piyadenin gelmelerinden doğmuştur. Allah'a şükür ki 400 nefere yükselmiş olan kuvvetimiz İnceciğe girerken yolda katılanlarla 450'ye yükselmiş oldu. Maamafih Kozak dağlarının Dikili ve Bergama şosesine paralel sırtlarında Yağcıbedirler tabir edilen altı köyün birisinden Yukarıbey'e celb edilmiş olan heyet-i ihtiyariye'ye Bergama'ya vaki olacak taarruzumuz hakkında malûmat verilmekle beraber bittifak bize yardım etmeleri bildirildi. Mezkûr köylere evvelce Bergama'dan 150 tüfek verilmiş, bunun 1 veya 2 misli kadarı müteevvi tüfeklerin bulunduğu malûm idi. Bilmukabele cevapta kendilerinin Bergama'ya celp edilmeyip Bergama'dan Dikili'ye giden şosede* bir saat mesafede bulunan Bergamalı Bektaş nam nin çiftliğinde Yunanlıların ağırlık ve ihtiyat kuvveti bulunmasından bunlar üzerine hücum icrasına müsaade istirhamında bulundular. Bu suretle hareket muvafık olmakla beraber ol vechile talimat verildi. İncecikler karyesinden casuslukla Bergama'ya gönderilen Bağyüzü'nden bir köylüden istihbar ettiğimize göre düşmanın kuvveti 500-600 olduğu ve bir top kal'ada, diğer bir top da redif deposunun bulunduğu sırtta, bir makineli tüfek de kal'ada diğer birisinin Teke Boğa-

zı'nda ve diğer ikisinin de depo başında tabiye edildiği ve piyadesi Kınık'ta ve 800 neferlik bir çetenin Bergama taarruzunu anlayan Yunanlıların korku ile kuvvetinin yarısını Bergama - Kınık şosesi civarına yerleştirdiği ve diğer yarı kuvveti de kısmen kaleye ve kısmen de depo sırtına tahkim ile ikame ettiği ve bizim hareketimizden malûmat alamadığı ve Kaza Kaymakamı'nın firar ettiği doğru olmayıp kasabada bulunduğu ve hükümet memurlarının bir kısmı ile ifa-yı vazife eylediği anlaşılmıştır. Behemehâl bu akşam taarruz ederek inşallah Bergama'ya gireceğimiz azm-i kavisinde bulunduğumuz cümle çetelerimizce ittihad-ı efkâr hasıl olmuştu ve bugün kuvvetimizin kaç koldan hücum edeceği, kasabaya girildiğinde inzibat ve haricî emniyet ve sair hususların muntazaman icrası için teşkilât icrasında bulunulacağı ve akşamleyin bu suretle hareket edileceği maruzdur.

Bergama Kumandanı Binbaşı
Mehmet Cemal

Aynı günde Binbaşı Cemal Bey'den aşağıdaki bir rapor daha gelmiştir.

Eski Türkmen Bağlarından

Numara 3

Mıntıka Kumandanlığı'na

1 — Bergama'ya 1,5 saat mesafede Kapıkaya nam mahalde vasatî saat 9'da kıtaatımızla geçerken düşmanın 3 nefer keşif kolu mezkûr Kapıkaya'ya ikame edilen postalarla müsademe ederek ikisi ölü ele geçirilmiştir.

2 — Eski Türkmen bağları nam mahalde kıtaatımızla gelip tertibat alırken iki nefer düşman keşif süvarisi keşif için Türkmen karyesine gelen derede keşif kollarımızla müsademe edip birisi ölü olarak ele geçirilmiştir.

3 — Yağcıbedirler'den 90 neferlik çetemiz Ayazmend'li Jandarma Nazmi tarafından idare edilmek üzere Dikili'den gelmekte olan 8 erzak arabası üzerine ateş açtırılarak muhafızlar ve arabacı efrad kâmilan ele geçirilmiş ve hayvanlar dahi öldürülmüştür. Arabalardaki un ve ekmeğ Midilli'den gelmekte olup gayet has olduğu anlaşılmıştır.

4 — Bergama'daki Dikili ve Menemen hatları, telgraf ve telefon telleri Yağcıbedirler tarafından kat'edilmiştir.

5 — Yağcıbedirler üzerine düşman tarafından bir bölük gönderilmiş ise de bunlar şose üzerindeki Hacı İbrahim'in çiftliği önünde avcı halinde olduğu halde 30 küsur neferinin ölmüş olduğu tahkik sonucu anlaşılmıştır.

6 — Yağcıbedirler 300 küsur neferi olduğu halde sağ tarafımızda bulunup onlarla da irtibat temin edilip Bergama kal'ası arkasına kadar icap eden yerler tutulmuştur. Kale arkasındaki kuvvet sabık Bergama Jandarma Kumandanı Yüzbaşı Şevket ve Topçu Mülâzımı Nuri Efendiler maiyetinde gelen 200 neferden ibarettir.

7 — Bu gece bilcümle çeteler kat'i hücum edeceklerini istirham eylemişlerdir ve bundan dolayı kuvvetimiz düşman kuvvetinin iki misli olarak bulunmaktadır ve inşallah mu-

vaffakiyet kuvvetle ümit edildiği cihetle müsaade edilmesi ve neticenin yarın arz edileceği maruzdur.

Bergama Cephe Kumandanı
Binbaşı Mehmet Cemal

16/17 Haziran 1919

Numara 658

Soma'da 14. Kolordu Kumandanlığı'na

Bergama Cephe Kumandanı Binbaşı Cemal Bey'in raporu aşağıdadır:

1 — Bergama'ya 1,5 saat mesafede Kapukaya nam mahalde vasati saat 9'da Yunan kuvve-i işgalîyesinden 3 neferden ibaret olan keşif koluna tesadüf edilerek ikisi ölü olarak ele geçirilmiştir.

2 — Eski Türkmen bağları nam mahâlde derede iki nefer Yunan keşif koluna tesadüf edilerek birisi ölü olarak ele geçirilmiştir.

3 — Dikili-Bergama caddesinin kuzeyinde Yağcıbedirler denilen köylerden müteşekkil ve Ayazmend'li Nazmi Bey'in idaresinde bulunan 100 kişilik bir çetemiz Rumların Dikili'den Bergama'ya sevk olunmakta olan büyük bir erzak kafilesine tesadüf ederek muhafızları ile beraber işbu kafiye kâmil ve tamamen imha edilmiştir. Yunanlıların Bergama, Dikili ve Menemen telgraf hatları Nazmi Bey çetesi tarafından kat' edilmiştir.

4 — Nazmi Bey çetesi üzerine Yunanlılar tarafından sevk edilmiş olan bir bölük piyade 30 ölü bıraktığı halde savuşmuştur.

Ayvalık Mıntika Kumandanı
Kaymakam Ali

Binbaşı Cemal Bey'den aşağıdaki mühim bir rapor daha gelmiş olup, bu rapor Bergama'dandır:

Bergama'dan - 16 Haziran 1919

Numara 4

Ayvalık Mıntika Kumandanlığı'na

1 — 15/16 gecesi vasati saat yedi buçukta hücum kastı ile milis ve muvazzaf efrada tertibat aldırılarak taarruza başlattırılmış ve lehülhamd vel-minne saat 11'de düşman dehşetli telefata tard ve tenkil edilerek ahz-ı asker şubesi işgal edildi ve askerimiz ikame olundu ve düşmanın tard edildiği istikamete ileri karakol tertibatı alındı.

2 — Ricat eden düşmanın takip ettiği istikamet meçhuldür. Dikili'ye muntehi şose-den firar etmeleri memul bulunmasına binaen Yağcıbedir çeteleri tarafından şosenin üzeri taht-ı nezarete bulundurulmaktadır. Düşmanın o istikamette olmayıp başka taraflara da saklandıkları ve Menemen yolunun dahi taht-ı nezarete bulundurulduğu, maamafih Soma Mıntika Kumandanı olup işbu harekâtı takip için gelmiş olan Kaymakam Akif Bey'le görüşerek işbu firarî düşmanın tard ve imhasına memur edildiği cihetle düşmanın semt-i firarını keşfettirdim. Fakat düşmanın keşfi lâyıki ile icra edilemediğinden düşmanla temas

vukuunu temin edeceğim. İşbu taarruz ve hücumda en ziyade mertliği ve fedakârlığı görülen Çakıcı Rahmi Efe kasaba dahilinde anî olarak vurulması ile hayatı tehlikededir. Saniyen Bergama'lı Ethem Bey ve salisen Kozak'lı İsmail Efe ve Ayazmend'li Ahmet, Hakkı ve Kadir Efendiler'le maiyetlerinin ve Yüzbaşı Şevket Bey'le Mülâzım Nuri Efendilerin fedakârlığı görülmüştür.

3 — İşbu hücum ve taarruzda Yağcıbedirhiler düşmana yine dehşetli telefât verdirdiği gibi Çakıcı kolunda dahi oldukça atıcı, iyi efrad bulunmaktadır. Diğer kollar dahi düşmana az çok telefât verdirmekten uzak kalmamışlardır.

4 — Burada gerek Soma'dan, gerekse Bergama kazası efradından birçok efrad toplanmış bulunduğu gibi maruz Manyas kolundan da birçok kuvvet mevcut bulunduğu.

5 — Dikili'de 150 kadar Yunan askerinin mevcut bulunduğu ve bunların kayık, vapur ve saire ile takviye suretiyle ihtiyat kuvveti olarak bulundurulacağı da bittahkik anlaşılmıştır.

6 — Dikili Müdürü Şükrü Bey'in, Akif Bey'e ifade eylediğine göre vazifede müteReddit bulunduğu ve bunu da adı geçen kumandanın ifade eylediğine göre zat-ı alîlerinin emr ü iradesine terk eylediği maruzdur.

Bergama Müfreze Kumandanı
Binbaşı Mehmet Cemal

Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na

Soma'ya geldim. Bergama'ya hareket ediyorum. Müteakip harekât için bizzat ahvali gördükten sonra talimat vereceğim. Bergama tarafımızdan işgal edilmiştir.

16 Haziran 1919

14. Kolordu Kumandanı
Mirliva Yusuf İzzet

Bergama'dan - 16 Haziran 1919

Numara 130

Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na

Bergama'ya geldim. Kasabada sükûnet berdevam ise de şehrin işgalinde intizam ve inzibat lüzumu ve hile taht-ı temine alınamamıştır. Bu sebeple, Ayvalığa karşı iş'ar-ı ahire kadar hiçbir harekette bulunulmaması ve bu telgrafın tarih-i vusulünün iş'arı mütemnendir.

14. Kolordu Kumandanı
Mirliva Yusuf İzzet

16 Haziran 1919

886-210

Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na

1 — Emrinizde ve mıntıkanızda bulunan nizamiye kolları ile yerli kolların miktarları ve tertip ve vaziyetleri hakkında her iki günde bir muntazaman ve umumî bir tarzda

malûmat verilmesi. Yunan kıtaatının bugünlerde bazı mevkiileri tahliye etmeye başlayışları pek mühim bir hadise-i siyasiyedir. Bandırma'da dahi Tekirdağ'ından birçok kuvvetlerimizin ve silâh ve cephanemizin sevkıyatına karşı asla itiraz edilmemektedir.

2 — Cephemizde bulunan Yunan kuvvetlerinin esas itibariyle yerli ahaliden teşkil edilmiş olduğu tahmin edilmektedir ve bu hususun tesbiti fevkalâde mühimdir. Filhakika bunlar, yerli Rumlardan mahrum ahali kitlelerinden ibaret olduğu halde sık sık baskınlarla taciz edildiği takdirde az zamanda dağılacakları şüphesizdir. Çetelerin bu nokta-i nazardan sarf-ı nazar eylememesi ve bilhassa Ayvalık ve Bergama'daki kuvvetlerin bir an evvel tardı ve tezyid-i faaliyet olunması pek ziyade matluptur.

14. Kolordu Kumandanı
Mirliva Yusuf İzzet

Kolordu Kumandanı'nın aynı günde Bergama'dan Soma'ya avdet ettiğine dair aşağıdaki şifreli telgrafnamesi gelmiştir:

16/17 Haziran 1919

Ayvalık Mıntika Kumandanlığı'na

Yarın 17 Haziran 1919'da 4 zabıt maiyetimle Soma'ya hareket ediyorum.

14. Kolordu Kumandanı
Mirliva Yusuf İzzet

Bergama Cephesi Kumandanı Cemal Bey'e, Bergama'nın tarafımızdan geri alınışını bildiren raporuna aşağıdaki telgrafnameyi yazdım:

Muratlı - 17 Haziran 1919

Numara 661

Bergama Cephesi Kumandanı Binbaşı Cemal Bey'e

1 — 16 Haziran 1919 tarih ve 4 numaralı Bergama'dan yazılmış raporunuz vasıl oldu. Cümlemizi büyük meserretlere gark etti. Bedbaht vatanımızın emr-i müdafaa ve muhafazası hususunda milletin hakkına ve Hakkın uluiyet ve masuniyetine istinad ederek siz arkadaşlarım ve efrad-ı milletin büyük bir gayretle ve büyük bir azim ve iman ile teşebbüs ve ısrar ettiğiniz müdafaanın en parlak ve fiili bir delili olan Bergama'nın geri alınması ve kurtarılması hususunda geçen gayret ve hizmetinizi tebrik ederim ve arkadaşlarınıza galeyan-ı milliyetle pederane ve biraderane buseler takdim ederim. Bundan böyle dahi Cenab-ı Hakk'ın bizi utandırmayacağını ve bu emr-i mühim ve azimde nihayete kadar nail-i muzafferiyet edeceğini bütün imanımı ve kemâl-i emniyetle ümit eylerim.

2 — Düşmanın Bergama - Dikili arasında tutunmuş olması ihtimali yok ise de kuvvetinizi tamamen tanzim ve takviye ile teması bırakmamak ve tam imhasını temin etmek en mühim vazifemiz sırasındadır.

3 — Yunanlıların terk ettiği esliha ve mühimmatın muntazaman toplanıp muhafaza edilmesi elzemdir.

4 — Yaralıları son derecede ehemmiyetle Kolordu Kumandanı Paşa Hazretleri'nin emr-i iradeleri veçhile icap eden hastahanelere sevk ediniz.

5 — Gerek millî bölüklerden ve gerekse kuvve-i muntazamadan hüsn-ü hizmeti ve fedakârlığı görülenlerin künyelerini hazırlayınız.

6 — Cephanemizin hüsn-ü idare ve tasarrufuna dikkat ediniz.

7 — Bu akşam Dikili ve Bergama caddesini tehdit ve icra-yı faaliyet etmek üzere Arnavut ve Boşnaklardan mürekkep bir millî bölük Mülâzım Rasım Efendi ile sevk edilmiştir. Yağcıbedirler çeteleri ile irtibat tesis edecek. Siz de icap edenleri haberdar ediniz.

8 — Burada düşmanın vaziyetinde değişme yoktur. Dikili'ye gelmiş olan kuvve-i muaâvinesi yerindedir ve çetelerimizin faaliyeti karşısında Bergama'ya doğru hareket etmesi mümkün olmayacağını zannediyorum.

9 — Muhaberemize ve irtibatımıza ehemmiyet veriniz. İcap ederse telgraf ve şifre ile dahi Bergama'dan muhavere ediniz. Size bir şifre miştahı gönderildi, merbuttur.

10 — Düşmanın ne suretle ve nasıl bozguna uğratıldığı ve terk ettiği esya ve mühimmatın cins ve miktarı ile zabıt ve efrad olarak öldürülenlerinin ve sairinin ve son vaziyetinizin mufassalan bildirilmesi;

11 — Bergama'ya Yunanlıları davet edip bu felâketi ihzar edenlerden bu defa cezasını bulanlar kimlerdir ve bunlardan kim öldürülmüştür ve İslâm, Hristiyan ahaliden leh ve aleyhimizde muharebeye iştirak edenler var mıdır ve bunlardan öldürülen, yaralı ne kadardır; ne gibi yağma ve tahrip vuku bulmuştur ve bu cihetlerin dahi acilen bildirilmesi matluptur.

17 Haziran 1919

Ayvalık Mıntika Kumandanı
Kaymakam Ali

Binbaşı Cemal Bey'den aşağıdaki bir rapor daha geldi:

Bergama'dan - 17 Haziran 1919
Saat 11.15

Numara 5

Ayvalık Mıntika Kumandanlığı'na

1 — Bergama'dan tard edilen Yunan askeri dün takdim edilen raporun 2. maddesinde yazılı olduğu veçhile Bergama - Dikili şosesinin kestirilmiş olması sebebiyle geçiş için yol bulamayarak ova üzerinden ric'atı perişan bir halde icra eylediği, bu sebeple Bergama kasabası derunundaki Ermeni, Yahudi hanelerinde bazılarının gizlenmiş bulunmasından bunlar dahi ayrıca takip edildiği, hariçte ise keşif kolları ile takibattan geri durulmadığı,

2 — Dün Mıntıkâ Kumandanı Akif Bey tarafından tellâl vasıtası ile ettirilen ilânda akşam alaturka 12'den sonra dahil-i kasabada silâhlı-silâhsız olarak hiçbir ferdin dolaşmaması emri üzerine bu gece sükûnetle geçtiği, bu sebeple mezkûr gece vasatı saat 10'da, 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa Hazretleri otomobille gelip harbin suret-i cereyanı ve düşmanın hal-i hazır vaziyeti ve nezdimizdeki kuvvet hakkında birtakım suallerde bulundular, cevap verdim. Bunun üzerine Dikili yolu üzerinde bir mahale bir zabıt postası emretiler, hemen gece gönderdim. Daha sonra Kumandan Paşa Hazretleri Soma'ya avdet ettiler.

3 — Nezdimizdeki çeteler birer birer savuşuyorlar. Yanımda ancak 40 kadar milis asker kalmıştır. Kozak Müdüriyeti'nden alınan tezkereye nazaran nahiye merkezi olan Yurkarıbey'de bazı müfsidler bulunduğu ve bize iase ve saire için lâzım gelen şeyleri sevk etmek hususunda yardım etmemekle beraber, edecek olanları bile menetmeye sebep oldukları ve esasen mezkûr karyenin bir mahallesinden biraz efrad tesliş edilerek Bergama'ya gönderilmiş ise de diğer yerlerinden bu hususta dahi gayret olmadığı ve bu da nihayet iki müfsid yüzünden ileri geldiği dahi bu tesirle Çamhavlu ve Terzihaliller ve sair köyler efradı buna rağmen Bergama'ya gelinceye kadar müteferrik olarak geriye avdet ettikleri, işbu keyfiyet Nahiye Müdürü Ahmet Efendi'ye de malûm olduğundan oradan, icap eden tertip ile bunların toplattırılarak gönderilmeleri,

4 — 500 nefere kadar milisle harp sahnesine gelmiş iken ateş açıldığından bilâtıbar yavaş yavaş korku tesiri ile savuşmalar başladığından mevcudun ancak 50-60 nefer kalmıştır. Bunların da icra-yı takibatta bulunulması maruzdur.

Bergama Cephe Kumandanı
Binbaşı Mehmet Cemal

18 Haziran 1919

Numara 6

Ayvahık Mıntıkâ Kumandanlığı'na

1 — Bu sabah Kumandan Paşa Hazretleri Bergama'ya tekrar geldiler. Bircümle çete reislerini toplayıp icap eden bazı kelâmlar sarfettiler. Meğer dün öğle vakti Dikili'ye bir vapurla bir tabur Yunan askeri geldiğini ve buna karşı Dikili'ye maiyet mevcudu ile hemen hareket edilmesini ve Reşadiye cihetine de Mıntıkâ Kumandanı Akif Bey'in maiyetindeki çeteler ve saire memur olduğunu Kumandan Paşa Hazretleri emretiler ve efradını toplayıp nezdlerine getirmekligimi emretiler. Bir de efradı toplatmağa kalkıştığımda kâffesi 50 neferden ibaret olduğunu, bütün Kozak nahiyesinden efradın kaldığını gördüm. Pek ziyade üzüldüm. Maamafih Paşa Hazretleri nezdlerine getirip görmelerini ve bazı söyleyecek sözleri olduğunu emretiler. Şimdi efradı toplatıyorum. Lâkin böyle mevcudun mıntıkamızdan az olarak çıkarılması, düşmanın Bergama'dan def ve tard ve tenkili hususunda gösterdiğimiz sa'y u gayretle mütenasip olmayacak derecede olduğundan son derecede mahcup kalacağım. Bittabî himmet-i alinizle yine Bergama'nın düşman elinden tahlisi emrinde sarf-ı gayret ile işe hitam verildi diye karyelerine savuşan efradın acilen geri çağrılacağı arz edileceğinden artık Ayazmend ve Kozak nahiyesinden yedlerine silâh tevzi olunan efradımızın hemen toplanılarak şimdi Paşa Hazretleri ile görüştüğten sonra hareket edeceğim.

Dikili yolu üzerinde Sancı karyesinde toplanılması ve bunun için tamamen dağ kısmı yolları üzerinin takip edilerek gelinmesi için adı geçen efradı toplamağa ve sevoke memur edecek azimkâr ve şiddet gösterecek kimselerin bittayin izamları ile behemehâl adı geçen efrad ile yarın sabaha kadar Sancı karyesinde mevcut bulundurulması hususunda himmet ve lütf-u atıfeleri maruzdur. Şimdi Mıntıka Kumandanı Akif Bey'le görüşüp Burhaniye'de, Balıkesir Sancığı'nın bilcümle kazalarında birkaç bin vatana muhabbet-i kalbiye ve diniyesi ve sadâkatı olanların mevcut bulunduğu istihbar edilmesi ciheti ile zat-ı âkîlerinin bu tarafa izam hususunda delâlette bulunmanızı rica eylediklerini arz etmeğliğim için bendenize emrettiler. Filhakika, Kozak'ın ekserisi zorla getirilen bir takım efradı ciddi olarak hizmet etmişse de maksadı temin derecesinde olmadığı cihetle herhalde maruz o taraf efradından bir kısmının ayrıca Kozak tarikiyle Çağlar üzerinden Sancı'ya gönderilmesine lütfedilmesi ayrıca müsterham ve bu münasebetle burada sayenizde vazifeyi ifada gösterdiğimiz fedakârlık ve gayreti şimdi tekrar tezyid ve yine teminden hali kalmayacağımız maruzdur.

Çakıcı Rahmi, Bergama'nın düşmandan ahlisi uğrunda gösterilen fedakârlığın yarısını icra ettiği halde Manyas'tan olup şakîlikten yetişme Muharrem Bey namında birisinin, Bergama'da Hacı Rıza namında kalantor ve müfsidlerden birisinin Yunanlılara Bergama'nın teslimi hususunda imza vermiş olanlardan birisi bulunmuş olması dolayısıyla öldürülmesi akabinde Hacı Rıza'nın mağazasını yağma için açmak teşebbüsünde bizim Rahmi Efemiz böyle yağmakârlığın muvafık olmayacağını ve biz vatan müdafiiyiz, yağma adamı değiliz, demesi üzerine Mehmet Bey denilen yüzüsüzün Rahmi'yi tahkir suretinde elindeki silah dipçiği ile iterek bazı sert kelâm sarfında bulunduğundan buna tahammül edemeyen Rahmi, silâhını adı geçen Mehmet'e karşı kullanır ve Mehmet ise silâhını Rahmi'ye karşı kullanarak her ikisi de vefat eder. Adı geçen Rahmi'nin ziyâ filhakika yaptığı fedakârlık derecesinde mühimdir. Rahmi'nin avanesi Aşağıbey karyesine gitmiştir. Hemen tarafınızdan bir tezkere yazıldığında Sancı karyesine gelirler. Lütf-ü himmetiniz efendim.

Bergama Cephesi Kumandanı
Mehmedî Cemal

Aynı günde Kolordu Kumandanlığı'nın aşağıdaki emrini aldım:

18 Haziran 1919

Numara 805
Tel numarası 218

Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na

1 — 61. Fırka Karargâhı Soma'ya varmıştır ve bugün Bergama'ya hareket edecek orada yerleşecektir. Soma Mıntıka Kumandanlığı bundan böyle fırka emrinde bulunacaktır.

2 — Soma Mıntıka Kumandanlığı emrine verilmiş olan Binbaşı Cemal Bey müfrezesi iş'ar-ı ahire değin 61. Fırka Kumandanlığı emrinde kalacaktır.

14. Kolordu Kumandanı
Mirliva Yusuf İzzet

Müteakiben, bir şifre daha gelmiştir:

Akhisar - 116

19 Haziran 1919

Gelişi: Saat 11

Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na

Dikili'den hareket eden düşman kuvveti karşısında milislerimiz dağılmış ve düşman Bergama'ya bir saat mesafeye yaklaşmıştır. Seri'an bu hususta mümkün olan azami kuvvetlerle Dikili'ye taarruz etmenizi ve Bergama'ya imdad etmenizi ve icraatınızı ve bu emri ne vakit aldığınızı bildirmenizi rica ederim.

18/19 Haziran 1919

14. Kolordu Kumandanı

Mirliva Yusuf İzzet

Gerek bu emrin ve gerekse diğer emirlerin ulaşma tarihi hakkında olan kısım, hemen arkasından ayrıca yazılmıştır. Aşağıdaki bir şifre ile mıntikanın icra ve teşebbüsü hakkında malûmat arz olunmuştur:

Numara 669

Akhisar'da 14. Kolordu Kumandanlığı'na

C — 18/19 Haziran 1919 tarihli şifreli telgraf.

Bir mitralyöz, bir manga piyade ve 150 millî kuvvetle Ayazmend-Salihli tarikiyle Dikili-Bergama hattına doğru bizzat hareket üzereyim. Evvelki gün keza bu hatta ve Dikili'ye karşı icra-yı faaliyet etmek üzere 80 kişilik bir mühim millî kuvvet de zabitan kumandasında sevk edilmişti. Bu kuvvetin Cemal Bey'e iltihak etmiş olduğunu bugün haber aldım. Bu gece dahi Kozak'tan oldukça mühim miktarda bir kuvvet hareket etmiş ve tekrar toplanma ve hareketleri temin edilmiştir.

19 Haziran 1919

Ayvalık Mıntıka Kumandanı

Kaymakam Ali

Dikili'den Bergama istikametinde ilerlemek isteyen düşman kuvvetini yandan çetelerle tehdit ve yürüyüşünü güçleştirmek üzere Kozak nahiyesinde bir millî kuvvetin sevk ve hareketini temin edebilmek üzere aşağıdaki teşebbüste bulundum:

19 Haziran 1919

Numara 665

Kozak Nahiyesi Müdüriyeti'ne

İşbu emrin vusulünde Nahiyeniz gönüllüleri hemen toplanarak doğruca Aşağıbey, Kartal, Taştepesi, Kızılcukur istikametinde tahriki son derecede matluptur. Bergama'dan

Dikili istikametinde ilerleyen askerimizin karşısına çıkan bir kısım Yunan kuvveti yol üzerinde karşı koymak istemiş olduğundan gerek bunların ve gerekse Dikili'de bulunan Yunan kuvvellerinin dahi tard ve mahvı için işbu harekete lüzum görülmüştür. Buradan dahi kumandam altında tâlimli bir kuvvetle Ayazmend, Salihli, Müslimbahçesi istikametinde bugün hareket edilecektir. Kozak nahiyesi, Bergama'nın istirdadında Osmanlı ve İslâm tarihinde altın yazı ile yazılacak olan gayret ve hamiyetlerini bu defa da göstermeleri lâzımdır. Herkes gelirken yanlarına 2-3 günlük ekmeklerini beraber almalıdır. Bu hususta son derecede gayret edilmesini rica ederim.

Ayvalık Mıntıka Kumandanı
Kaymakam Ali

19/20 Haziran 1919

Numara 670

Soma'da 14. Kolordu Kumandanlığı'na

19/20 Haziran 1919 tarih ve 669 numaralı şifreli telgrafımla Dikili, Bergama hattına doğru bizzat hareket etmek üzere olduğumu arzetmiştim. İşbu hazırlık esnasında düşmanın bir keşif kolu Ayazmend iskelesine çıkarak Ayazmend'i keşfe teşebbüs etmiş ve bundan bir ihraç hareketine hazırlanmakta olduğu zann-ı kavîsi hasıl olmuş olmakla bu-
ra vaziyetinin de ihlâl olunmaması için şimdilik bizzat hareketten sarfınazar ve tekrar millî bir kuvvet sevki ile iktifa kılınmış olduğu maruzdur.

Ayvalık Mıntıka Kumandanı
Kaymakam Ali

Ayvalık Mıntıka Kumandanlığı'na

C — 18/19 Haziran 1919 tarihli şifre'ye

1 — Soma'ya avdet ettim.

2 — Dikili istikametine sevk edilen müfrezeden dolayı teşekkür ederim. Tam zamanında hüsn-ü tesir etmiş olacağına ümit ediyorum.

3 — Düşman bugün 19 Haziran 1919'da bir alay kadar tahmin edilen bir kuvvetle Bergama'ya doğru taarruz etmiştir. Muharebe el'an Bergama sırtlarında devam etmektedir. Dağılmış olan Kozak nahiyesi gönüllüleri tekrar toplanarak Bergama'nın istirdadında olduğu gibi bu defa müdafaasında da son vazife-i vataniyelerini ifa etmelerinin serian tebliğine himmet kılınmasını hassaten temenni ederim.

4 — Bergama vaziyeti tespit edilinceye değin cephenizdeki düşman kuvvetine karşı tevavüzî bir hareketten sarfınazar edilmesi ve yeniden muharebeye sebebiyet verilmemesi mer-cudur.

14. Kolordu Kumandanı
Mirliva Yusuf İzzet

